

FORSVAREREN I ETIKKENS GRENSELAND

**– et rettssosiologisk perspektiv på
forsvarsadvokaters forhold til rolle,
yrkesetikk og klientens rettssikkerhet**

**Av Ingrid Peolive Lillehagen By
Vår 2008**

**Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Juridisk fakultet
Universitetet i Oslo**

Alle kan forsvares. Ingen straffesak er uten unnskyldende momenter. Enhver handling har sitt utspring i menneskelige trekk og menneskelige egenskaper.

Dermed står vi ansikt til ansikt med det ondes problem. I et par saker har det hendt at jeg har stått overfor noe som jeg ikke har kunnet oppfatte som annet enn rendyrket ondskap. Da er det tungt å være forsvarer.

Alf Nordhus (1967:201)

Takk!

Her er det mange som bør nevnes, for jeg har vel satt i gang diskusjoner ved mange ulike anledninger som har gjort at jeg har fått interessante innspill fra flere. Det at oppgaven stadig har skapt engasjerende diskusjoner har vært inspirerende. Det har gitt meg følelsen av å fokusere på noe meningsfullt som folk er opptatt av. Takk til alle venner som har holdt ut diskusjoner om advokater, i tide og utide. Takk for at dere tok diskusjonen!

Takk til Evy Frantzen som hadde veiledningsansvaret det første året. Også takk til Vidar Halvorsen som var så sporty å hoppe på prosjektet helt i sluttfasen. Dere har begge vært motiverende å jobbe med!

Takk til Håvard Flatland i Den Norske Advokatforeningen, for innspill og bidrag i startfasen, og til Nadia Hall Østby-Deglum hos Advokatfirmaet Elden som bidro med veiledning og tilbakemeldinger.

Takk til Kathrine Lekven Christensen for at du stilte på prøveintervju, og gjennomgikk intervjuguiden med meg. Du er en ekspert på konstruktive tilbakemeldinger, og du har et fagkritisk blikk som er enestående.

Takk til alle informantene som tok av sin tid for å bistå meg. Uten dere hadde dette vært umulig!

Takk til alle på lesesalen ved UiO for skravling og kakefredager gjennom to år, og til alle ved International Institute for the Sociology of Law i Oñati, Spania.

Tusen takk til mamma og pappa som støtter meg gjennom alt, personlig og faglig. Dere har alltid satt fokus på viktigheten av en utdanning, og oppfordret meg til å studere. Det er jeg glad for!

Ingrid Peolive Lillehagen By

Sammendrag

Tittel: FORSVAREREN I ETIKKENS GRENSELAND – et rettssosiologisk perspektiv på forsvarsadvokaters forhold til rolle, yrkesetikk og klientens rettssikkerhet

Skrevet av: Ingrid Peolive Lillehagen By

Veileder: Evy Frantzen (jan. 07 - jan. 08) og Vidar Halvorsen (febr. 08 - mai 08)

Institutt for Kriminologi og Rettssosiologi ved Universitetet i Oslo, vår 2008.

Denne masteravhandlingen i Rettssosiologi handler om forsvarsadvokaters forhold til yrkesetikk. Inspirasjonen er hentet fra det store mediefokuset som har vært på denne yrkesgruppen, spesielt det siste tiåret. Flere undersøkelser viser at advokater generelt har liten tillit i befolkningen.

Jeg har jobbet ut fra følgende problemstilling:

Hvilket forhold har forsvarsadvokater til etikk, og hvilke konsekvenser har deres vurderinger og prioriteringer i arbeidshverdagen for deres klienters rettssikkerhet?

Avhandlingen baserer seg på kvalitative intervjuer med ni forsvarsadvokater i Oslo-området. Det er deres forståelse og oppfatning av deres yrkespraksis som formidles.

Det jeg gjennom denne avhandlingen søker å belyse er hvordan holdninger og handlinger hos forsvarsadvokater kan ha konsekvenser for de rettslige avgjørelser som rammer deres klienter. Jeg antar da at deres holdninger og handlinger er påvirket av det regelverket de har, og den institusjonelle praksis de er en del av. Om feil rettsavgjørelser fattes i rettssystemet mener jeg at dette vil ha konsekvenser for rettssystemets legitimitet og funksjon i samfunnet, og ikke minst for de klientene det rammer personlig. Derfor er det viktig at forsvarerne gjør jobben sin så nøyaktig og feilfritt som mulig.

I avhandlingen beskrives og diskuteres forsvarerens rolle, oppgaver og holdninger til etikk. Sentralt står forsvarernes forhold til sine klienter, de andre aktørene i retten og mediene. Avhandlingen legger vekt på å beskrive advokatenes subjektive forståelse av sin arbeidshverdag, og etikken i denne. Det vil si at jeg prøver å beskrive det som faktisk er advokatenes etikk i praksis, ikke etikken slik den er nedskrevet i advokatetiske regler.

Allikevel er de normative reglene og normativ litteratur også referert til, da de ofte er med på å danne grunnlaget for den forståelsen advokatene får av ulike situasjoner.

I Norge er retten til forsvarer ubestridt. Og enhver som er tiltalt i en straffesak får forsvarer betalt av staten uten behovsprøving. Forsvareren har en viktig rolle i rettssystemet. Rettssystemet i sin helhet skal fremme rett og hindre urett, og forsvareren er den eneste aktøren i retten som kan være totalt partisk i en sak. Dette skal sikre at det ikke blir utøvet urett mot den tiltalte.

I avhandlingen omhandles temaer som dobbeltrepresentasjon, forholdet mellom forsvarer og klient, forsvarerens forhold til pressen, økonomi, konkurranse og arbeidsinnsats.

Det mest sentrale som kommer frem i avhandlingen er hvordan forsvarsadvokatene selv opplever sin egen situasjon. Særlig interessant er det å se hvordan forsvarsadvokatene opplever at andre ser på dem. Et sentralt funn, som man kan si er med og danner basis for mange av de andre funnene, er at forsvarerne mener det er en mangel på forståelse for deres rolle. Dette mener de blant annet mediene bærer preg av, noe som gjør at "feil" forståelse av forsvarerrollen formidles til samfunnet gjennom mediene. Begrepet "rolle" er sentralt i avhandlingen.

Det skilles gjerne mellom allmennmoral og rollemoral. Allmennmoralen er den dominerende moralen i samfunnet, den som anses som normen. Rollemoral er en moral som knytter seg til en spesiell rolle man har. I denne avhandlingen argumenteres det for at forsvareren gjennom sin særskilte rolle i rettssystemet også har som oppgave å tilegne seg en annen moral enn den som anses som normen. Det som kan være vanskelig å forstå er at dette ikke er en dårlig moralsk holdning, men at det tvert i mot ville være umoralsk å ikke tilegne seg disse moralske holdningene når man ser på den rollen forsvareren skal spille i retten.

Forståelse for forsvarerrollen er sentralt for å forstå hvordan informantene argumenterer rundt de ulike etiske problemstillinger som drøftes i avhandlingen. Det er også denne manglende forståelsen av rollekunnskap som synes å være den viktigste grunnen til at forsvarerne har et noe dårlig rykte når det gjelder deres forhold til etikk. "Hvordan kan han forsvare han der?" er et spørsmål mange ofte stiller seg under rettssaker. Gjennom denne avhandlingen håper jeg å skape en større forståelse for akkurat det.

Avhandlingen har ikke en klar konklusjon på hvorvidt forsvarere er uetiske i dag, men det gjøres en del vurderinger og drøftninger mot slutten som søker å svare på dette. Her finnes det nok ikke et klart svar. Forsvarsadvokater er individer, som alle andre, og en generalisering vil jeg derfor ikke gjøre.

Helt avslutningsvis fokuseres det på om forsvarernes etikk er viktig for klientens rettssikkerhet. Her er forsvarernes vurderinger noe delte, noe som gjør denne delen spesielt interessant. Avhandlingen bringer opp ulike syn på dette som jeg mener alle forsvarsadvokater bør være seg bevisst i sin yrkespraksis.

Aktuelle forkortelser

CCBE – Council of Bars and Law Societies of Europe

DNA – Den Norske Advokatforening

DNARU – Den Norske Advokatforenings Rettssikkerhetsutvalg

NSD – Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste

RFF – Retningslinjer for forsvarere

RGA – Regler for god advokatskikk

Innholdsfortegnelse

Takk

Sammendrag

Aktuelle forkortelser

DEL I INNLEDNING OG METODE19

1 Innledning 21

- 1.1 Bakgrunn for avhandlingen 21
- 1.2 Avhandlingens retts sosiologiske forankring 23
- 1.3 Avgrensninger 24
- 1.4 Strukturen i avhandlingen 24

2 Metode..... 27

- 2.1 Grunnleggende teoretisk utgangspunkt og valg av metode, Grounded Theory 27
- 2.2 Innledende fase..... 28
- 2.3 Samarbeid med Den Norske Advokatforening..... 28
- 2.4 Observasjoner i retten..... 29
- 2.5 Utvelgelse av informanter 29
- 2.6 Booke avtale..... 31
- 2.7 Utvalget 31
 - 2.7.1 Utvalgets betydning og presentasjon i avhandlingen..... 31
 - 2.7.2 Utvalgets bakgrunn, Bourdieus habitusbegrep..... 32
- 2.8 Intervjuene..... 33
 - 2.8.1 Forberedelse 33
 - 2.8.2 Forholdet til informantene..... 33
 - 2.8.3 Intervjuguidens form 34
 - 2.8.4 Informantenes forhåndskunnskap om prosjektet..... 35
 - 2.8.5 Gjennomføringen av intervjuene..... 36
 - 2.8.6 Advokater som informanter 36
 - 2.8.7 Båndopptaker 37
- 2.9 Analysen..... 37
 - 2.9.1 Bruk av sitater 38
- 2.10 Forskningsetikk 39
- 2.11 Kritikk av metoden..... 39

3 Advokaten..... 41

3.1 Historisk tilbakeblikk på utviklingen av advokatprofesjonen.....	41
3.1.1 Sagatiden	41
3.1.2 1500 - 1700.....	41
3.1.3 Advokatmonopolet fra 1700-tallet og utviklingen frem til i dag	42
3.2 Advokaten og hans posisjon i dag.....	43
3.2.1 Advokaten i rettssystemet	43
3.2.2 Advokatens funksjoner.....	43
3.2.2.1 Advokaten som forsvarer	44
DEL II DET TEORETISKE GRUNNLAGET	45
4 Juridiske og etiske reguleringer av forsvarsadvokater	47
4.1 Innledning.....	47
4.2 Retten til en forsvarer	48
4.3 De etiske reglenes grunnlag	49
4.4 Etiske regler for advokater, og forholdet mellom <i>Regler for god advokatskikk</i> og <i>Retningslinjer for forsvarere</i>	50
4.4.1 Advokatens plikt ovenfor klienten	52
4.4.2 Disiplinærnemnden for advokater	53
5 Om forsvarerens rolle, etisk teori og forsvarerens etiske ståsted	55
5.1 Roller og forsvarerens rolle.....	55
5.2 Etikk	56
5.2.1 Ulike etiske kategorier	57
5.2.1.1 Normativ etikk.....	57
5.2.1.2 Deskriptiv etikk.....	58
5.2.1.3 Meta-etikk	58
5.2.2 Etisk utgangspunkt i dette prosjektet	58
5.3 Yrkesetikken og dens funksjon	59
5.4 Forsvarerens rolle og etikk – en del i et helhetlig system	61
5.4.1 Avvik mellom rollemoral og allmennmoral hos forsvareren	61
5.4.2 Forsvareren i forhold til aktoratets og dommerens rolle	63
5.5 Oppsummering og vurdering av kapittel 5.....	64
DEL III DEN EMPIRISKE UNDERSØKELSEN	65
6 Forsvarerens viktigste oppgaver og kjennetegn på en god forsvarer.....	67
6.1 Viktigste arbeidsoppgaver.....	67
6.2 Hva som kjennetegner en god forsvarer.....	70

7 Sentrale etiske prinsipper for forsvarerne	73
7.1 Den Norske Advokatforeningens retningslinjer	73
7.2 Personlig styrke	74
7.3 Forholdet til klienten	74
7.4 Motstrid (Dobbeltrepresentasjon).....	76
7.5 Etikk er folkeskikk	77
7.6 Oppsummering og vurdering av kapittel 7.....	78
 8 Å forsvare en man er etisk uenig med. Om forholdet mellom forsvareren og klienten.....	81
8.1 Konflikter mellom yrkesliv og personlige verdier	81
8.2 Hvordan forsvare en man er etisk uenig med?	83
8.2.1 Profesjonalitet og allmennhetens manglende forståelse; alle skal ha en forsvarer .	85
8.2.2 Sosialiseringprosessen	86
8.3 Forholdet mellom forsvarer og klient.....	87
8.3.1 Sosialarbeiderfunksjonen	88
8.4 Tekking av klienter.....	90
8.5 Oppsummering og vurdering av kapittel 8.....	91
 9 Økonomiske incitamenter, media og konkurranse.....	93
9.1 Innledning.....	93
9.2 Økt kommersialisering og konkurranse	94
9.2.1 Reklame.....	95
9.2.2 Mediedekningen	96
9.3 Forsvarerens forhold til økonomi	97
9.3.1 Valg av oppdrag	98
9.3.2 Stykkprisforskriften.....	99
9.3.2.1 Hvordan tjene mer penger på stykkprisforskriften.....	100
9.4 Forsvarerens forhold til pressen	102
9.4.1 Det økte mediefokuset og markedsføring	103
9.5 Konkurransen om klientene	105
9.5.1 Hvordan få klienter.....	105
9.5.1.1 Å holde på sitt gode navn og rykte.....	106
9.5.2 Klientnapping	108
9.6 Oppsummering og vurdering av kapittel 9.....	109
 10 Om egen og andres arbeidsinnsats, og etisk vanskelige situasjoner.....	111
10.1 Innledning.....	111
10.2 Arbeidsinnsatsen og feiltrinn.....	111

10.3 Hvordan håndteres etisk vanskelige situasjoner.....	113
10.3.1 Hjelp til forklaring.....	114
10.3.2 Hvordan finne løsning på etiske problemstillinger	115
10.4 Hvordan formidles etikk innad i yrket?.....	116

11 Hva tror forsvarerne selv er grunnen til at de har dårlig rykte hva gjelder etiske holdninger?

11.1 Innledning.....	119
11.2 Media har skylden, mangel på kunnskap om forsvarerrollen	119
11.3 Noen er uetiske.....	122
11.4 Mange etiske prøvelser.....	122
11.5 Konkurransen	123

12 Rettssikkerhetsbegrepet; har forsvarsadvokatenes etikk konsekvenser for rettssikkerheten?

12.1 Rettssikkerhetsbegrepet og rettssikkerhetsideologien.....	125
12.1.1 Frihagens seks rettssikkerhetsprinsipper	126
12.1.2 Rettssikkerhet i praksis.....	128
12.2 Forsvareren og rettssikkerhet	129
12.2.1 Sikre rettferdig behandling.....	129
12.2.2 Uskyldig til det motsatte er bevist.....	130
12.2.3 Forsvareren vs. påtalemyndigheten.....	131
12.3 Etikdens konsekvenser for rettssikkerheten	131

DEL IV AVSLUTTENDE VURDERINGER OG KOMMENTARER.....

13 Avsluttende kommentarer og konklusjon.....

13.1 Vurderinger og kommentarer	137
13.2 Konklusjon	141
13.3 Videre forskning.....	145

Litteraturliste

Vedlegg:

Vedlegg 1: Godkjennelse fra NSD

Vedlegg 2: Første informasjonsbrev til advokater som ble sendt til advokatkontorer

Vedlegg 3: Andre informasjonsbrev til advokater som ble sendt til konkrete advokater

Vedlegg 4: Samtykkeerklæring

Vedlegg 5: Intervjuguide

Vedlegg 6: Regler for god advokatskikk

Vedlegg 7: Retningslinjer for forsvarere

Del I Innledning og metode

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for avhandlingen

Før jul 2006 gikk et par innsatte fanger ut mot sin tidligere forsvarsadvokat og påsto at han var en fare for rettssikkerheten (Dagbladet 09.12.06:10-11). Begrunnelsen var blant annet at advokaten sjeldent var forberedt til møter med sine klienter, om han i det hele tatt dukket opp, og at hans forberedelser til forhandlingene i retten var mangelfulle. Det ble påstått at rettsforhandlingene på bakgrunn av dette fikk verre utfall for klientene enn nødvendig.

I masteravhandlingen skal jeg ta for meg forsvarsadvokater og deres forhold til etikk i arbeidssituasjonen. Jeg skal se på hvordan forsvarsadvokater forholder seg til etiske normer i sin hverdag, og hvordan dette påvirker dem i deres avgjørelser. Hvordan tenker og prioriterer en forsvarer når etiske normer og regler i noen tilfeller må vurderes opp mot andre forhold som økonomisk gevinst, effektivitet, karriere og kanskje i noen tilfeller klientens beste? Er deres etiske holdninger så dårlige som mange mener? Kan deres etiske holdninger forklares på noen måte? Og hvilke konsekvenser får deres avveininger for klientenes rettssikkerhet?

Min problemstilling er:

Hvilket forhold har forsvarsadvokater til etikk, og hvilke konsekvenser har deres vurderinger og prioriteringer i arbeidshverdagen for deres klienters rettssikkerhet?

De siste årene har medias interesse rundt forsvarsadvokatenes etiske holdninger økt og advokater og etikk er et tema som stadig er oppe til diskusjon i landets medier.¹ Dette har spesielt blitt et fokus i forbindelse med store rettssaker som har vært sentrale i mediens nyhetsdekning, så som i den såkalte "Orderud-saken"² og i "NOKAS-saken"³, som er to av

¹ Eks: Aftenposten Morgen 23.07.07, Leder: "Advokatrollen"

Advokatbladet 08.10.04: "Det sitter for langt inne for oss å innklage kolleger" av Ola Hesstvedt.

Aftenposten Morgen 17.03.03: "Når galt i retten blir veldig galt i samfunnet" av Geir C. Slettvik.

Aftenposten Morgen 02.03.03: "Sannhet og etikk" av Lauritz Holdø

² Orderud-saken har blitt navnet på en av de mest omtalte drapssakene i Norge. Natt til pinseaften, 22. mai 1999 blir Kristian Magnus og Marie Orderud og deres datter Anne Orderud Paust skutt og drept på Orderud gård i Sørum i Akershus. Ekteparet Per Kristian og Veronica Orderud, Kristin Kirkemo og Lars Grønnerød ble siktet og dømt for trippeldrapet i 2002 (Wikipedia: <http://no.wikipedia.org/wiki/Orderud-saken>, 06.05.08, kl. 21.55).

³ Ranet av tellesentralen i Stavanger tilhørende Norsk kontantservice (NOKAS) den 5. april 2004.

Politiførstebetjent Arne Sigve Klungland ble skutt og drept i forbindelse med ranet. Rettssaken hadde hele 13 tiltalte og gikk helt til Høyesterett (Wikipedia: <http://no.wikipedia.org/wiki/NOKAS-ranet>, 06.05.08, kl. 21.55).

vår tids største kriminalsaker i Norge. I forbindelse med disse sakene har ulike temaer rundt forsvareren og etikk blitt problematisert. Eksempler er forholdet mellom klient og forsvarer, dobbeltrepresentasjon, forsvarerens rådgivende rolle, relasjonen til media og hvor langt forsvarerens taushetsplikt skal gå. Ofte har fokuset på forsvareren vært negativt eller kritisk.

Stadig negativ omtale i media gjør at advokater generelt har fått et middelmådig rykte.

17.03.03 skrev Aftenpostens nettutgave at;

advokatene kommer dårligst ut når det gjelder tiltro til ulike yrkesgrupper innenfor lov og rett. I en spørreundersøkelse [...] svarer 41 prosent at de har "liten tiltro" eller "ingen tiltro i det hele tatt" til advokater.

Dette ble gjentatt i Dagbladet 11.02.08.

Jeg opplevde også i forbindelse med mitt prosjekt at forsvarsadvokater har noe å jobbe med hva gjelder deres rykte. Når jeg fortalte om tema for mitt prosjekt til venner og bekjente fikk jeg ofte tilbakemeldinger som "Ja, da har du mye å ta tak i", "Hehe, jeg vet om flere advokater du bør snakke med" og lignende.

I forhold til hva man kan få inntrykk av i media så er det egentlig forholdsvis få klager på forsvarsadvokater til disiplinærorganene. I Advokatbladet nr. 3 – 2007 har advokat Nils Petter Jacobsen, som i mange år har sittet i disiplinærutvalget i Oslo, gått igjennom databasen ADA i Lovdata. Her har han kommet frem til at det i perioden 1998 til 2006 kun er 42 klagesaker som omhandler en eller annen form for reaksjon på advokater. Ikke alle de 42 treffene er klager på forsvarere heller. Det som er interessant ved disse sakene er at kun et fåtall av dem er meldt inn av klienter, de man vanligvis ville regne som de primære klagerne.

Noen av sakene innklages av kolleger som har opplevd at kolleger "stjeler" klienter, fengselsmyndigheter som innklager advokater som har brutt taushetsplikten eller drevet utilbørlig markedsføring i fengselet, og domstoler som klager på ubehøvet oppførsel og manglede respekt for domstolen (Advokatbladet nr. 3 – 2007:26).

I de få sakene som er påklaget av klienten er det gjerne på grunn av at klienten mener han har fått dårlig oppfølging eller sen oppfølging, og i noen tilfeller er det advokater som har krevd

ekstra betaling i tillegg til det salæret som betales av det offentlige. Jacobsen mener en av grunnene til at det er få klager fra klienter kan være at de gjerne er ressursvake personer som ikke kjenner sine rettigheter, og dermed ikke vet om sine muligheter til å klage. Det foreligger ikke tall på hvor mange av de innklagede sakene som gjelder forsvarere som får medhold helt eller delvis, men generelt får litt under halvparten av klagerne medhold i de sakene som ikke blir avvist.⁴

Allikevel er det nok en oppfatning at forsvarsadvokater ikke er ”mors beste barn”.

1.2 Avhandlingens rettssosiologiske forankring

Når man studerer etikken til en profesjon studerer man etikken til en profesjonell gruppe som en del av samfunnet, og gruppen som bærere av noen spesifikke etiske reguleringer. Med andre ord innebærer det både samfunnsvitenskapelige studier og juridiske. I dette møtet finner vi rettssosiologien (Blomquist 2000).

Det å analysere retten i samfunnet kan skje med utgangspunkt i tre generelle spørsmålsformuleringer (Mathiesen 2001). Jeg tar i denne avhandlingen utgangspunkt i en av disse.

I hvilken utstrekning, og i tilfelle hvordan, virker rettslige regler, avgjørelser og institusjoner inn på andre samfunnsforhold? (Mathiesen 2001:24).

Det jeg gjennom denne avhandlingen søker å belyse er hvordan holdninger og handlinger hos forsvarsadvokater kan ha konsekvenser for de rettslige avgjørelser som rammer deres klienter. Jeg antar da at deres holdninger og handlinger er påvirket av det regelverket de har, og av den institusjonelle praksis de er en del av. Om feil rettsavgjørelser fattes i rettssystemet mener jeg dette vil ha konsekvenser for rettssystemets legitimitet og funksjon i samfunnet, og ikke minst for de klientene det rammer personlig. Derfor er det viktig at forsvarerne gjør jobben sin så nøyaktig og feilfritt som mulig.

Andenæs skriver at;

⁴ Gjennomgangen av Advokatforeningens årsrapporter viser at antall klager per advokat har holdt seg stabilt i perioden 1998-2006.

straffeprosessloven har detaljerte regler om når siktede skal ha forsvarer, men svært lite om hvordan forsvaret skal utføres. Det er stort sett overlatt til yrkesetikken og den enkeltes skjønn. [...] Forsvarerrollen kan derfor utformes på mange forskjellige måter, alt etter den enkeltes temperament og legning. Både forsvarerens samtaler med klienten og hans egne overveielser unndrar seg fra offentlig innsyn. Derfor er vi utenforstående avhengig av informasjon fra forsvarerne både om hvilke problemer som oppstår i praksis og hvordan de blir løst (Andenæs 1989:20-21).

Jeg er enig med Andenæs i dette og mener at informasjon om hvordan forsvarsadvokater arbeider og tenker er viktig for at vi skal kunne forstå og analysere hele vårt rettssystem. Dette er noe av det som søkes belyst i denne avhandlingen.

1.3 Avgrensninger

Avhandlingen legger vekt på å se på temaet fra forsvarsadvokatens ståsted. Gjennom intervjuer med forsvarere er det deres forståelse av situasjonen som står i fokus.

Utgangspunktet mitt er at de som er i miljøet selv må ha gjort seg noen tanker om hvorfor ting er som de er.

Intervjuene er, som sagt, med forsvarere om deres opplevelse og forståelse av egen situasjon. Også hovedtyngden av bøker og artikler, som er med på å danne grunnlaget for analysen, er forfattet av jurister. De vurderingene som gjøres i analysen baserer seg således på den normative litteratur som finnes på feltet, og til dels på mine egne oppfatninger som jeg har utviklet gjennom å jobbe med temaet.

Mitt metodiske utgangspunkt i arbeidet med avhandlingen har vært ”grounded theory”. (Se mer om dette i kapittel 2.1). Empirien står derfor sentralt i avhandlingen.

1.4 Strukturen i avhandlingen

I kapittel 2 beskrives det metodiske grunnlaget for avhandlingen. Kapittel 3 gir en kort historisk gjennomgang av utviklingen av advokatyrrket for å gi forståelse for profesjonen slik den er i dag.

I del II av avhandlingen er det det teoretiske utgangspunkt som gjennomgås. Et eget kapittel er viet de mest sentrale reguleringsforsvarsadvokater i dag har å forholde seg til, både juridiske og etiske, før grunnleggende teori om forsvareren, roller, etikk og yrkesetikk gjennomgås.

I del III presenteres empirien, og mine avsluttende vurderinger og konklusjoner finnes i del IV.

2 Metode

I dette kapittelet vil prosjektets metode gjennomgås, og ulike vurderinger jeg har gjort underveis.

2.1 Grunnleggende teoretisk utgangspunkt og valg av metode, Grounded Theory

I dette prosjektet har jeg brukt metodetriangulering mellom ulike kvalitative metoder. Metodetriangulering vil si at man kombinerer flere ulike teorier, data og/eller forskningsmetoder (Burgess 1984). I prosjektet er det brukt intervjuer, observasjoner og analyse av litteratur og avisartikler, samtidig som jeg også har beveget meg mellom det man kaller induktiv og deduktiv metode som kan forenes i en abduktiv konklusjonsform (Guvå & Hylander 2005).

Induktiv forskning vil si at man går fra empiri til teori, mens i deduktiv forskning baserer man forskningsopplegget på en teori og finner så empiri. I abduktiv forskning beveger man seg mellom disse metodene. Man etterprøver midlertidige teorier med empiri, og det kan da oppstå nye teorier på bakgrunn av empirien som så etterprøves. Metoden er mye brukt i ”grounded theory”.

Nettopp ”grounded theory” er utgangspunktet for forskningsopplegget mitt. Målet med grounded theory er å få empirisk materiale om det fenomenet man studerer. Man har en problemstilling eller hypotese, men man jobber ikke med å knytte denne opp mot en spesiell teori. Man kan kombinere teorier eller utvikle egne teorier underveis etter hvert som man analyserer materialet. Datainnsamling og analyse foregår parallelt. Det vil si at man ikke har en konsekvent teori man jobber ut fra, men at datainnsamling og analyse er en stadig pågående prosess som påvirker hverandre slik som beskrevet over, gjennom forholdet mellom induktiv og deduktiv metode (Guvå & Hylander 2005, Hellum m. fl. 1998, Strauss & Corbin 1990). På denne måten er man til enhver tid tilbøyelig til å revurdere sin egen teori ut fra de funn man gjør underveis, og man kan snevre inn eller utvide feltet man forsker på. Empirien er det sentrale, og målet er å la denne tale for seg selv (Guvå & Hylander 2005).

Hele veien søker jeg å knytte egne funn opp mot hva andre har skrevet på feltet for å få bekreftelser eller motsigelser. Allikevel fant jeg fort ut at jeg er enig i hva Repstad (2002)

hevder. Man bør ha noen tanker om problemstillinger og lest seg opp på feltet før en forsker på det. Hvis ikke kan resultatet fort bli at man får lite ut av datainnsamlingen fordi det blir så mange inntrykk at man ikke greier å sortere ut hva som er relevant og hva som er irrelevant. Man må altså ha et åpent sinn, men samtidig har gjort seg noen tanker om hva som vil møte en og hva man vil se etter. Repstad (ibid) kaller dette for arbeidshypoteser, og poengterer at man må være klar for å revidere dem underveis slik ”grounded theory” tar utgangspunkt i.

Jeg ønsket å kombinere flere ulike metoder for å sikre en helhetlig forståelse av feltet, men jeg så fort at intervjuer ville være min hovedtilnærming, da det var det som ga meg mest informasjon jeg ønsket å gjøre bruk av.

2.2 Innledende fase

Som innledning leste jeg en del litteratur om etikk, roller og ikke minst advokater. Også Den Norske Advokatforeningens (DNA) etiske regler og retningslinjer satte jeg meg nøye inn i. Det er ikke skrevet så mye om forsvarsadvokater i Norge. Juristene skriver lite om profesjonsetikk i forhold til de fleste andre profesjoner, selv om de har både nasjonale og internasjonale regler (Leer-Salvesen 2002), så det tok derfor ikke så lang tid før jeg kom i den situasjonen at hver gang jeg leste en bok hadde jeg også lest alle bøker den boken hadde referanser til. Det meste av litteraturen var dessuten normativ, noe som gjorde at jeg tidlig så et behov for å gjøre et deskriptivt prosjekt på området.

For meg ble det også viktig å følge med i aviser for å få med den pågående debatten om forsvarere og etikk som dukket opp der, og i andre medier med jevne mellomrom.

2.3 Samarbeid med Den Norske Advokatforeningen

Tidlig i prosessen, mens jeg fortsatt drev med forberedelse i form av å lese litteratur ble jeg oppmerksom på at Den Norske Advokatforeningen (DNA) har et studentprogram hvor de tilbyr oppfølging og veiledning til studenter som skriver juridiske masteroppgaver. Jeg valgte å henvende meg til dette programmet selv om jeg tenkte at en rettssosiologisk oppgave kanskje var litt på kanten av hva de tenkte seg, men jeg fikk veldig bra respons. Jeg ble invitert til en samtale med Håvard Flatland i DNA, hvor han ga meg både tips og inspirasjon til aktuelle problemstillinger, litteratur og til arbeidets helhet. Han satte meg også i kontakt

med Nadia Hall Østby-Deglum hos Advokatfirmaet Elden, som også har vært medlem i Etiklutvalget til DNA og forelest i yrkesetikk ved Universitetet i Oslo.

Da jeg begynte å føle meg klar for intervjuer hadde jeg en samtale med Østby-Deglum hvor vi gjennomgikk utkastet til intervjuguiden min. Hun ga meg også råd og veiledning om hva jeg kunne se etter både ved mine observasjoner i rettssalen og i intervjusituasjonen, hvem jeg kunne prate med og litteratur. Vi pratet også litt om hvordan jeg burde henvende meg til advokatene og hvordan jeg burde møte dem. Dette var svært verdifullt for meg, både fordi det var motiverende, og fordi det ga meg en trygghet i det jeg gjorde i møte med advokatene, som jeg i utgangspunktet hadde stor respekt for. Østby-Deglum og Flatland har for meg operert som det Repstad (2002) kaller ”stjerneinformanter”. Dette er informanter med spesiell kjennskap til feltet som hjelper en med datainnsamling og analyse. Østby-Deglum og Flatland har hatt denne funksjonen for meg i forberedelsesfasen.

2.4 Observasjoner i retten

Tidlig i prosessen benyttet jeg også observasjoner i tingretten og lagmannsretten, men disse er det ikke referert til i denne oppgaven. De hjalp meg allikevel til å sette meg inn i forsvarerens oppgaver i retten, og bidro til en økt forståelse av rollefordelingen i retten. I løpet av disse dagene i retten kom jeg også i kontakt med en rekke jurister, både forsvarere og aktorer, som ga meg nyttige innspill til prosjektet.

2.5 Utvelgelse av informanter

Mitt utgangspunkt er forsvarsadvokater. Advokatstanden i Norge er forholdsvis homogen med tanke på hvilken bakgrunn de fleste jurister har, viser Bahun sin undersøkelse av advokatstanden i Norge (Bahun 2001). Mitt utgangspunkt var derfor å få et mest mulig heterogent utvalg med tanke på kjønn, alder, år i yrket, arbeidsplassens størrelse og ”kjendisfaktor”, selv om standen i seg selv kan sies å være homogen. Med ”kjendisfaktor” menes her hvor kjent forsvarsadvokaten kan anses å være.

Både Flatland og Østby-Deglum tilbød seg å bistå med å skaffe informanter dersom jeg skulle få problemer. Dette satte jeg pris på, men jeg benyttet meg ikke av tilbudet da jeg ville være så sikker som mulig på at jeg ikke fikk informanter som var i sterk relasjon til hverandre og

var fra samme miljø, og da også kunne representere de samme verdiene og holdningene. Nå viste det seg at det å skaffe informanter på egenhånd ikke var noe problem.

I første omgang da informanter skulle rekrutteres valgte jeg å benytte meg av gulesider.no. Der søkte jeg etter advokattjenester i Oslo-området. Med utgangspunkt i trefflisten gikk jeg gjennom denne systematisk og sjekket hvert enkelt advokatkontors hjemmeside, så en nettside var så en forutsetning for å bli en del av mitt utvalg. På nettsiden sikret jeg meg da informasjon om at advokatfirmaet faktisk drev med forsvarervirksomhet og derfor kunne være av interesse. Av de kontorene jeg da sto med, valgte jeg så ut 10 tilfeldige kontorer. De ti advokatkontorene sendte jeg en skriftlig henvendelse til per post (vedlegg 2). Henvendelsen ble sendt til kontoret, og ikke til en spesifikk advokat. På den måten hadde jeg på dette tidspunkt ingen mulighet til å kontrollere kjønn, alder og år i yrket på eventuelle informanter, med unntak av de som drev enmannsforetak. Det eneste jeg etterspurte, var at advokaten som stilte til intervju skulle ha forsvareroppgjør som en del, og gjerne er relativt stor andel, av sin portefølje.

Av de ti advokatkontorene jeg henvendte meg til i første runde var det kun et som responderte direkte, mens resten måtte jeg ringe å purre på. Etter dette var det to som ikke responderte i det hele tatt, og et firma var ikke interessert i å stille.

Etter første runde satt jeg altså allerede med syv informanter. På bakgrunn av denne listen gikk jeg igjennom kjønn, alder, år i yrket, "kjendisfaktor" og arbeidsplassens størrelse på de første syv informantene. I andre runde søkte jeg så bevisst etter informanter som ville gi utvalget mitt bedre representativitet.

Jeg henvendte meg da til fem nye kontorer, men denne gangen til spesifikke advokater (vedlegg 3) som jeg mer konkret valgte ut etter kjønn, alder, størrelse på kontoret og om personen var kjent. Tre ga respons med en gang, hvorav en negativt da det viste seg at vedkommende ikke drev med straffesaker allikevel, selv om dette var oppgitt på vedkommendes hjemmeside. Med ni informanter så jeg meg fornøyd da jeg følte at jeg hadde fått et utvalg som dekket mye. Det skal sies at den ene advokaten som var den eneste som svarte direkte på første henvendelse, var en såkalt "kjendisadvokat", så jeg opplevde ikke disse som noe vanskeligere å komme i kontakt med enn resten.

2.6 Booke avtale

Mange av intervjuene måtte avtales et par måneder frem i tid fordi flere av advokatene var mye opptatte. For at de ikke skulle glemme avtalen vi hadde sendte jeg informantene en e-post omtrent en uke før intervjuet for å minne dem på avtalen vår. Jeg sendte da også med samtykkeerklæringen slik at informantene kunne se på denne på forhånd i tilfelle de hadde noen spørsmål om den (vedlegg 4). Intervjuene ble foretatt i perioden april - juni 2007.

2.7 Utvalget

Utvalget mitt består altså av ni personer som alle arbeider i Oslo og omegn, hvorav tre er kvinner. Disse kan da være noe overrepresentert i følge Bahun sin oversikt over advokatstanden som viser at i 2000 var 21 % av hele advokatstanden kvinner (Bahun 2001:35). Dette er allikevel ikke sikkert da det i de senere år har vært en økende andel kvinner blant juristene (Bahun 2001:38). Informantene er mellom 30 og 70 år, hvor begge kjønn har en aldersspredning. De har jobbet fra 5 til 35 år som forsvarer, og andelen forsvareroppgaver i porteføljen strekker seg fra 10 % til 100 %.

Noen driver advokatvirksomhet alene, noen i mindre eller mellomstore kontorfellesskap og noen i større firma. De fleste informantene er ukjente for offentligheten, men det er også advokater som kan sies å være kjente, eller delvis kjente med. Jeg mener det var viktig for min oppgave å få med et par kjente navn da det i perioder er en del personfokusering på forsvarsadvokater, og jeg ønsket å få med denne siden ved yrket også. Jeg synes også det har gitt meg mye i forhold til spørsmålene om mediehandling, hvor advokater som aldri har snakket med en journalist har lite personlig erfaring å vise til, og også i forhold til hvordan rekruttering av nye klienter skjer og oppleves avhengig av om man er kjent eller ukjent.

2.7.1 Utvalgets betydning og presentasjon i avhandlingen

I avhandlingen omtales alle informantene konsekvent som hankjønn. Dette for å sikre bedre anonymitet og fordi mange av de synspunkter og sitater som presenteres ofte representerer flere informanternes holdninger.

Årsaken til at man ønsker et variert utvalg er jo fordi man ønsker å høre alle grupper innenfor den gruppen det forskes på, da det kan finnes systematiske forskjeller avhengig av kjønn,

alder, erfaring osv. I mitt materiale har det ikke kommet frem systematiske forskjeller mellom kjønnene, noe som gjør at informasjon ikke er gått tapt ved å omtale alle som hankjønn.

Der hvor det er systematiske forskjeller i svarene på bakgrunn av alder, erfaring etc. kommer dette frem eksplisitt ved kommentarer.

Det at det ikke finnes noe systematikk i kjønnenes måte å besvare spørsmålene på er noe overraskende da man tradisjonelt antar at kjønnene tar ulike moralske hensyn. Det hevdes gjerne at menns moral domineres av rettighetsetikk og kvinnes av omsorgsetikk (Galaasen & Nilsen 1995).

2.7.2 Utvalgets bakgrunn, Bourdieus habitusbegrep

I etterkant av intervjuene sendte jeg spørsmål per e-post til informantene om deres bakgrunn for å se om dette kunne ha betydning for hvordan informantene svarte. De ble da spurt om foreldrenes arbeidssituasjon, inntekt og hvorvidt de vokste opp i by, tettsted eller på landet.

Pierre Bourdieu mener at vi alle har et integrert system av kunnskaper som regulerer hvordan vi oppfatter, vurderer og handler i den fysiske og sosiale verden. Dette kaller han habitus (Bourdieu & Wacquant 1993, Layder 2006). Habitus setter sitt preg på alt vi gjør og hvem vi er, og er således kjernen i vår identitet. Alle våre handlinger er ikke gjennomtenkte, ofte handler vi instinktivt og da er det habitus som er grunnlaget for vårt valg av handling. Alle vokser vi opp under ulike sosiale betingelser, noe som også gjør at vi utvikler ulike habitus.

Habitus er kroppsliggjort, noe som gjør at vi ikke er bevisst hvor preget vi er av vårt habitus. Det at habitus er kroppsliggjort gjør også at habitus er varig og stabil og på den måten bidrar habitus til en viss forutsigbarhet i våre handlinger over tid og på tvers av ulike situasjoner. Habitus er klassespesifikk og er et produkt av det miljøet man vokser opp i, men habitus er allikevel ikke statisk. Alle situasjoner vi opplever vil gjennom livet prege oss og være med på å danne vårt habitus, men habitus kan ikke lett endres når man selv ønsker å endre seg.

Habitus gir oss handlingskompetanse og er i så måte muliggjørende. Habitus gir oss ferdigheter og disposisjoner som gjør det mulig for en å delta i det sosiale liv på en kompetent måte. Men det at habitus er klassespesifikk gjør at man vil fungere godt i noen sosiale miljøer

hvor man behersker ”koden”, mens det finnes andre sosiale miljøer som man ikke behersker så godt.

Mine informanter var også spredt på de tre ovennevnte variabler som betegner deres bakgrunn, men heller ikke det viste seg å gi systematiske utslag i hvordan mine informanter svarte på spørsmålene. Derfor er heller ikke dette vektlagt i avhandlingen. Det som gjorde noe forskjell på svarene var derimot advokatenes arbeidssituasjon og lønn i dag, men der det er gjeldene presiseres dette.

2.8 Intervjuene

2.8.1 Forberedelse

Robert G. Burgess (1984) skriver at intervjuenes lengde bør være godt planlagt slik at man ikke bruker mer tid enn man har avtalt. Det er da lurt å ha en idé om hvor lang tid man ønsker å bruke på hvert tema. Jeg hadde en plan for hvilke spørsmål jeg kunne kutte ut om tiden ikke strakk til, og jeg hadde eventuelle oppfølgingsspørsmål på lager hvis jeg skulle få god tid. Jeg hadde opplyst til mine informanter at intervjuet ville ta omtrent én time. For å kontrollere at intervjuguiden min (vedlegg 5) ikke var for lang avtalte jeg derfor et testintervju med en venninne som studerer jus for å få tilbakemeldinger på spørsmålene og for å ta tiden. Dette gikk bra, og det viste seg at samtlige intervjuer varte mellom 45 - 60 minutter, med ett unntak hvor intervjuet ble lenger.

Jeg hadde også som nevnt en gjennomgang av intervjuguiden min med Østby-Deglum før intervjuene, for å hindre at jeg skulle stille ”dumme” spørsmål som kan blokkere hva Repstad (2002) kaller informantens kommunikasjonsvilje.

2.8.2 Forholdet til informantene

Å etablere et godt forhold til informantene mine var for meg viktig. Jeg visste at mange av advokatene er svært opptatte. Det ble derfor viktig å møte godt forberedt og vise at intervjuet var viktig for meg, og at jeg var takknemlig for den tiden de satte av. Samtidig var jeg som ”nybegynner” også svært nervøs. Jeg oppfatter advokatene som mennesker som sosialt har

høyere status enn meg. De er travle, profesjonelle og i en jobb som tradisjonelt forbindes med stor anerkjennelse, mens jeg ”bare” var en student.

Robert G. Burgess (1984) skriver at vanligvis er det antatt at det er forskeren som etablerer forholdet mellom forsker og informant. I mitt tilfelle følte jeg at det var omvendt. Jeg møtte informantene mine med respekt som for eksempel kom til uttrykk gjennom at jeg var svært opptatt av hva jeg skulle ha på meg på intervjuet slik at jeg uttrykte profesjonalitet, men uten at det skulle se ut som om jeg prøvde å være viktigere enn det jeg er. Samtidig følte jeg at det var opp til informantene å legge opp til hva slags tone vi skulle ha oss imellom, da de var i kjente omgivelser på sine kontorer, mens jeg var gjest. Jeg følte også at informantenes komfort var viktigst, da dette kanskje kunne føre til åpnere og ærligere informanter. Dette fungerte veldig greit.

Samtlige informanter var gjestfrie og åpne, og bød opp til en avslappet stemning som jeg raskt følte meg komfortabel i. Alle bød på drikkevarer og valgte å ta frem en kaffekopp eller te til seg selv, for å vise at dette var et avbrekk fra deres hverdagsrutiner. Noen intervjuer foregikk ved advokatens arbeidspult, mens noen var på møterom eller i kontorets sofakrok. Dersom intervjuet foregikk ved arbeidspulten, ble alle papirer som lå utover ryddet bort. Dette tok jeg som et tegn på at advokatene var klare for å gi meg sin fulle oppmerksomhet.

2.8.3 Intervjuguidens form

Jeg valgte å benytte meg av strukturerte, individuelle intervjuer. Strukturerte intervjuer valgte jeg for å sikre at jeg fikk alle informantenes synspunkter på en rekke av de samme problemstillingene og fordi jeg selv var så nervøs at jeg trengte å ha noe konkret å forholde meg til. Allikevel valgte jeg å utarbeide en intervjuguide som i noen tilfeller hadde svært åpne og omfattende spørsmål. Som en informant sa: ”Det er mange av disse spørsmålene som er ganske brede og som kunne fordre et foredrag på en time.”⁵. Dette var et bevisst valg i den hensikt å se om advokatene vektla ulike ting, da de skulle svare på spørsmål som favnet mye, som for eksempel hva de ser som advokatens viktigste oppgave. For meg har det å se hva advokater vektlegger når de må svare kort på et omfattende spørsmål vært en viktig del av funnene.

⁵ Intervju nr. 8, side 1

Individuelle intervjuer ble valgt da jeg mener informantene turte å si mer av hva de mener når de er alene med meg og ingen andre vet hvem de er eller hva de mener.

Intervjuguiden var bygd opp på en slik måte at de først ble spurt om konkrete spørsmål om deres alder og arbeidssituasjon før jeg gikk over på generelle spørsmål om yrkesutøvelsen. Dette for å se om de på et tidlig spørsmål brakte opp etiske perspektiver. Intervjuguiden fokuserte så mer og mer på ulike etiske problemstillinger, før den avsluttet med fokus på rettssikkerhet.

Spørsmålene var i stor grad generelle og jeg søkte å formulere dem slik at de i liten grad ville oppleves som svært personlige. Jeg var av den oppfatning at jeg neppe ville få en advokat til å innrømme mange etiske overtramp overfor meg uansett, og at det derfor ville være mer innbringende å føre samtalen i generelle vendinger, og spørre om hva de mente om ”alle andre”. Allikevel var det ingen av advokatene som hadde noe i mot å prate om seg selv og egne erfaringer. Dette kom samtlige inn på uten at jeg trengte å spørre om det, noe som også gjorde det lettere for meg å følge opp med spørsmål som gjaldt personlige opplevelser.

2.8.4 Informantenes forhåndskunnskap om prosjektet

Informantene var i liten grad informert om hva de faktisk ville bli spurt om. Det de hadde fått informasjon om var at det var et ”prosjekt om forsvarsadvokater og deres forhold til etikk og rettssikkerhet i arbeidssituasjonen.” (vedlegg 2 og 3). Jeg ønsket ikke å si så mye mer for å unngå at advokatene skulle forberede seg på det som ville være det normativt rette svaret på de ulike problemstillingene. På den måten tror jeg derfor at jeg har fått impulsive og ærlige svar noe dette sitatet viser:

Kom ganske plutselig en del av de spørsmålene så vet ikke om jeg hadde noen bra svar, men...
Jeg kunne sikkert svart litt grundigere om jeg hadde hatt litt bedre tid på meg eller sett spørsmålene på forhånd, men det er kanskje hele poenget.⁶

Det er også noe med at mange etiske problemstillinger kommer plutselig i en advokats hverdag, noe dette sitatet bekrefter: ”Ofte så dukker problemene opp i det du sitter med klienten i fengselet eller du står i retten eller hva som helst, og da må du ta det på sparket

⁶ Intervju nr. 6, side 7

selvfølgelig.”⁷. Hvilke avgjørelser man som advokat tar når man må handle impulsivt, kan være avhengig av hvor bevisst man er på etikk og de etiske reglene. Hvor bevisste advokatene er var noe jeg prøvde å finne ut ved å la mine informanter være ganske uforberedte på spørsmålene jeg stilte.

2.8.5 Gjennomføringen av intervjuene

På forhånd hadde altså informantene mine fått minimalt med informasjon. Ved intervjuets start informerte jeg informantene kort om hvordan jeg hadde lagt opp strukturen i intervjuene, om min taushetsplikt og om deres rett til å trekke seg eller la være å svare på spørsmål. Samtlige undertegnet samtykkeerklæringen (som jeg alltid hadde med et eksemplar av i tilfelle den jeg hadde sendt på e-post var blitt borte), men få leste gjennom den før de signerte. Jeg vet ikke om det er fordi de hadde fått den tilsendt på e-post på forhånd og derfor hadde lest den eller om de bare hadde stor tillit til meg og det systemet jeg representerte. Det ble generelt stilt få spørsmål om prosjektet. Noen hadde noen spørsmål om min veileder og noen ba om et eksemplar av den ferdige oppgaven, men utenom det var det lite spørsmål. Informantene ble også spurt om det var greit at jeg benyttet båndopptaker, noe alle samtykket i.

Selv om jeg hadde planlagt strukturerte intervjuer, var jeg åpen for at informanten også kunne komme opp med temaer selv. Dette skjedde ofte. Flere informanter pratet seg langt utover det de ble spurt om, men jeg valgte å ikke avbryte dem, da de ofte kom med interessante problemstillinger og synspunkter på temaer jeg så valgte å følge opp i senere intervjuer. Dette gjorde at jeg ble mer og mer uavhengig av intervjuguiden min etter hvert. Så fra å gå fra svært strukturerte intervjuer med de første informantene, var de siste mer semistrukturerte. Jeg fikk allikevel tatt opp alle de temaer jeg ønsket å få belyst.

2.8.6 Advokater som informanter

Advokater er takknemlige informanter. De er vant til å prate for seg og er ikke redde for å komme med det som kan være oppsiktsvekkende synspunkter. Flere av dem bemerket underveis at de sa hva de mente for de var jo lovet anonymitet.

⁷ Intervju nr. 6, side 4

Paul Larsson skriver følgende om å intervju ressurssterke grupper (i dette tilfellet bankmenn om banksertifikatordningen) som jeg mener også gjelder for advokater:

En fordel med å intervju bankfolk i ledersjiktet er at de er vant med intervjuer og å presentere saksforhold. De så ikke ut til å bli hemmet av en liten båndopptaker. Det kan muligens innvendes at de også er profesjonelle når det gjelder å rose, male, forskjønne og styre samtalen inn på ufarlige tema (Larsson 1998:49).

2.8.7 Båndopptaker

Jeg gjorde som Larsson og brukte båndopptaker. Dette opplevde jeg som bare positivt både for meg og informanten. Det var lettere for meg å følge med på hva informanten sa, og følge opp med oppfølgingsspørsmål når jeg slapp å konsentrere meg om notatskriving. Jeg følte dessuten at jeg og informanten ofte fikk et bedre forhold, og at intervjuet i større grad bar preg av en naturlig samtale når jeg kunne opprettholde øyekontakt og spontan interesse for det informanten sa. Dette tror jeg bidro til at jeg fikk mange utfyllende svar. Informantene kunne ha mange eksempler og digresjoner på det de sa, da de oppfattet min interesse, og ikke trengte å vente på at jeg skulle skrive notater.

Samtidig er det viktig å være klar over de ulempene en båndopptaker kan ha. Mange kan føle det unaturlig og skremmende at alt de sier blir tatt opp. Jeg fikk derimot det motsatte inntrykket. Ingen så ut til å bry seg om opptakeren, og mange ga uttrykk for at de følte seg tryggere med den da det sikret riktige sitater, og få hadde et absolutt ønske om sitatsjekk. De henviste da til at båndopptakeren ville sørge for at det de hadde sagt ble sitert korrekt.

2.9 Analysen

Hvert intervju ble transkribert. Dette fordi det gjorde analysen mye enklere da jeg hadde alt samlet i Word-dokumenter på data og på papir i en perm. Dessuten ble jeg svært godt kjent med materialet gjennom å måtte lytte nøye til det for deretter å skrive ned hva som ble sagt.

Etter å ha transkribert alle intervjuene leste jeg igjennom dem, noen bare et par ganger, mens andre var så omfattende at de måtte leses mange ganger. Ved gjennomlesingen satte jeg understrekinger av gode sitater og markerte aktuelle temaer i margin. For å få et bedre system på det hele lagde jeg så en tabell hvor jeg satte inn all informasjonen jeg hadde fått. Vannrett i

tabellen hadde jeg informantene fra 1 - 9, mens jeg loddrett skrev opp alle de ulike temaer som ble tatt opp. Dette ga meg et skjema på 10 ganger 24 ruter som kan minne noe om skjemaene Thagaard viser i sin bok (Thagaard 2003). I rutene kunne jeg da skrive stikkord om informantenes mening om de ulike temaer.

Selve analysen begynte egentlig allerede da jeg leste litteratur, aviser og ved samtalene med Flatland og Østby-Deglum. Alle disse kildene ga meg ideer til hva jeg burde se etter og hvordan jeg burde nærme meg temaet. De har derfor preget hele prosessen i form av å være en form for forhåndskunnskap som har preget mitt syn på undersøkelsen og funnene.

Analysen er en prosess som har fulgt meg hele veien. Jeg har tolket det jeg har hørt og observert, og analysert ut fra mine forhåndskunnskaper, og deretter fått en ny forståelse av fenomenet som har påvirket hvordan jeg har oppsøkt og forstått ny informasjon igjen. Slik har jeg stadig beveget meg rundt i feltet og latt analysen være en stadig pågående prosess. Dette er en metode som kalles den hermeneutiske sirkel (Sivesind 1996).

2.9.1 Bruk av sitater

I gjennomgangen av data er det brukt en rekke sitater. Da intervjuene er muntlige, har også en del av sitatene hatt en svært muntlig form. I presentasjonen her er derfor noen av dem omskrevet litt for at budskapet skal bli klarere, men uten at meningsinnholdet er endret. Dette gjelder for eksempel grammatikk og ufullstendige setninger. I noen sitater har det også kommet inn digresjoner som er tatt bort da de ikke vedkommer problemstillingen; der dette er tilfellet gjøres bruk av dette tegnet: [...]. Der jeg som intervjuer er sitert står dette i *kursiv*. Sitatene bærer fortsatt preg av muntlighet da jeg mener dette sier noe om stemningen mellom meg og informanten, og fordi holdninger også kommer frem ved måten ting blir sagt på.

Ved alle sitater følger en fotnote hvor det opplyses om hvilken informant som siteres, og på hvilken side i utskriften av intervjuet sitatet er.

2.10 Forskningsetikk

I dette prosjektet har jeg forsket på hva jeg vil betegne som en sterk gruppe, eller hva Larsson (1998) kaller en ressurssterk gruppe. Ettersom forsvarsadvokater er høyt utdannet, kan stå opp for seg selv og gjøre krav på sine rettigheter anses de som sterke.

Det er lite skrevet om forskning på sterke grupper. Det jeg vil tro skiller forskning på sterke grupper fra forskning på svake grupper, er at man kan regne med at medlemmer av sterke grupper har bedre forutsetninger for å vurdere hvilke konsekvenser den forskningen de deltar i har for dem selv. De vil da ha et mer bevisst forhold til hva de sier, og de er mer bevisst sine rettigheter. Dette tror jeg også bidro til at det for meg var relativt lett å skaffe informanter, uten at det ble stilt veldig mange spørsmål ved mitt prosjekt.

Alle mine informanter ble som sagt informert om min taushetsplikt. De signerte også en samtykkeerklæring. Alle var informert om retten til å trekke seg, og fikk tilbud om sitatsjekk. De er også sikret full anonymitet ut fra at hver informant bærer et nummer i denne avhandlingen.

Prosjektet er meldt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (vedlegg 1).

2.11 Kritikk av metoden

Jeg ser at det kunne vært flere informanter for å sikre prosjektets representativitet. Når utvalget er så lite står man i fare for at man ikke får med alle nyanser som finnes, men årsaken til få informanter ligger både i at dette er et prosjekt på masternivå og at jeg etter ni intervjuer følte at jeg var ”mett” på informasjon i forhold til den mengden jeg følte jeg kunne håndtere. På intervju 7 - 9 var det lite nytt som kom frem i de temaer jeg på det tidspunkt så som interessante, det var heller bekreftelser av hva andre hadde sagt før. Mitt formål med avhandlingen var heller ikke generalisering, men å få en eksplorerende undersøkelse på feltet.

Jeg kunne også valgt og hatt informanter fra hele Norge. Utgangspunktet da jeg startet var at dette skulle være en avhandling som omhandlet forskningsadvokater generelt, men jeg oppdaget fort at mange av mine informanter opplever situasjonen i Oslo-området som ekstraordinær på grunn av den store tettheten av forsvarsadvokater som finnes her. Mange

problemstillinger er relevante for forsvarere i hele landet, men noen problemstillinger er også spesielle for de som holder til i Oslo-området, og også muligens andre storbyer.

I utgangspunktet hadde jeg også tenkt å fokusere på de sakene Disiplinærnemnda får inn for å sette fokus på hva slags klager de får og hvor mange. Etter hvert la jeg dette til side, da jeg heller ønsket å fokusere på forsvarernes eget syn og oppfatning av sin situasjon. Det potensielt kvantitative aspektet ved undersøkelsen la jeg da til side fordi det kvalitative materialet ga meg så mye informasjon som jeg ønsket å gjøre bruk av.

3 Advokaten

I dette kapittelet gjøres en kort gjennomgang av advokatprofesjonens historie og hva man vet om standens etikk tilbake i tid, og noen fakta om profesjonens situasjon i dag.

Advokat kommer av det latinske *advocare* som betyr å tilkalle. En advokat er en person som blir tilkalt for å gi rettshjelp og som kan opptre i retten på vegne av sine klienter. Advokatyrket nyter i Norge – som i de fleste land – beskyttelse i loven. Det er bare personer med advokatbevilling som kan drive med ervervsmessig eller stadig yting av rettshjelp, jf. domstolloven § 218 første ledd (Wilhelmsen & Woxholth 2003:18).

Men slik har det ikke alltid vært.

3.1 Historisk tilbakeblikk på utviklingen av advokatprofesjonen

3.1.1 Sagatiden

Advokatstanden har vokst frem ved at folk har fått et økt behov for juridisk bistand. I begynnelsen var lover og regler basert på sedvane som ble muntlig overlevert fra den ene generasjon til den neste. Disse reglene ble i sagatiden ansett som allemannseie da alle hadde kjennskap til disse sedvanene, men allikevel søkte man kanskje hjelp hos hverandre om man følte at man ikke selv var flink nok til å fremme sin rett. I flere beretninger fra sagatiden kan man høre om rettslige tvister og hvordan disse ble løst (Halvorsen 2002).

3.1.2 1500 - 1700

På 1500-tallet, da Norge enda var et bondesamfunn, finner man de første spor av advokatnæringen slik vi kjenner den i dag. Før 1500-tallet var det ingen begrensninger i hvem som kunne yte juridisk bistand. Men de som gjorde det kunne ikke ta seg betalt. I en lov fra 1522 finner man spor av de første betalte rettshjelperne, men de hadde nok liten betydning da loven ble opphevet etter kort tid. Dessuten tyder mye på at de ikke var særlig anerkjente (Wilhelmsen & Woxholth 2003). I 1638 fikk man en lov som regulerte prokuratorne som de den gangen ble kalt. ”Prokuratorne var ikke høyt verdsatt da. Den nevnte forordning omhandler fordrukne prester, krypskyttere med flere” (Bahus 2001:8).

I 1735 kom Kristian Vs forordning som var spesiell i den forstand at det for første gang kom regler om hvordan prokuratorne skulle oppføre seg i ulike sammenhenger. Man kan altså si at det var de første etiske regler for virket. Denne loven ga også anerkjennelse til de som virket i form av at de nå ble rettslig regulerte og at man derfor var en uunnværlig del av rettssystemet. Året etter kom den først juridiske eksamen for prokuratorne, noe som sikkert bidro til at deres anseelse etter hvert økte gjennom de neste århundrene.

Ser vi på hva som skrives om prokuratorne på 17- og 1800-tallet, og hvordan de fremstilles i for eksempel kunsten, ser vi at prokuratorenes handlinger og etikk stadig har vært et diskusjonstema. Blant annet råder Henrik Wergeland i 1840 folk til å ”ikke lytte til de ”forføreriske Sagføreres Raad”” (Wilhelmsen & Woxholth 2003:30).

3.1.3 Advokatmonopolet fra 1700-tallet og utviklingen frem til i dag

Advokatstanden kan sies å ha hatt monopol på å gi juridisk bistand siden 1700-tallet. Overgangen fra bondesamfunn til industrisamfunn hadde nok stor betydning for den økte anerkjennelsen av advokatstanden, mener Wilhelmsen og Woxholth (2003). Stadig mer komplekse problemer måtte løses og dette trengte man juridisk bistand til. I tillegg økte stadig kravene til deres utdanning og praksis, samtidig som det å drive juridisk bistand ble regulert av flere lover. ”Det var først fra midten av 1800-tallet med den industrielle revolusjon og næringsliberalismen at det er tale om en progressiv utvikling av advokatstanden fram mot den stilling de inntar nå ved årtusenskifte” (Bahus 2001:8). Også deres politisk engasjement har bidratt til deres anerkjennelse. Særlig i motstandskampen under 2. verdenskrig markerte flere jurister seg positivt, og de deltok også aktivt under rettsoppgjøret etterpå.

Selv om det i dag er en selvfølge at alle tiltalte har en forsvarer var det en lang periode på 1800-tallet (1827 - 1866) hvor dette ikke var tilfelle. På dette tidspunktet var det verken aktor eller forsvarer, men en referent som skulle ivareta begge parter i saken. Dette ble blant annet begrunnet med at påtalemyndigheten hadde ansvar for å være objektive. I dag er det en selvfølge at tiltale skal ha forsvarer, og dette er juridisk bestemt (Andenæs 1989).

I dag kreves det juridisk embetseksamen av alle som skal drive juridisk rådgivning og advokatbevilling for de som ønsker å drive advokatvirksomhet. Man har hatt en ekspansjon i

norsk lovgivning, stadig nye felter lovreguleres, noe som gjør at behovet for juridisk kunnskap øker i samfunnet. I dag er det registrert over 6000 medlemmer⁸ i Den Norske Advokatforening. Store advokatfirmaer er etablert og medias økte interesse for advokater og deres virksomhet både i nyhetsbildet, men også som underholdning i form av flere store TV-serie produksjoner, har bidratt til at profesjonen er i ”vinden” som aldri før.

3.2 Advokaten og hans posisjon i dag

3.2.1 Advokaten i rettssystemet

Rettssystemet er en viktig del av vårt samfunn i dag. Samfunnet er i stor grad styrt av regler og rettigheter, så rettssystemet i sin helhet er en grunnstein i hvordan vårt samfunn er organisert. På bakgrunn av dette er det viktig at rettssystemet har legitimitet og blir respektert, og at folk har troen på at det fungerer og lar seg håndheve. Hvis ikke svikter vår måte å organisere samfunnet på (Harlem 2002).

I dette rettssystemet finnes aktører med ulike oppgaver for å skape et helhetlig rettssystem som fungerer slik intensjonen er. ”En advokats oppgave er å fremme rett og hindre urett” (Regler for god advokatskikk (RGA) pkt 1.2). ”Advokatens viktigste oppgave er å yte råd om hvordan borgerne skal forholde seg til gjeldende rettsregler og forsvare deres interesser i forhold til disse rettsreglene i og utenfor rettergang” (Wilhelmsen & Woxholth 2003:18). Det poengteres gjerne at en advokats oppgave er å ivareta klientens interesse, noe som også står i advokatforskriften.

3.2.2 Advokatens funksjoner

Foruten å ivareta klientens interesser har advokaten også andre funksjoner som på mange måter kan innlemmes i det å fremme rette og hindre urett. Harlem (2002:15-16) gir advokaten følgende funksjoner;

- en informativ funksjon
- en avtaleskapende funksjon
- konflikt- og tvisteløser

⁸ I 2006 var det 6261 registrerte medlemmer i DNA

Advokaten sin informative funksjon baserer seg på at advokaten er en generell formidler av samfunnets regler og prosedyrer. For at et rettssystem og et samfunn skal fungere må det ligge til grunn en felles forståelse for hva som er rett og galt, og hvilke rettigheter og plikter som gjelder for å avverge konflikter. Advokaten er da en viktig rettsinformasjonskilde og kan også bidra til å klargjøre uklare situasjoner. Dette gjelder både i næringsliv og for den individuelle privatperson.

Advokater kan også ha en avtaleskapende funksjon. I dette ligger det at en advokat kan bidra til at avtaler, transaksjoner, samarbeid osv. kommer i stand. Advokatens kompetanse bidrar til at parter kan inngå sikre avtaler hvor for eksempel risiko og ansvar fordeles, og hvor man da samtidig hindrer fremtidige tvister.

Sett fra et samfunnsmessig perspektiv er det i alles interesse at eventuelle tvister og konflikter kan løses før de ender i domstolene. Enten advokater bidrar til å løse konflikter ved å gi juridisk bistand når konflikten er et faktum, eller ved at de deltar i utformingen av avtaler og lignende før en konflikt oppstår. Rådgivningsfunksjonen er nok en av de vanligste oppgavene advokater har, men ikke den som kommer tydeligst frem. Det er gjerne advokaten i rettssalen som er det dominerende bildet av advokaten. Det å få en sak avgjort i retten er samfunnets endelige løsning på mange konflikter, og advokaten er en viktig aktør i disse prosessene. De rettssaker hvor advokater i dag nok er hyppigst fremme i mediebildet er i straffesaker.

3.2.2.1 Advokaten som forsvarer

Advokaten som forsvarer er en nødvendig del av straffesystemet vårt for at det skal fungere. Menneskerettighetene fastslår retten til forsvarer. Harlem skriver: "Det er utenkelig i et rettssamfunn som vårt at ikke den som tiltales for brudd på samfunnets normer, skulle ha mulighet til å få hjelp av en advokat – en forsvarer" (Harlem 2002:16).

Det er denne siden ved advokatfunksjonen som skal belyses videre i denne avhandlingen.

Del II Det teoretiske grunnlaget

4 Juridiske og etiske reguleringer av forsvarsadvokater

I dette kapittelet vil de mest sentrale lover og regler som gjelder for forsvarsadvokater og deres praksis gjennomgås. Her er det regelverkets grunnlag og formål som presenteres. Noen grunnleggende etiske prinsipper for advokatens virke vil også bli nevnt, mens konkrete bestemmelser vil for det meste bli presentert sammen med det empiriske materialet de er relatert til i del III.

4.1 Innledning

Hall (2005) mener at det finnes både skrevne og uskrevne regler som regulerer advokaters etiske opptreden. Med uskrevne regler menes de allmenne oppfatninger av hva som er rett og galt for en advokat å gjøre, som det å ha en moralsk opptreden og holde et visst anstendighetsnivå. Det finnes i dag flere skriftlige reguleringer av forsvarsadvokaters virksomhet både av økonomisk, rettslig og av etisk karakter. For det første så gjelder de samme reguleringer for advokater som for alle andre virksomheter hva angår deres forhold til for eksempel straffelovgivningen. Forsvarere forholder seg ellers til regler som gjelder for advokater generelt som for eksempel Domstoloven og Straffeprosessloven.

I Domstoloven står det blant annet i § 224 at;

det hører til kravet om god advokatskikk blant annet at advokatvirksomheten skal utøves grundig, samvittighetsfullt og i overensstemmelse med hva berettigede hensyn til klientens tarv tilsier, og at oppdraget skal utføres tilstrekkelig hurtig.

Også Den Norske Advokatforenings *Regler for god advokatskikk* (RGA) (vedlegg 6), som også er tatt med i Advokatforskriften, regulerer advokatene. RGA retter seg mot advokater generelt og er nok utformet først og fremst med tanke på sivilrettslig advokatvirksomhet, de gir derfor ikke så mye veiledning i forhold til forsvarerens hverdag da han er ansett å være i en særstilling⁹ (Langbach 1996). Den Norske Advokatforening har derfor i tillegg til generelle regler for advokater også egne *Retningslinjer for forsvarere* (RFF) (vedlegg 7) som tar opp mer spesifikke situasjoner for dem.

⁹ Mer om dette i kap. 5

I tillegg til de overnevnte lovene, og reglene og forskriftene fra Den Norske Advokatforening som behandler generelle etiske krav til advokatene, finnes også spesielle regler som for eksempel stykkprisforskriften som behandler hvordan advokater skal ta seg betalt for sine tjenester. De skrevne regler for advokater er ikke uttømmende, de gir altså ikke svar på alle tenkelige advokatetiske spørsmål, men er ment å være en god veiledning.

Håndhevelsen av de skrevne reglene gjøres av Advokatbevillingsnemnda, Tilsynsrådet for advokatvirksomhet og Disiplinærnemnda som alle følger opp advokaters virksomhet. Også domstolene håndhever advokatetiske regler gjennom sin prosessledelse. Til slutt i dette kapittelet vil jeg se noe på disiplinærnemndas virksomhet da det er de som behandler klager angående brudd på de etiske reglene.

Jeg vil også gjøre oppmerksom på at det finnes internasjonale reguleringer av advokaters virksomhet. Retningslinjene til den europeiske advokatforeningen (Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE)) er med på å sette standarder for hvordan advokater bør opptre i sin rolle. CCBEs etiske regler er et forsøk på å utarbeide felles etiske standarder for advokater innenfor den Europeiske Union og det Europeiske Økonomiske Samarbeidsområdet. Dette fordi økt internasjonal virksomhet gjør at en del advokater opererer på tvers av landegrensene. Reglene fra CCBE gjelder først og fremst for advokater som opererer i områder utover ens lokale advokatforenings område. Som medlem av CCBE har Advokatforeningen ingen forpliktelser til å gjøre sine nasjonale regler identiske med de internasjonale fra CCBE, men de forplikter seg til å vurdere dem når de norske reglene revideres. Man vil i dag finne mye samsvar mellom reglene fra CCBE og de norske *Regler for god advokatskikk*. Da jeg i dette prosjektet først og fremst fokuserer på forsvarsadvokater i Norge, er ikke dette regelsettet så relevant at jeg vil gå noe videre inn på det.

4.2 Retten til en forsvarer

I Norge anses den siktedes rett til å la seg bistå av en forsvarer på alle trinn i straffeprosessen som et grunnleggende prinsipp. Dette er noe som gjenspeiles i dagens straffeprosesslov, men retten til en forsvarer finner vi også i den gamle straffeprosessloven som er fra helt tilbake til 1887. Dette er et viktig prinsipp som innebærer at forsvarsadvokater ikke er noe vi kan fjerne fordi man i noen tilfeller kan synes at det er rystende at ”opplagt kriminelle” skal kunne forsvare seg.

I norsk rettshistorie har utviklingen vært den at man i større og større grad ser på retten til en forsvarer som grunnleggende for at rettssystemet skal ha legitimitet og for å sikre en rettferdig rettergang. Andenæs (1989) mener at utviklingen i den siste menneskealder har gått i retning av større sjenerøsitet med hensyn til oppnevning av offentlig forsvarer. Fra å tidligere kun ha rett på forsvarer under hovedforhandlingen, og kun i saker hvor man var tiltalt for forbrytelser har man nå rett på forsvarer under etterforskningen og i forseelsaker også. At mistenkte og tiltalte har et profesjonelt forsvar betraktes i dag å være av offentlig interesse for å sikre rettferdighet. I Norge har man også fritt forsvarervalg. Det vil si at den tiltalte selv kan velge hvilken forsvarer han vil la seg bistå av.

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon gir en som ikke har råd til å skaffe seg forsvarer selv rett på å få oppnevnt forsvarer på det offentliges bekostning når dette kreves i rettferdighetens interesse. I Norge praktiseres at en hver har rett på forsvarer betalt av staten, uten behovsprøving. Forsvarerens oppgave er blant annet å passe på at prinsippet om trygg og upartisk rettergang blir fulgt, uansett den tiltaltes skyld eller den påståtte handlingens grovhet. Advokaters forsvareroppgave anses derfor som en nødvendig del av vårt rettssystem for å sikre det dets legitimitet (Kristiansen u.å.).

4.3 De etiske reglenes grunnlag

Lingås (1992) skriver at nedtegning av moralnormer ikke er noe moderne, men er noe man kan spore tilbake helt til utviklingen av skriftspråket. I dag er nok formålet med slike nedskrevne reguleringer, både juridiske og etiske, at brukerne, eller klientene, skal føle seg trygge på at når de oppsøker en advokat så er tjenestene av en viss kvalitet. Regler er altså med på å kvalitetssikre de tjenestene advokatene tilbyr. På bakgrunn av dette er det også spesielle krav til utdanning, ajourhold, regler om sikkerhetsstillelse og da etiske krav til advokaten.

De første spor av advokatetiske regler i Norge finner vi i Advokatforeningens formålsparagraf fra 1908, hvor det står at formålet til organisasjonen er ”å søke de sedvanemessige regler for advokatvirksomheten fremmet i et korrekt spor” (Haraldsen 2005:8). De første formelle etiske reglene fikk Advokatforeningen i 1946, ”men foreningen hadde i mange år før dette håndhevet justis på grunnlag av hva som var ansett som god advokatskikk” (ibid). I

verdenssammenheng har Norge vært tidlig ute med advokatetiske regler med tanke på at den formelle advokatprofesjonen her er ganske ung. I England hvor advokatyrrket anses å være minst 300 år eldre enn i Norge, fikk man noe som lignet etiske retningslinjer for advokater først på 1960-tallet (formelt først på 1990-tallet). Sverige, som vi ofte liker å sammenligne oss med, fikk sine første regler først i 1971. De som virkelig har vært et foregangsland på dette feltet er USA, der finner man de første etiske regler for advokater i Alabama allerede i 1880 (Ebervall 2002).

De advokatetiske reglene som gjennom tiden har utviklet seg har som formål å hjelpe advokatene til å ta rette beslutninger i etiske problemstillinger i hverdagen.

Advokatetikk kan uttrykkes som summen av de erfaringer og de kompromisser advokatprofesjonen har kommet frem til gjennom tidene i forhold til de ulike og til dels motstridende idealer en advokat skal forfølge i sin daglige praksis (Wilhelmsen & Woxholth 2003:9).

For mennesker uten den juridiske innsikt som advokaten har kan det være vanskelig å bedømme kvaliteten på de tjenester man mottar, derfor er det viktig at det offentlige setter visse krav til advokatene, og at de selv også bidrar til en god etisk og kvalitetsmessig standard. Allikevel har disiplinærnemnda uttalt som en generell regel;

at disiplinærmyndighetene bare i begrenset utstrekning kan ta stilling til og eventuelt overprøve kvaliteten på de råd advokaten gir i anledning behandlingen av konkrete saker. For at advokatens faglige utførelse av et oppdrag skal anses for brudd på reglene for god advokatskikk, må det foreligge klare feil eller forsømmelser fra advokatens side (Haraldsen 2005:18).

Mer om disiplinærnemnda i kap. 4.4.2

4.4 Etiske regler for advokater, og forholdet mellom *Regler for god advokatskikk* og *Retningslinjer for forsvarere*

”Regler for god advokatskikk har som formål å sikre at advokatvirksomhet utføres etter etiske prinsipper som er grunnlag for advokatens virke i alle siviliserte rettssamfunn” (RGA, pkt. 1.1). For å sikre at regler for god advokatskikk følges er de også tatt inn som en del av

Advokatforskriften i kapittel 12 som er stadfestet av Kongen, og har virkning som forskrift jf. Domstolloven § 224 annet ledd. Dette gjør at reglene er bindene for alle advokater i Norge.

Bahus (2001) mener at etiske regler for advokater, er etikk i formell forstand. Hun mener de på mange måter utgjør yttergrensene for hva som kan tillates av en advokat. Regelverket er særegent for advokatene samtidig som det inneholder, og er basert på trekk av mer allmenne moralske normer. På grunn av dette går det en grense mellom det etiske regelverket og hva det tillater, og de allmenne moralske normene vi finner i samfunnet, men denne grensen er langt fra skarp.

Retningslinjer for forsvarere baserer seg på, og er en utdypning av *Regler for god advokatskikk*. Dette fordi man i Advokatforeningen har sett at forsvarere kan komme opp i situasjoner som er spesielle akkurat for denne gruppen advokater, og man har derfor funnet det nødvendig å presisere og utarbeide spesielle retningslinjer for dem. I motsetning til *Regler for god advokatskikk* er ikke disse retningslinjene for forsvarere bindende på samme måte da de ikke er en del av Advokatforskriften. Den Norske Advokatforening forutsetter allikevel at deres medlemmer forholder seg til disse retningslinjene når de utfører sine oppgaver (se RFF).

Mange av retningslinjene for forsvarerne tilsvarende reglene for god advokatskikk, men det finnes også egne anbefalinger for deres arbeid som kun vil gjelde dem og ikke er så aktuelle ved andre typer advokatoppdrag.

Deler av både *Retningslinjer for forsvarere* og *Regler for god advokatskikk* vil bli presentert i denne oppgaven der det ses som oppklarende for de temaer som presenteres, da de begge er gjeldende for forsvarere. Selv om denne oppgaven fokuserer på forsvarernes eget syn på etikken, er de normative reglene allikevel sentrale da de gjerne er med på å danne grunnlaget for de vurderinger advokatene gjør før de handler.

Når en ser på de etiske regler som gjelder for advokater, kan det synes som om det er en tro på at enhver situasjon reiser etiske problemer som reglene kan gi svar på. Reglene tar for seg forsvareroppgaget fra start til slutt, men som alle juridiske lover og regler åpner også de etiske reglene for tolkninger, og dette kan skape variasjon i hvordan de oppfattes, tolkes og anvendes. Man kan heller ikke utelukke at det reises problemstillinger som reglene ikke har noe klart svar på. Uansett, reglene formidler en grunnleggende verdi, nemlig at klientens beste

skal være i fokus. Denne grunnleggende verdien kan da anvendes til å løse problematiske situasjoner som regelverket ikke eksplisitt omhandler.

Det er altså regler som er åpne, men man har også sett behovet for å generalisere mellom noen ulike situasjoner da dette vil bidra til likebehandling og konsistens mellom tilfeller som likner hverandre. Man har også innsett at noen situasjoner kan føre til at etikkreglene kommer på kollisjonskurs og da er flere valgmuligheter det rette.

Som utgangspunkt synes jeg det er greit å huske det Langbach (1996:38) skriver, nemlig at ”man kan [...] ikke møte forsvareren med skrivebordsetikk. Det grunnleggende etiske bud bak forsvarerens virke er at han skal *hjelp*.” Så selv om reglene i mange tilfeller kan synes svært klare, er de ikke alltid så klare når man kommer opp i reelle situasjoner med nyanser som disse reglene ikke fanger opp. Og akkurat her ligger også forsvarsadvokatens dilemma.

4.4.1 Advokatens plikt ovenfor klienten

Advokaten har en spesiell jobb i form av at han representerer en klient, han får et oppdrag. I følge *Regler for god advokatskikk* bør ikke advokaten identifisere seg med klienten, men samtidig plikter han å både være rådgiver og talsmann for sin klient. Advokaten skal:

Ivareta klientens interesser, interesser som forutsetningsvis er av stor betydning for klienten enten økonomisk eller på annen måte, ofte rent personlig.[...] Advokaten får derfor med oppdraget også *klientens tillit* til at interessen blir ivaretatt så godt som det overhodet lar seg gjøre, og med særlig krav til *uavhengighet* hos advokaten av enhver annen interesse (Bernhardt 2002:250).

Oppdragene advokatene tar på seg skiller seg gjerne fra andre oppdrag ved at det innehar betydelig risiko for tap eller skade for klienten dersom advokaten ikke lykkes i å fremme klientens interesser. Spesielt gjelder dette for forsvarere som skal fremme klientens interesser i straffesaker, hvor frihetsberøvelse, og i verste fall frihetsberøvelse på uriktig grunnlag, kan være konsekvensen for klienten dersom advokaten ikke gjør en god nok jobb både faglig og etisk.

4.4.2 Disiplinærnemnden for advokater

Er man som advokat usikker på hvordan man skal forholde seg til et etisk spørsmål, er det mulig å se på disiplinærnemndas avgjørelser i ulike saker for å se om disse kan gi en pekepinn på hvordan man bør forholde seg i en etisk vanskelig situasjon.

Det rettslige innholdet av Etikkreglene – og i den sammenheng spørsmålet om domstolen har anledning til å anvende reglene – har vært diskutert. I senere rettspraksis må disse spørsmålene anses som klarlagt. Ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse inntatt i Rettstien 2000 side 1948 ble det klarlagt at Etikkreglene, selv om reglene har 'virkning som forskrift', skal håndheves av Disiplinærnemnden og ikke av domstolene (Wilhelmsen & Woxholth 2003:91).

Disiplinærnemnden for advokater er en offentlig oppnevnt landsdekkende nemnd. Når man klager på en advokat som er medlem i Advokatforeningen vil denne klagen i første instans behandles av Advokatforeningens disiplinærutvalg i den aktuelle krets. Klager kan kun fremmes av de som har rettslig klageinteresse, dvs. først og fremst advokatens egne klienter, men man ser det også slik at Advokatforeningen har interesse i at *Regler for god advokatskikk* følges og at de dermed kan klage inn en av sine egne dersom de ser dette nødvendig. Disiplinærnemnda har derimot ingen egen initiativrett. Klager kan for eksempel gjelde brudd på god advokatskikk eller advokatens beregninger av salær.

Disiplinærutvalgets avgjørelse av klagesaken kan klages inn for den sentrale landsdekkende Disiplinærnemnd. Denne nemnden er også første instans ved klager på advokater som ikke er medlem av Advokatforeningen¹⁰ med mindre det inngås avtale med den enkelte advokat om at saken tas opp hos det lokale disiplinærutvalget. I praksis skjer dette ofte (Wilhelmsen & Woxholth 2003).

Disiplinærnemnden består av en dommer, to lekfolk som anses å representere klientens interesse og to advokater. Disiplinærnemndens avgjørelser kan ikke påklages, men dens vedtak er forvaltningsvedtak som på samme vilkår som for andre forvaltningsvedtak kan prøves rettslig. "Den sentrale kilde for advokatetikken er på denne bakgrunn de beslutninger om god advokatskikk og salærberegning som Disiplinærnemnden treffer" (Wilhelmsen & Woxholth 2003:23).

¹⁰ Kun 2 % av landets praktiserende advokater er ikke medlemmer av Advokatforeningen (Wilhelmsen & Woxholth 2003:24)

Disiplinærnemnda har noen sanksjonsmuligheter overfor advokater som man mener har brutt med de etiske reglene. De kan utdele en "irrettesettelse". Ved mer alvorlige brudd på reglene kan de utdele en "advarsel". I de mest alvorlige tilfellene kan Disiplinærnemnda fremme forslag overfor Advokatbevillingsnemnden om at vedkommende advokat blir fratatt sin advokatbevilling.

5 Om forsvarerens rolle, etisk teori og forsvarerens etiske ståsted

I dette kapittelet vil jeg først se på forsvarerens arbeidsoppgaver og rolle i dagens rettssystem. Deretter vil jeg ta for meg etisk teori med vekt på teori som omfatter yrkesetikk. Til slutt i dette kapittelet vil jeg se på hvordan forsvarerens rolle påvirker hans (yrkes)etikk.

Det er vanskelig, om ikke umulig, å komme med et fasitsvar på hvordan forsvarerrollens oppgaver kan løses best. Men det er viktig å forstå hvilken rolle forsvareren har, og hvilke etiske prinsipp han har å forholde seg, til slik at man ut fra det kan søke å se hva som bør veie tyngst i en forsvarsadvokats virke. På bakgrunn av dette kan man søke å forstå hvorfor forsvarsadvokater gjør som de gjør, og på hvilket grunnlag de trekker sine avgjørelser. Det vil også være enklere å eventuelt kritisere dem ut fra en argumentasjonsrekke de selv kan kjenne seg igjen i.

5.1 Roller og forsvarerens rolle

Når man snakker om roller i sosiologien snakker man ofte om ”normer som knytter seg til en bestemt oppgave eller stilling” (Aubert 1982:18). Handlinger er da gjerne et svar på de normer og forventninger som stilles til den rollen man har. Disse normene og forventningene kan da være uformelle sosiale forventninger, eller formelt regulerte lover og forskrifter. Skal man lykkes i en rolle må man forstå hva rollen innebærer, altså hvilke normer og forventninger som knyttes til den. Som forsvarer har man ulike forventninger til seg og sitt arbeid fra forskjellige andre aktører i retten og i samfunnet. Noen ganger kan det være splittelser i disse forventningene slik at det ikke alltid kan synes mulig å tilfredsstille alle.

Tiltalte forventer aggressivt og effektivt forsvar, retten forventer et redelig og saklig forsvar, fornærmede vil helst slippe å bli trakassert i retten, media vil ha friske uttalelser. Forsvareren selv vil gjerne ha følelsen av å bli hørt og av å takle situasjonen, og helst vil han rimeligvis vinne saken (Langbach 1996:22-23).

Aubert (1982) mener at noe av det som gjør rollebegrepet nyttig, er ”at vi ved å kjenne en persons stilling kan trekke en rekke slutninger om de forventninger som da vil bli rettet til ham, både i form av plikter og tillatelser” (Aubert 1982: 18). Ved å kjenne en persons tittel, vet vi en del om de forventninger som møter vedkommende i ulike situasjoner. Vi kan

også si en del om hvordan han sannsynligvis vil oppføre seg som ”svar” på disse forventningene.

Den Norske Advokatforening har sett at advokatrollen har vært i en endring (Kristiansen & DNARU 2004). De peker blant annet på den økte kommersialiseringen som advokatyret har blitt preget av, hvor for eksempel klientbegrepet i mange sammenhenger er erstattet med kundebegrepet, og hvor marked og økonomi stadig får større betydning for advokatene. Men mye er også som før. Som advokat er man en del av et juridisk system som er avhengig av legitimitet blant folket for å kunne fungere. Systemet som helhet anses som et system som skal fremme rett og hindre urett. I dette systemet har forsvarsadvokaten en noe spesiell rolle da han ”tar klart parti for sin klient, og utøver skjønn til sin parts gunst. Han overlater til andre å finne og fremme svakheter ved sin klients sak – og har plikt til ikke å røpe saksopplysninger som er til egen parts ugunst.” (Føllesdal 2006:4).

Forsvareren skal gjennom sin rolle være en garanti mot domfellelse av uskyldige, men dette innebærer samtidig at man må regne med at hans virksomhet fører til at flere skyldige blir frifunnet. Det at forsvareren skaper tvil ved bevisbyrden gjennom sitt arbeid kan komme både skyldige og uskyldige til gode, men det er en konsekvens man må ta på kjøpet (Andenæs 1989). Det er bedre at ti skyldige går fri enn at en uskyldig dømmes, sier man gjerne.

5.2 Etikk

Ordet etikk kommer av det greske ordet *ethos* som betyr sed eller skikk. Sed eller skikk kan sies å være det vi forventer at andre skal gjøre i en bestemt situasjon, men i dag har ordet etikk også fått en mer spesifikk betydning. Lingås (1992:16) skriver at;

vi kan definere etikk som de verdibaserte normene en gruppe mennesker har for å styre atferd og handlinger som strider eller kan komme til å stride mot verdier den gruppa setter høyt. [...]
Etikken skal veilede også i uforutsette og unormale situasjoner.

Etikk er tenkning og teoretisk refleksjon omkring hva som er rett og galt. Det er bevisste vurderinger som ligger til grunn for viktige handlinger. Moral kan ha samme betydning og det er ikke alltid det skilles mellom moral og etikk (Lingås 1992), derfor velger jeg i denne sammenheng kun å benytte begrepet etikk.

5.2.1 Ulike etiske kategorier

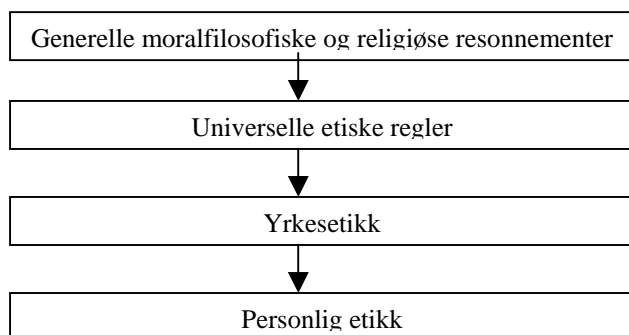
Normalt deles etikken inn i tre hovedkategorier (Lingås 1992). Det er den normative etikken, den deskriptive etikken og meta-etikken.

5.2.1.1 Normativ etikk

Den normative etikken formulerer grunnleggende moralske prinsipper basert på de viktigste verdiene for å styre atferd og handlinger. Yrkesetiske retningslinjer slik som Den Norske Advokatforeningens Regler for god Advokatskikk er eksempel på normativ etikk. Det som er sentralt i den normative etikken er derfor hva en bør eller skal gjøre i ulike situasjoner. "Den søker etter kriterier for å avgjøre hva som er rett og galt, godt og ondt" i ulike situasjoner (Lingås 1992:17).

Den normative etikken kan man finne på flere ulike nivåer.

Fra de overordnede generelle moralfilosofiske og religiøse resonnementene har en rekke etikk-tenkere søkt å utlede universelle etiske regler eller prinsipper. Disse resonnementene og reglene påvirker tankegodset i mer konkrete situasjoner, for eksempel i hjelpeyrkenes etikk [...]. Dette tankegodset kan så utformes konkret i en spesiell yrkesgruppes regler eller prinsipper. Endelig kan en tale om en personlig etikk, som inkluderer ikke bare det en gjør som yrkesutøver, men også det en gjør som privatperson (Lingås 1992:18).

Figur nr. 1: Nivåer i den normative etikken (Lingås 1992:18).

5.2.1.2 Deskriptiv etikk

Deskriptiv betyr beskrivende. Den deskriptive etikken er beskrivende på den måten at den søker å beskrive hvilke verdier og normer en gitt gruppe faktisk har og hvordan gruppen da etterlever sine normer. Den deskriptive etikken tar, i motsetning til den normative etikken, ikke standpunkt til om den etikken som praktiseres er normativt sett rett eller gal. Målet er kun å beskrive de verdier en gitt gruppe mennesker praktiserer.

5.2.1.3 Meta-etikk

Meta-etikken beskriver Lingås (1992) som en overordnet studie av etikk. Det vil si at etikken diskuteres på et mer abstrakt nivå. Den omhandler grunnleggende etiske teorier. Sentrale temaer er om etikken kan være objektiv eller subjektiv, om man skal legge fornuft eller følelse til grunn for etiske valg, og hvordan etiske utsagn skal begrunnes.

Meta-etikken kommer ikke med;

normative erklæringer, men undersøker selve moralitetens beskaffenhet. Den forteller oss ikke hva vi bør regne som godt, men spør i stedet hva ”godt” betyr slik ordet vanligvis benyttes i moralske meningsytringer (Lingås 1992:18).

5.2.2 Etisk utgangspunkt i dette prosjektet

I denne oppgaven er det den deskriptive etikken som står mest sentralt. Jeg søker å belyse forsvarsadvokaters mange etiske dilemmaer i deres arbeidssituasjon og hvordan de forholder seg til etikk når flere verdier og hensyn stilles opp mot hverandre i en hektisk hverdag. Med utgangspunkt i *Regler for god advokatskikk* og *Retningslinjer for forsvarere* belyser jeg også hvilke normative etiske prinsipper som ligger til grunn for forsvarsadvokaters virksomhet, og hvordan forsvarsadvokatene forholder seg til disse.

Etter å ha lest mye av det som finnes om advokater og etikk i Norge i dag, er det klart at det er det normative etiske perspektiv som er det mest belyste. Men generelt, som tidligere nevnt, kan det sies å være lite litteratur på området. Deskriptive etiske undersøkelser på feltet greide jeg ikke å finne. Det jeg vet er at stipendiat ved Høgskolen i Agder, Dagny K Johnson Hov sommeren 2007, leverte sin avhandling om profesjonsetikk for advokater og

barnevernsarbeidere.¹¹ Utgangspunktet hennes er kvalitative intervjuer om hva advokater og barnevernsarbeidere opplever som etiske problemer i sin praksis, og hvordan de overveier og velger rundt disse.

5.3 Yrkesetikken og dens funksjon

Yrkesgrupper har gjennom tiden tilpasset etikken til sin virksomhet på ulike måter. Lingås (1992) peker på at utviklingstrekk i forskjellige samfunn kan ha fellestrekk i utforming, innhold og bakgrunn, men allikevel kan vi finne interessante nyanser med hensyn til hvordan yrkesetiske regler blir utformet og hvordan de blir praktisert.

Lingås (1992) mener at yrkesetikken i dag har flere funksjoner enn å bare være en normativ etisk veiledning i yrkespraksis. Yrkesetiske regler er med på å stadfeste hva som faller innenfor og hva som faller utenfor en yrkesgruppes arbeidsoppgaver både overfor yrkesgruppen selv og for omgivelsene. Ved å ha felles verdier og holdninger som basis for ens yrkesutøvelse samler dette gruppen og fremmer et fellesskap. Yrkesetiske regler er også med på å samle yrkesgrupper rundt spesielle verdier og holdninger og forteller oss noe om hva vi kan forvente av den enkelte yrkesgruppe. ”Yrkesetikken bidrar sterkt til å signalisere til samfunnet generelt og til brukergruppene spesielt, hva de kan forvente seg av en yrkesutøver” (ibid:43-44).

Yrkesetikken legitimerer også fag. Den legitimerer faglig maktbruk da den gir et inntrykk av profesjonalitet og kvalitet. I advokatstanden finnes det klare regler for hvem som er en del av profesjonen, og hvem som ikke er det, i form av at man må ha advokatbevilling¹². De strenge kravene til hvem som er en del av gruppen og hvem som ikke er det gjør dem til profesjonelle. I tillegg har de sine nedskrevne yrkesetiske regler som sier noe om deres verdier og krav til seg selv.

I *Regler for god advokatskikk* presiseres det at reglene hviler på en frivillig aksept fra advokatstanden i Norge. Dette bidrar til at man kan få et inntrykk av at advokatene er spesielt

¹¹ Avhandlingen er på det tidspunkt da denne masteravhandlingen slutføres ikke publisert.

¹² Advokatbevilling gis kun dersom man har juridisk embetseksamen, minst to års godkjent praksis som advokatfullmektig, dommerfullmektig eller politifullmektig, erfaring fra rettssalen, advokatkurs og hederlig vandel dokumentert ved politiattest.

redelige da de frivillig har vedtatt slike etiske regler for seg og sin profesjon, og dette kan bidra til at man får en spesiell tiltro til dem, og det kan oppleves å legitimere deres maktbruk ytterligere. Det gir et inntrykk av at profesjonen har satt seg selv under ”lupen” og at de er selvkritiske og at man derfor kan ha en spesiell tiltro til dem, mens egentlig kan det være en måte å opprettholde selvjustis på slik at ikke andre skal komme og regulere dem og da frata dem makt.

De fleste i et samfunn er opptatt av at allmennmoralen etterleves og opprettholdes, men allmennheten har ofte begrenset innsikt i profesjoners etiske verdier og viktigheten av at de følges, derfor blir profesjoner lett selvregulerende (Durkheim 1992). Som Wilhelmsen og Woxholth skriver: ”det er mange som mener at den selvregulering, som Etikkreglene [...], bare tjener til å begrense konkurransen og i realiteten er et innholdsløst skuebrød i det offentlige rom” (Wilhelmsen & Woxholth 2003:26).

Yrkesetikken anses også som en del av en yrkesgruppes profesjonalisering, den bidrar til å avgrense og beskytte profesjonen. Lingås (1992) presenterer det han mener er den idealtypiske sosiologiske definisjonen av profesjon. En profesjon skal ha;

en høyere utdanning, helst akademisk. De skal ha et gjerne autorisert monopol på bestemte stillinger i samfunnet. De skal kontrollere sin egen rekruttering og utdanning ved at de i stor grad utformer og kontrollerer de faglige kravene til utdanningen, [og] de har en egen yrkesetikk og faglige normer (Lingås 1992:44).

Yrkesetiske regler bidrar til å opprettholde profesjoners særegne domener ved at de avgrenser, utpeker og beskriver hva som er innenfor profesjonen og hva som er utenfor. De beskriver hva som er gruppens oppgaver og hva som ikke er det, og beskriver hvilket forhold yrkesgruppen skal ha til andre yrkesgrupper¹³, klienter og kollegaer og på den måten opprettholdes et kartell.

Wilhelmsen og Woxholth (2003) mener dette synet kan modifiseres ved å se det sånn at det monopol som advokater i dag har er en belønning for deres faglige kompetanse og tilgjengelighet.

¹³ Som i advokatens tilfelle kan gjelde blant annet dommere, politi og media

I et slikt perspektiv kan Etikkreglene mer forklares fra det kontraktrettslige prinsipp om ytelse mot ytelse, enn som regler uten reell betydning utover å tjene som støtte for kartellvirksomhet. Klarer ikke advokatprofesjonen å oppfylle de forutsetninger som ligger til grunn for den beskyttelse profesjonen nyter, må advokatene være beredt på at de som profesjon blir satt under press (Wilhelmsen & Woxholth 2003:26).

5.4 Forsvarerens rolle og etikk – en del i et helhetlig system

Halvorsen (u.å:8) mener at en hver moderne samfunnsmessig institusjon er basert på prinsippet om en slags moralsk arbeidsdeling mellom ulike komplementære roller. Dette gjelder også strafferettssystemet. Dette kan vises ved at funksjonen som forsvarer i strafferettssystemet er forskjellig fra funksjonen som anklager. Forsvarerfunksjonen bærer med seg andre normative forpliktelser og privilegier i forhold til for eksempel klienten enn hva anklagerfunksjonen bærer med seg i forhold til den tiltalte. Det er da ikke hver enkelt aktør i rettssystemet, men systemet som helhet som har som oppgave å sørge for at den som har rett får den retten gjennomført. Føllesdal (2006) mener derfor at det vil føre galt av sted om man forsøker å vurdere den moralske siden av den enkeltes handling isolert fra den praksis og det system den inngår i. ”Juristene handler som ledd i en institusjonalisert praksis, og deres handlinger og holdninger må vurderes deretter” (Føllesdal 2006:6).

5.4.1 Avvik mellom rollemoral og allmennmoral hos forsvareren

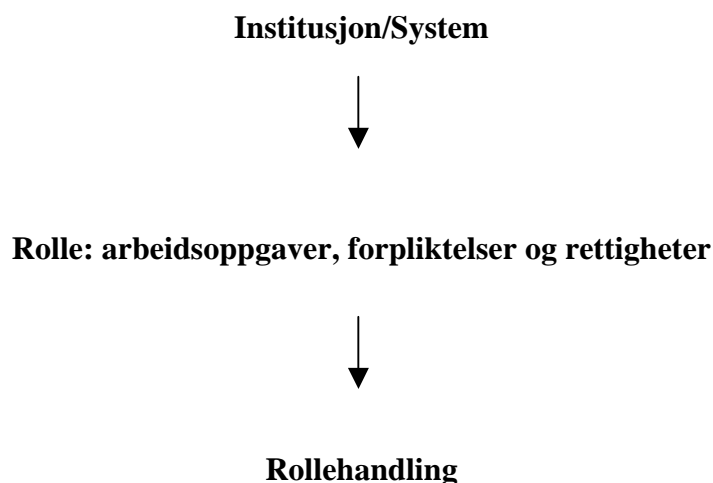
Både Halvorsen (Halvorsen u.å:8-9) og Føllesdal (Føllesdal 2006:9) viser til David Luban som mener at en holdbar profesjonsetisk argumentasjonsrekke må inneholde flere ulike ledd. Denne argumentasjonsrekken kan da også i noen tilfeller brukes til å forsvare enkelte avvik mellom rollemoral og allmennmoral.

For det første må man plassere rollens handling innenfor en institusjon/system som er legitimt. I forsvarsadvokatens tilfelle vil det være innenfor strafferettssystemet, et system som blant annet legitimerer seg gjennom å fremme rett og hindre urett.

Steg nummer to er å vise at forsvarsadvokatens handling går inn som en del av de funksjonene og oppgavene som til sammen utgjør rollen som forsvarsadvokat i strafferettssystemet. Det vil da blant annet være å yte juridisk bistand til sine klienter ved å presentere og opplyse sin parts sak.

Det tredje steget er å identifisere de moralske forpliktelsene og privilegiene som forsvarsadvokaten pådro seg ved å bevege seg fra allmennmoralen og inn i rollen som forsvarsadvokat; spesielle forpliktelser og privilegier som han ikke hadde forut for sin inntreden i rollen. De forpliktelsene som gjelder for rollen må vises å være nødvendige for rollen.

Det fjerde og siste steget er å anvende disse moralske forpliktelsene og privilegiene på den konkrete handlingen, altså å forsvare en klient, og vise at rollemoralen krever den bestemte handling.

Figur nr. 2: Halvorsens illustrasjon av leddene i Luban sin profesjonsetiske argumentasjonsrekke. Trinn 2 og 3 er slått sammen (Halvorsen u.å.).

Selv om forsvarsadvokatens rolle kan synes noe umoralsk er den altså en del av en helhet, nemlig rettssystemet. Rettssystemets overordnede moralske verdier er sannhet og rettferdighet. Men i dette systemet har forsvarsadvokaten rollen å forsvare tiltalte ut fra partisanprinsippet, dvs. pålegget om å maksimere klientens interesser (Halvorsen u.å.). Å ivareta klientens interesser innebærer da å sikre;

at myndighetene, herunder politiet, påtalemyndigheten, domstolene og fengselsmyndighetene, respekterer klientens menneskerettigheter og sikrer at han ikke blir behandlet på utilbørlig måte. Forsvareren skal særlig påse at klienten ikke unødvendig berøves friheten, at han ikke utsettes

for umenneskelig eller nedverdiggende behandling, at hans rettigheter under frihetsberøvelse ivaretas og at han gis en rettferdig rettergang (RFF pkt. 2.1).

Den rollen advokater har under rettergang er helt nødvendig i en rettsstat, blant annet for å sørge for at det kontradiktoriske prinsipp lar seg oppfylle. Advokater er en legemliggjørelse av prinsippet om at alle tiltalte har krav på å bli representert av en forsvarer som ut fra erfaring og kunnskap kan måle seg med den påtalemyndigheten har (Wilhelmsen & Woxholth 2003).

5.4.2 Forsvareren i forhold til aktoratets og dommerens rolle

Aktoratets rolle i dette systemet er å argumentere for det påtalemyndigheten mener er sannheten og legge frem forhold som både er til gunst og ugunst for tiltalte (Andenæs 2002). Påtalemyndigheten skal ivareta samfunnets interesser. Det betyr at de ut fra de bevisene som foreligger skal bidra til at det treffes en riktig avgjørelse i saken, ikke at flest mulig domfelles. Aktor skal være objektiv. "Han skal orientere, ikke overbevise" (Bratholm & Stridbeck 1998:353).

Forsvarerens oppgave er å være opposent og kritiker til det aktoratet legger frem på vegne av påtalemyndigheten. Han skal påpeke svakheter ved den rettslige etterprøvingen av bevismaterialet. Han skal "stille de kritiske spørsmål, peke på manglene, prosedere på svikten og være den ytterste skranke for å sikre at urett ikke skjer" (Elden 2006:272).

Bratholm og Stridbeck (1998) gjennomførte i 1995 en spørreundersøkelse blant forsvarere som viste at flere av forsvarerne var svært kritiske til påtalemyndighetens mangel på objektivitet. De beskrev tilstanden ut fra begreper som "sportskonkurranse" og "amerikanisering". Det er innad i påtalemyndigheten en vinnerkultur som gjør at det går sport i å få flest mulig tiltalte fengslet, og da med strengest mulig straffer. Det er mangel på den tradisjonelle rolleforståelsen til aktoratet, og de ser da tiltalte og forsvarer som motparten og situasjonen nærmer seg det amerikanske systemet.

Det er dommeren som skal avgjøre skyldsspørsmålet ut fra det aktor og forsvarer legger frem. Til sammen skal dette systemet altså søke å finne sannheten, eller fremme rett og hindre urett.

”Samlet bidrar forsvarsadvokaten, aktor og dommeren til å sikre en rettferdig og tillitskapende behandling” (Føllesdal 2006:14).

5.5 Oppsummering og vurdering av kapittel 5

I dette kapitlet har jeg tatt for meg et grunnleggende teoretisk utgangspunkt som skal være til hjelp for å forstå forsvarsadvokaten, hans rolle og hvilket etisk ståsted han har.

Forsvarsadvokatens rolle/oppgave er å forsvare den tiltalte i en straffesak. Dette kan ofte være etisk vanskelig sett ut fra et allmennerettslig syn da det kan innebære å hjelpe kriminelle. Men som vi også har sett så innebærer etisk teori mer enn å si hva som er rett og galt. Hva som er rett og galt må også ses ut fra hvilke oppgaver man har. Oppgaven legitimeres da gjerne ut fra et system, som i dette tilfellet er rettssystemet, og i dette systemet er det flere aktører med ulike oppgaver som utfyller hverandre mot et felles mål. Forsvareren skaper sammen med aktor og dommer et system som både sikrer tiltalte, men også samfunnets interesser og skal skape en rettferdig rettergang.

I denne avhandlingen er målet å beskrive hva dette innebærer i praksis for forsvareren og hans forhold til etikken. Oppgavens fokus er den deskriptive etikken.

Del III Den empiriske undersøkelsen

I denne delen av avhandling skal resultatene fra intervjuene gjennomgås. I noen tilfeller har jeg også supplert med resultater fra tidligere undersøkelser eller annen litteratur som bekrefter mine funn eller sier dem i mot.

I kapittel 6 - 11 diskuteres ulike etiske problemstillinger som møter forsvarsadvokater i deres yrkesutøvelse.

I kapittel 12 diskuteres rettssikkerhetsbegrepet, og hvilke konsekvenser forsvarernes etikk kan ha for rettssikkerheten til klientene deres.

6 Forsvarerens viktigste oppgaver og kjennetegn på en god forsvarer

Jeg spurte mine informanter om hva de mente er en forsvarers viktigste oppgaver og hva som kjennetegner en god forsvarer. Dette for å se både hva de vektlegger i sitt eget arbeid, og for å se om etikk ville komme frem som noe de vektlegger eller de mener kjennetegner en god forsvarer. Dette spørsmålet kom tidlig i intervjuet slik at samtalen var på ingen måte kommet inn på etikk som noe sentralt på dette tidspunktet, dette fordi jeg også ønsket å se om etikk var noe de ville bringe på banen selv i denne sammenhengen.

6.1 Viktigste arbeidsoppgaver

I *Regler for god advokatskikk* punkt 1.2 står det at ”En advokats oppgave er å fremme rett og hindre urett”. Da jeg spurte mine informanter om hva de anser som deres viktigste oppgaver i yrkespraksisen var det kun en informant som nevnte dette, og da med modifikasjoner. Som tidligere nevnt så er forsvarsadvokaten i en særstilling hva gjelder akkurat dette på bakgrunn av den rollen han er tildelt i rettssystemet, så det er ikke så rart at dette ikke kom opp som det naturlige svaret på spørsmålet.

Det flertallet av forsvarsadvokatene la frem som sin absolutt viktigste oppgave er det å sørge for at klienten får rettighetene sine ivaretatt. Det kreves en kontinuerlig oppfølging fra forsvarerens side for å kontrollere at dette skjer, selv om flere mener at dette ikke nødvendigvis er et stort problem. Problemet ligger heller i at mange tiltalte ikke vet hvilke rettigheter de har krav på, og det kan da være ukjent for dem at de ikke får alle goder de har rett på.

Det er viktig å ivareta siktedes og tiltaltes prosessuelle rettigheter og forholde seg profesjonelt til de rettighetene som fins, og ha en tett oppfølging av klienten slik at klienten er i stand til å vurdere sin rettslige stilling i straffeprosessen.¹⁴

Dette er også behandlet i *Retningslinjer for forsvarere* pkt. 3.1, men det å ivareta rettighetene til klienten innebærer også andre ting enn bare å sørge for at lovverket følges. Tiltalte har også

¹⁴ Intervju nr. 5, side 1

rett til få saken belyst fra sitt ståsted og legge frem beviser som taler til hans fordel. Den tiltalte trenger gjerne bistand i retten til å presentere sin sak på en fornuftig måte som passer inn i de rammene en rettssal har.

Det er ofte klienter som ikke har så lett for å uttrykke seg på en fornuftig måte. Det kan være klienter som er utmerket i evnen til å uttrykke seg, men som likevel trenger råd og veiledning.¹⁵

Flere av forsvarerne innrømmer at de i noen saker ser seg nødt til å drive noe etterforskning på egenhånd, fordi de ser påtalemyndighetens etterforskning som mangelfull og for ensidig. For å hjelpe klienten på best mulig måte kan det å drive etterforskning da bli nødvendig.

Altså både straffeprosessloven og påtaleinstruksene legger jo opp til at det skal være en balanse i etterforskningen og at man skal presentere bevisene som taler begge veiene, men i realiteten så blir det en slagside. Om ikke annet, om det ikke blir 100 % for den ene siden så blir det i hvert fall en slagside. Da er det viktigste for meg å prøve å justere og få frem ting som kanskje påtalemyndigheten ideelt sett skulle tatt frem, men som ikke kommer frem. Sånt blir min jobb å gjøre.¹⁶

Dette er også et tema som *Retningslinjer for forsvarere* behandler. Dersom det er nødvendig og i klientens interesse, sier retningslinjene for forsvarere at forsvareren selv skal ”begjære etterforskningsskritt, herunder nye vitneavhør og sakkyndige undersøkelser. I særlige tilfelle bør forsvareren selv foreta undersøkelser som kan tale til fordel for klienten.” (RFF pkt 3.3).

Et kjent eksempel på at forsvarere noen ganger driver egen etterforskning er i den såkalte ”Båtsertifikatsaken” i 2005 hvor finansmannen Kjell Inge Røkke ble tiltalt og dømt for svindel etter å ha kjørt uten gyldig båtsertifikat. Han var da anklaget for å ha ”kjøpt” et båtsertifikat i Sverige uten en offisiell sertifikattest. Under etterforskningen kom det frem at hans forsvarer hadde tatt den samme eksamen som Røkke påsto å ha tatt, for å føre bevis for retten at det er fullt mulig å ”kjøpe” seg et båtsertifikat i Sverige raskere enn i Norge, uten at det er ulovlig, da regelverket for eksamen er annerledes i Sverige enn i Norge. Da forsvareren la dette beviset frem for retten, viste han straks at påtalemyndighetens etterforskning hadde svakheter ved seg som kunne kritiseres.

¹⁵ Intervju nr. 3, side 1

¹⁶ Intervju nr. 1, side 1

Det har i historien vært uenigheter om hva forsvareren skal gjøre dersom han under sin etterforskning får frem opplysninger som går i klientens disfavør (Andenæs 1989:27). Har han da plikt til å legge frem disse opplysningene? I dag sier *Retningslinjer for forsvarere* at han ikke har det, og at han uten klientens samtykke heller ikke har adgang til dette (RFF pkt 3.4). Dette kan begrunnes ut fra at dersom forsvareren var pliktig til å legge frem slike opplysninger så ville dette kunne skade tillitsforholdet mellom forsvarer og klient. Det ville kunne medføre at forsvareren ikke tør skaffe tilleggsopplysninger når han på forhånd ikke vet om de er til gunst eller ugunst for sin klient. Her vil både taushetsplikten og lojalitetshensyn spille inn.

Utenom å ivareta tiltaltes rettigheter og sørge for at saken blir belyst fra tiltaltes side, er andre forhold som blir trukket frem som sentrale arbeidsoppgaver for forsvareren det å gi råd og veiledning i faglige spørsmål og også det å være en personlig støtte.

Det er jo å være den personen, veldig ofte den eneste personen, som støtter den som er tiltalt i en sak og - jeg holdt på å si – den eneste personen selvfølgelig det er å støtte seg på i det hele tatt når det gjelder å diskutere jussen i saken.¹⁷

Ofte har man også å gjøre med personer som sitter på isolat og da er man den eneste sosiale kontakten den tiltalte har når man ser bort fra de ansatte i fengselet. Forholdet mellom forsvarer og klient virker sentralt for forsvarerne og ble et gjennomgangstema i flere av mine intervjuer. Dette synes ved at det er et tema som også kommer opp i flere senere avsnitt.

Et poeng som kun en advokat var inne på, men som jeg allikevel finner meget interessant, er hvordan forsvareren forholder seg til straffereaksjonen. En av mine informanter så som sin viktigste oppgave det å bidra med å finne den best egnede straffereaksjonen for sin klient. Faktum er jo at i de fleste tilfeller så er klienten skyldig, og da er det viktig å finne en straffereaksjon som kan hjelpe klienten. Som han sa:

Må jo dele det ganske klart inn da. Det store gross av dem som blir beskyldt for å ha begått straffbare handlinger har begått dem. Så man må ha ganske stor kraft i retning av å prøve å finne den best egnede reaksjonen og bidra til det for klienten. Selvfølgelig er det å prosedere på

¹⁷ Intervju nr. 4, side 1

skyldspørsmålet både morsomt og inspirerende, men i de aller fleste saker så er det slik at det er om å gjøre å hjelpe dem på reaksjonssiden.¹⁸

Holdningen kan kanskje synes noe defensiv, men det at de fleste tiltalte er skyldige er noe som flere forsvarere erkjenner underveis i samtalene jeg har hatt med dem. Det betyr ikke at man da skal ha en slapp holdning til det forsvaret man driver. Alle saker skal være like viktige, og vil man virkelig være med å gjøre klientene sine en tjeneste så er det å skaffe dem den rette reaksjonsmåten viktig. Som jeg også vil komme nærmere inn på i den delen hvor jeg omtaler hvordan forsvarerne får klienter (kap. 9.5.1) så er det noen advokater som har en fast klientmasse av personer som går regelmessig inn og ut av fengslene. Slike ”gjengangere” kan være et tegn på at de som dømmes ikke får den straffen som vil være til det beste for dem, men dette er en diskusjon som ikke hører til i denne avhandlingen.

6.2 Hva som kjennetegner en god forsvarer

I forlengelse av spørsmålet om hva forsvarerne så som sine viktigste oppgaver ble de også spurt om hva de mente kjennetegnet en god forsvarer. Det forundrer meg at i en samtale de visste skulle handle om forsvarere og etikk, var det kun en informant som sa at en god forsvarer var en som blant annet holdt seg innenfor de etiske rammene i sin virksomhet.

Jeg er litt usikker på hvor langt jeg tør dra tolkningen av dette. En mulig grunn til at det å opptre etisk høyverdig ikke anses som en god egenskap som nevnes i denne sammenheng, er at det er en side ved en forsvarsadvokat som man ikke gjør karriere på. I likhet med i mange andre yrker så gjør man ikke karriere på å bare være god på etikken. Det er gjerne andre kvaliteter som fremmer ens karriere. Samtidig kan man vel si at dersom handlingene ikke er etisk aksepterte, er det noe som lett kan stoppe ens karriere¹⁹. Etikk er i så måte viktig, men ikke det opplagte, det er mer underliggende.

Selv om kun en advokat direkte nevnte etikk, betyr ikke dette at de andre ikke var opptatt av det. Det kom klart frem gjennom intervjuene at etikk i yrkesutøvelsen var noe alle hadde tanker og meninger om. Og flere av de andre egenskapene som ble nevnt som hva en god

¹⁸ Intervju nr. 9, side 1

¹⁹ Eks: ”Per Ditlev Simonsen-saken” hvor ordføreren i Oslo viste seg å ha en hemmelig konto i Sveits og måtte trekke seg fra ordførervervet da dette ble kjent, og ”Valla-saken” hvor lederen i LO måtte trekke seg etter påstått trakassering av ansatte.

forsvarer må ha innebærer også i noen tilfeller noe etikk. En av informantene presiserer også at man som forsvarsadvokat kan være god på ulike måter, og at det kan innebære mye forskjellig. Det er allikevel noen trekk som går igjen i svarene.

Det andre som overrasket meg, var at såpass få la vekt på den faglige kunnskapen. Kun en informant var klar på at det var viktig med gode kunnskaper innenfor strafferetten og innenfor de prosessuelle reglene. Hos noen kom det litt lenger ut i oppramsningen av egenskaper at det å sette seg grundig inn i saken var viktig, og det å beherske sin rolle i retten og vite hvilke muligheter de prosessuelle reglene gir deg.

De vanligste svarene på hva som kjennetegner en god forsvarer, kan gis fellesbetegnelsene *uredd* og *klienten i fokus*. Informantene hadde noe ulike meninger om hva dette innebærer. I begrepet uredd la de fleste det at man som advokat må tørre å ta til motmæle, spesielt overfor autoriteter. Man må tørre å si fra når man mener at noe blir fremstilt litt feil, og man skal heller ikke være redd for å få litt kjeft fra dommeren, men man skal ikke opptre respektløst. Det skal være en balanse.

Dette er også punkter som *Regler for god advokatskikk* behandler. I pkt. 4.1 står det der:

En advokat skal opptre korrekt i forhold til prosesslovgivningen. Advokaten skal vise retten respekt og høflighet, men samtidig forsvare sin klients interesser ærlig, uten frykt og uten hensyn til sine egne interesser eller konsekvenser for seg eller andre. Advokaten har både rett og plikt til å utøve kritikk av retten i sømmelig form.

Idealet i dag er et aktivt forsvar som det Alf Nordhus introduserte på slutten av 1960-tallet (Nordhus 1967). Alf Nordhus mente at man i straffesaker ikke skulle overlate all etterforskning til påtalemyndigheten. For å unngå justismord i alvorlige saker burde også forsvarerne foreta selvstendig etterforskning, og også om nødvendig bidra med egne sakkyndige. Det å tørre å føre et aktivt forsvar er også noe av det som legges i begrepet uredd hos noen av informantene.

Det andre som gikk igjen når man skulle karakterisere en god forsvarer var det at man skal ha klienten i fokus. Klienten i fokus innebærer da blant annet at man skal sørge for at det man gjør gjør man alltid med klientens beste for øyet. En advokat må være uavhengig av sin klient

i følge RGA pkt 1.2. Advokaten må være i stand til å vurdere klientens sak objektivt. Som klient er man ikke tjent med at advokaten bare forteller deg det du vil høre. Man skal følge opp klienten og sørge for at han får alle sine rettigheter ivaretatt. Man skal være medmenneskelig, samtidig som man holder en profesjonell distanse til klienten og hans sak. Lever man seg for personlig inn i en sak, anses dette som et problem i forhold til å ta de riktige faglige avgjørelser. Å finne balansen mellom nærhet og distanse er noe som flere kan oppleve som vanskelig i forhold til noen klienter; en dyktig forsvarer er alltid flink med dette.

Det går jo litt på dette her med identifisering med klienten. Man skal ikke identifisere seg med klienten. Man skal på en måte være den som representerer som en partsrepresentant, men hvis det blir for mye, hvis man på en måte ikke tør å nærme seg klienten lite grann så kan det jo også bli slik at man tar litt lett på det man tar til motmøte på.²⁰

Det nevnes også blant informantene at for en forsvarer må alle saker være like viktige, uansett omfang. Dette fordi at det å bli tiltalt i en straffesak oppleves som svært belastende for den det gjelder uansett størrelse på saken, og dette må forsvareren vise respekt for. Dersom forsvareren lever seg mer inn i en sak enn en annen, kan dette påvirke hans arbeidsinnsats i negativ retning i den saken som forsvareren ser på som minst viktig.

Så er det evnen til for det første; at alle saker skal være like viktige enten du har kjørt for fort eller er beskyldt for å ha voldtatt en. Begge de sakene skal være akkurat like viktige og du skal legge like mye arbeid i det. Fordi at for klienten så er den eneste saken som teller den saken her, og da må du kunne gjøre en ordentlig god jobb og skjerpe deg foran hver nye sak.²¹

²⁰ Intervju nr.1, side 2

²¹ Intervju nr. 9, side 9

7 Sentrale etiske prinsipper for forsvarerne

I denne delen presenteres det forsvarsadvokatene selv vektla som det mest sentrale i deres eget etiske regelverk. Jeg finner denne delen av prosjektet spesielt interessant av to årsaker. For det første er dette en svært sentral del i et prosjekt som omhandler forsvarsadvokater og deres etikk fordi det er her jeg søker å belyse hva advokatene selv opplever som viktige etiske prinsipper i deres hverdag. For det andre er funnene interessante fordi dette er det spørsmålet hvor informantene svarte med størst variasjon.

7.1 Den Norske Advokatforeningens retningslinjer

Det var forskjell på hvordan advokatene valgte å besvare spørsmålet om hva som er mest sentralt i deres etiske regelverk. Mens flertallet av advokatene valgte å henvise til flere konkrete prinsipper, henviste tre av advokatene til *Den Norske Advokatforeningens Retningslinjer for forsvarere* generelt.

Alle prinsippene er vel for så vidt like viktige slik de er nedfelt i de retningslinjene vi har for forsvarere, som jo tar for seg de ulike fasene i forsvareroppgavet. ²²

DNA's *Retningslinjer for forsvarere* gir retningslinjer for hvordan man skal håndtere etiske problemstillinger under et forsvareroppgave, fra man får henvendelse fra klienten til oppdraget er avsluttet. Noen informanter svarte også at det viktigste etiske prinsippet på sett og vis er å tenke på etikk hele veien og være bevisst hvilke valg man tar.

Tenke etikk og gjøre det underveis også. [...] Og det er veldig, veldig mange muligheter som forsvarer til å gå over små grenser, men det er bare det at hvis man hele tiden går over de små grensene på det ene område etter det andre, og etter det tredje så har man etter mitt syn trådt langt over. Så det å være sikker på at man hele tiden er godt på innsiden av den etiske linjen snarere enn litt sånn i grenseland er vel kanskje det mest sentrale poenget. ²³

²² Intervju nr. 8, side 2

²³ Intervju nr. 4, side 2-3

Omtrent halvparten av advokatene presiserer en helhetlig etikktenkning når de blir spurt om sentrale etiske perspektiver enten de viser til DNA sine retningslinjer eller ved å kommunisere dette med egne ord.

7.2 Personlig styrke

Noen advokater mener også at det å være en forsvarsadvokat i seg selv krever mye personlig styrke i en god kombinasjon med gode moralske verdier. En ting er å vite hva som er rett og galt, en annen ting er å ha styrke til å stå imot det som er galt, men som allikevel synes fristende.

Det stiller jo ganske store krav til den enkeltes styrke å stå imot presset da, for det er jo et marked fullt av fristelser til å gjøre billige løsninger.²⁴

Dette er et syn som samsvarer godt med hva en de andre av informantene svarte da jeg spurt om hvorfor forsvarsadvokatene kunne sies å ha fått et noe frynsete rykte.

Jeg tror grunnen er at man blir satt oftere på store etiske prøver i arbeidet som forsvarer, eller i arbeidet som advokat i det hele tatt sammenlignet med veldig mange andre yrker. Du får ikke så veldig mange etiske problemstillinger som tannlege. Du får kanskje en del som jeg ikke kjenner til siden jeg ikke er tannlege, men du får neppe så mange som vi har. Det tror jeg er en av grunnene.²⁵

Det å være generelt bevisst etiske problemstillinger og det å ha personlig styrke var noe omtrent halvparten av advokatene i mitt utvalg vektla.

7.3 Forholdet til klienten

Noe samtlige var opptatt av, var forsvarerens forhold og holdning til klientene. Alle sa noe om denne relasjonen uten at de nødvendigvis sa det samme. Det er ikke så rart at dette er noe som blir vektlagt. Sentralt i en forsvarsadvokats virksomhet er jo nettopp klientene. De er basisen for yrkesutøvelsen deres.

²⁴ Intervju nr. 7, side 2

²⁵ Intervju nr. 9, side 2

Over halvparten av informantene vektla det jeg under en fellesbetegnelse vil kalle det å ha et profesjonelt forhold til klienten som viktig, men de uttrykker dette på ulike måter. Noen fremholder forholdet mellom distanse og nærhet som viktig, en peker på det å skille jobb og privatliv. Flere formulerer det samme ved å legge vekt på at man som forsvarer må vurdere klientens interesser med profesjonelle øyne og to mener det er viktig å ikke la klienten kontrollere det forholdet man har seg imellom. Man skal også være lojal mot klienten og sørge for at han får sine rettigheter ivaretatt, og støtte klienten faglig og i noen tilfeller må man kanskje også trå til på personlig plan. Denne kombinasjonen kan ofte oppleves som vanskelig.

En forsvarer skal ikke identifisere seg med klienten sin, fordi hvis man klarer å la være å identifisere seg med klienten så er det mye lettere å stå oppe. Altså, det er advokaten hans som prater det er ikke advokaten som person som tar et standpunkt her, men da må man tørre å være lojal og man må tørre å ha en distanse samtidig. Det er kanskje den vanskeligste avveiningen, og det er kanskje også et av de viktigste prinsippene. Altså, klienten kommer først.²⁶

En av de viktigste tingene er at man skiller klart mellom hva som er jobb og hva som ikke er jobb, særlig når det gjelder sosial omgang. Fordi om jeg kan ha det hyggelig med, og drikke kaffe med og smile og vitse med klientene, så betyr ikke det at jeg pleier omgang med dem på fritiden. [...] Og jeg har blitt invitert i både 40 og 50 årsdager til klienter og har da forsøkt å forklare etter beste evne at det gjør jeg ikke. Det betyr ikke at jeg ikke liker deg, men det gjør jeg bare ikke.²⁷

Relasjonen mellom forsvarer og klient er ofte et vanskelig dilemma, og det er også her det kan virke som om det er lett å trå feil. Det gjelder å finne en balansegang mellom distanse og nærhet som skal være profesjonell, samtidig som den ikke skal være kald og umenneskelig. Man skal være menneskelig nær fordi klienten kanskje har behov for den tryggheten som den form for nærhet kan gi, samtidig skal man være profesjonelt distansert.

²⁶ Intervju nr. 1, side 3

²⁷ Intervju nr. 9, side 3

7.4 Motstrid (Dobbeltrepresentasjon)

Andre ting som også blir nevnt, men da kun av en eller to personer er elementer som forbud mot dobbeltrepresentasjon, respekt for loven, selvstendighet, være uredd med et aktivt forsvar og det å kunne saken godt.

Dobbeltrepresentasjon, også kalt motstrid, vil si at en advokat ikke kan ha to klienter i samme sak og behandles i *Retningslinjer for forsvarere* pkt 1.6. Selv ikke der hvor klientenes interesser i utgangspunktet kan synes sammenfallende skal dette skje. Den Norske Advokatforeningens retningslinjer sier også at to advokater ved samme advokatkontor heller ikke bør ha klienter i samme sak. Dette for å sikre klientene slik at de, og omgivelsene rundt, skal kunne være trygge på at advokaten opptrer helt uavhengig, og at det ikke foregår avtaler og forhandlinger innad på kontorer som ikke nødvendigvis vil være til klientenes beste. Det er dessuten viktig at advokatene er seg bevisst at det de i utgangspunktet trodde kunne være en bra avtale for ens klient, for eksempel hva gjelder samkjøring av forklaringer, i ettertid kan vise seg å ikke være det. Advokaten skal derfor være uavhengig andre aktører i rettssalen.

Nå viser dette seg å være et prinsipp som ofte blir brutt. Noe vi har sett eksempler på både i "NOKAS-saken" og i "Orderud-saken" som er to av Norges største kriminalsaker. En av mine informanter diskuterte dilemmaet med motstrid litt mer utdypende slik:

Du har for eksempel flere klienter i samme kompleks. Det kan være et problem, og det bør man selvfølgelig ikke ha, men det er enkelte advokater som er mer opptatt av å sikre at de beholder klientene og gir da for eksempel den ene klienten til en annen på kontoret. Og det er ikke alltid påtalemyndigheten reiser spørsmål ved at man ikke skal ha forsvarer fra samme sted. Det er litt opp til ens egen etikk hva man da velger og gjøre. Og der skjer det åpenbart en del overtramp. [...] Det har skjedd en del ganger at det har vært andre ved kontoret som har vært forsvarer for andre i saken uten at jeg en gang har visst om det. Ved vårt kontor kan vi gjerne ha klienter med motstridende interesser og det blir ikke laget noen avtaler om noe som helst. Jeg prosederer for min klient selv om det er en kontorfelle som har den andre, men problemet er utad. De som ser det utenfra, de vet jo ikke at det er sånn. Og det er blitt større tendenser til gigantkontorer blant forsvarerne og da blir det færre enheter. Tror kanskje at disse åpenbare motstridstendensene øker fordi sakene involverer flere aktører enn før. Før var det kanskje 3 - 4 sammen om et brekk, men nå er det den ene saken etter den andre som har mange tiltalte, og det blir færre og større

kontorer, og da blir de problemene større. Sånn sett er det blitt tøffere også når man kommer i disse vanskelige etiske dilemmaene.²⁸

I Advokatbladet nr. 3 - 2007 diskuteres motstridsspørsmålet. Her kommer det frem at det ofte er domstolene som oppnevner forsvarere, og da er det også ofte de som tar stilling til motstridsspørsmålet i sakene. Her viser Advokatbladet til at det er store forskjeller rundt om i landet på hvordan disse motstridssakene håndteres. Noen domstoler håndhever diss reglene mye strengere enn andre. DNA sine retningslinjer for håndtering er i dag strengere enn hva Straffeprosesslovens regler er. Anders Ryssdal uttaler i Advokatbladet at han mener at DNA sine regler bør vektlegges mer enn det de blir i dag.

7.5 Etikk er folkeskikk

Forsvarsadvokatene reguleres som sagt av flere ulike lover, forskrifter og regler. Det er klart at det som er lov er advokatene pålagt å følge da det ellers kan få strafferettslige reaksjoner. Når det gjelder etiske regler står advokaten noe mer fritt selv om de må forholde seg til Disiplinærnemnda. Etiske prinsipper gir altså advokatene et friere spillerom.

Alle advokatene i mitt utvalg mente at de etiske reglene Den Norske Advokatforeningen har nedfelt er greie. De er klare og greie å forholde seg til, og mange opplever de som selvfølgelig. Samtidig gir de rom for litt variasjon. Variasjon mener flere er bra da det skal være forskjeller på advokater også. De er tjenesteytere i et marked, og de må få ha rom for individuelle forskjeller og tolkninger som passer den enkelte og hans klienter. Informantene vektla allikevel ulike etiske prinsipper da de ble spurt om hva de anser som viktigst, men en ting hadde allikevel godt over halvparten av informantene til felles; de fleste informantene refererte til det de kalte ”normal folkeskikk” flere ganger gjennom intervjuet.

De mente at så lenge man holder seg innenfor hva som er ”normal folkeskikk” så holder man seg godt innenfor de etiske reglene. Et ikke uvanlig sitat er:

Jeg tror at mye av dette her går på folkeskikk altså. Det gjør jeg. Sunn fornuft.²⁹

²⁸ Intervju nr. 9, side 4

²⁹ Intervju nr. 1, side 4

Her oppstår jo selvfølgelig problemet med hva som er ”normal folkeskikk”. Folkeskikk er et begrep som ofte kan være vanskelig å definere. Et eksempel på en definisjon er:

Folkeskikk blir som regel brukt om atferd og verdier i et land, i en gruppe eller i en familie. Folkeskikk er en del av en kultur. Folkeskikk reflekterer også verdiene i en kultur (Olson 2001:internettside).

Denne definisjonen kan gi en idé om hva folkeskikk er, men den forteller ikke hva som er ”normal folkeskikk” i for eksempel Norge. Norge er et lite land med tradisjonelt små forskjeller mellom folk hva gjelder kultur og bakgrunn sammenlignet med de fleste andre land i verden, men allikevel finnes det nyanser og det finnes utvikling over tid³⁰. Det er disse nyansene som kan skape problemer når man refererer til ”normal folkeskikk”. Hva er ”normal folkeskikk”? Hvilke verdier har vi? Er det som er normalt for deg normalt for meg? Man kan for eksempel sette seg ned med en kollega og diskutere hvordan middagsprosedurene er i de ulike hjem og vil sikkert finne store forskjeller der, selv om middagen har gode tradisjoner i Norge.

Når middagsrutiner er så ulike som de er i Norge i dag, skal det ikke mye fantasi til for å skjønne at etiske normer også kan innebære store forskjeller. Det kan kanskje synes som om noe av holdningsproblemet kan ligge her. DNA sine regler og retningslinjer opplever altså advokatene som jeg har intervjuet som klare og greie, men samtidig har de rom for individuelle tolkninger. Når flere tusen advokater skal tolke regler og retningslinjer på sin måte, er det ikke så rart at det kan bli uenigheter. I tillegg har disse advokatene individuelle grenser for hvor langt det er greit å tøyne grenser, og noen opplever kanskje noen regler som mer unødvendige enn andre og velger derfor å overse dem en gang imellom.

7.6 Oppsummering og vurdering av kapittel 7

I dette kapittelet fremkommer hvilke etiske prinsipper forsvarsadvokatene mener er viktigst i deres virke. Det er mange ulike poenger som vektlegges. At advokatene svarer variert betyr ikke at det er uenigheter. Ingen av prinsippene advokatene vektlegger er i strid med hverandre – de bare anser ulike prinsipper som mest relevante når de må svare spontant.

³⁰ Eksempler på debatt hva gjelder unges folkeskikk i dag i forhold til før:
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2004/10/07/410551.html> 12.02.08 kl. 14.37
<http://www.daria.no/skole/?tekst=1382> 12.02.08 kl. 14.37

Nå skal det også sies at dette var det spørsmålet flest advokater måtte gruble mest på. Over halvparten av informantene innledet sine svar med sitater lignende dette:

Prinsipper... Oj det er så mange... Hmm... Er et vidt spørsmål.³¹

Samtidig var det klart gjennom hele intervjuet at advokatene ofte viste til Den Norske Advokatforenings regler og til folkeskikk. DNA sine regler åpner for tolkninger og man har lite rettspraksis å vise til i tolkningen, noe som kan gjøre det vanskeligere å håndheve dem. Samtidig synes det som om mange av advokatene legger hva de kaller ”folkeskikk” inn i sin tolkning. Begrepet ”folkeskikk” opplever jeg her som problematisk. For hvor skal grensen for hva som er grei folkeskikk gå, og hvem skal bestemme den grensen? For meg kan det synes som om det er her det ofte kan oppstå diskusjoner innad blant advokatene om hva som er akseptabelt og ikke.

³¹ Intervju nr. 6, side 2

8 Å forsvare en man er etisk uenig med. Om forholdet mellom forsvareren og klienten

Gjennom intervjuene kom det frem at flere advokater opplever at folk identifiserer advokaten med klienten. Dette ser de som en mulig årsak til at forsvarsadvokater har et noe dårlig omdømme. Folk forstår ikke, eller greier ikke å skille mellom yrkesperson og privatperson. De tror forsvareren står for det deres klient har gjort og forsvarer handlingen, selv om det er langt fra tilfellet. Dette kan for noen advokater oppleves som et problem, og ikke nødvendigvis bare for forsvareren, men også for familien. Et eksempel på dette er den dedikasjonen Langbach gjør i sin bok til sine døtre ”som aldri har satt særlig pris på at faren sto frem i media som forsvarer i sedelighetssaker” (Langbach 1996:5).

8.1 Konflikter mellom yrkesliv og personlige verdier

Som forsvarer har man altså den rollen i rettssystemet å bistå sin klient på best mulig måte. I mange tilfeller innebærer det å ivareta klientens interesser at forsvarsadvokaten må forsvare noe han som privatperson ikke identifiserer seg med. Som enkeltmenneske og profesjonell yrkesutøver må man håndtere konflikter mellom yrkesliv og personlige verdier. Man kan også oppleve å måtte skifte standpunkt fra en sak til neste sak.

Det er tatt høyde for slike konflikter både i *Regler for god advokatskikk*, hvor det i punkt 1.2 – annet ledd står:

Advokaten plikter innenfor lovens ramme og etter best evne å ivareta sine klients interesser. Det skal skje uten tanke på personlig fordel eller risiko, politisk oppfatning, rase, religion eller utenforliggende hensyn.

Videre står det i *Retningslinjer for forsvarsadvokater* i punkt 2.2:

Forsvareren skal ikke identifisere seg med sin klient. Forsvareren har krav på å ikke bli identifisert med det han anfører for sin klient eller de syn og de interesser klienten har.

Men som Pettersen har uttalt:

Det kan synes trivielt å påpeke at en forsvarer jevnlig blir vurdert på bakgrunn av sine klients handlinger. For de fleste synes det klart at en advokat som opptrer som forsvarer for en drapsmann, ikke derved aksepterer å forsvare drapshandlingen. Som en kollega har formulert det – det er ikke handlingen, men mennesket som forsvares. [...] I vår opplyste tid skulle man tro at de fleste har ervervet den oppfatning at personer som settes under tiltale, i hvert fall hvis saken er av litt alvorlig karakter, har krav på forsvarer. Imidlertid hører man stadig bemerkninger som setter spørsmålsteget ved advokaten fordi han opptrer som forsvarer for den eller den. Slike bemerkninger avslører en manglende forståelse for hele oppbygningen av vårt rettsapparat (Pettersen 1989:113-114).

Føllesdal (2006) viser til at når konflikter mellom yrkesliv og personlige verdier oppstår kan profesjonalisering og yrkesbevissthet være en styrke. Da kan man få en trygghet på seg selv som gjør at man klarer å tenke at det man gjør gjør man ikke som enkeltperson, men på vegne av sin profesjon. Man må være bevisst at den rollen man har innebærer at man har en særlig plikt til å handle til beste for egen klient, rettssikkerheten og arbeidsgiveren.

Advokat Petter Chr. Sogn mener derimot at det ikke er så rart om advokater sier nei til å ta oppdrag for personer eller firmaer med dårlig renommé, eller som står for et politisk syn som advokaten ikke ønsker å identifisere seg med. Han tror de fleste ”aksepterer at mange har problemer med å skulle arbeide for noen man ikke har tillit til, eller som står for noe som står i kontrast til ens eget livssyn” (Sogn 2005:197). Han mener at dersom man ikke kan føle seg sikker på at arbeidet ikke vil påvirkes av ens personlige oppfatninger, ikke bare kan, men bør man, si fra seg oppdraget.

Pettersen (1989) mener at det ikke er en hemmelighet at enkelte advokater velger å takke nei til oppdrag som er i strid med personlig syn og synes også å ha en forståelse for dette.

Når det reises straffesaker med nær tilknytning til brennbare politiske spørsmål, slår denne mangel på forståelse av forsvareyrket ut i full blomst. Det er ikke uvanlig – det er heller regelen – at de advokater som opptrer som forsvarere, blir regnet for å til dels dele sin klients politiske oppfatninger og til dels også gå god for de handlinger det er reist tiltale for (Pettersen 1989:114)

Dette er et problem da det kan bety at de klienter som står for saker med et spesielt politisk eller religiøst verdisyn kan ha problemer med å få den bistand de har rett på. En total svikt i vårt rettssystem vil det være om slike klienter vil ende hos advokater som ikke har andre

oppdrag og som er villige til å ta hva som helst, dette er ikke da nødvendigvis den beste advokaten på feltet og rettssikkerheten til klienten vil svekkes.

Vilkåret for at vår advokatstand kan fungere slik det nå kreves i et skikkelig demokrati, er at ingen advokater må fraskrive seg en sak eller svikte en klient på grunn av de hensyn som jeg har nevnt ovenfor. Jeg tror dessverre ikke vi er kommet så langt i Norge. Det synes som om en del spesielle klientgrupper er helt avhengig av at det finnes modige advokater av den typen som både Alf Nordhus og Tor Erling Staff representerer. Advokater som ikke skuler til noe sidehensyn når de blir bedt om å ta en sak av ”belastende karakter” (Pettersen 1989:114-115).

Man har hatt eksempler på at tiltalte personer har hatt problemer med å få bistand under straffesaker. Dette skjedde blant annet i Belgia da Marc Dutroux, som var tiltalt, og ble dømt for kidnapping, tortur, og seksuelt misbruk av seks jenter i alderen 8 til 19 år – og drapet på fire av dem, skulle ha sin sak opp for rettsapparatet. Ingen forsvarere i hans rettskrets ville da stille opp å forsvare han. Mannen sto da i fare for å ikke ha forsvarer, noe som ville vært en total svikt i rettssystemet. Mange advokater var da åpne på at det var redselen for eget omdømme, og faren for trusler fra allmennheten³² som hindret dem fra å stille, mer enn deres egen forrækt for Dutroux og hans handlinger. Heldigvis løste saken seg.

8.2 Hvordan forsvare en man er etisk uenig med?

Samtlige av mine informanter hevder at det å forsvare en man er etisk uenig med er uproblematisk. Alle ser dette som en del av jobben sin. Som en informant sa:

Man er jo alltid uenig. Hvis vi forutsetter at tiltalen er riktig så vil du alltid være uenig med vedkommende i gjerningen han har gjort. Hvis en kar er tiltalt for voldtekt, narkotika eller ran så vil du aldri synes om hans etiske opptreden i forbindelse med den eventuelle forbrytelsen. Han har allikevel krav på en forsvarer, så jeg har jo aldri opplevd å ikke være etisk uenig.³³

Flere viser til at det er personen og ikke handlingen man forsvarer.

³² At redselen for trusler er berettiget fikk vi sist se i ”Engla”-saken i Sverige, hvor en jente ble bortført og drept i april 2008. Den tiltaltes forsvarer mottok da drapstrusler fordi han påtok seg oppdraget meldte NRK1 nyheter 17.04.08, kl 17.00.

³³ Intervju nr. 3, side 9

Et par av informantene viser til at de nok har individuelle grenser for hva de synes er greit å ta på seg av saker, men at de samtidig har forståelse for dem som tar på deg slike saker da alle har rett på en forsvarer.

Andre igjen mener at det å ha individuelle grenser er uakseptabelt fordi du da signaliserer at det er grenser for hvilke saker som er akseptert og ikke akseptert, og det kan skape en rangstige på hvilke advokater som er for gode til å ta på seg en viss type saker som for eksempel pedofili. Det å si nei til en viss type saker mener de er sjofelt mot resten av kollegaene.

Det vises også til at hvis man begynner å si nei til en type saker, kan det fort påvirke en i andre saker hvor det etter hvert som etterforskningen skrider frem, viser seg at klienten har vært innblandet i mer enn hva den første tiltalen sa. Skal man sortere saker på den måten, vil jobben som forsvarer bli vanskelig, og man kan også skape veldig vanskelige situasjoner for klientene sine. Dessuten er faren stor for at det da kan komme situasjoner hvor noen personer står uten forsvarer fordi ingen vil ta på seg oppdraget, slik som vist over med Dutroux i Belgia.

Retningslinjer for forsvarere regulerer i hvilke situasjoner forsvareren kan avslutte et oppdrag. Pkt. 6.1 sier:

Forsvareren har plikt til å fullføre oppdraget for klienten med mindre klienten ønsker at advokaten skal fratre, eller det oppstår en situasjon som gjør at forsvareren ikke finner å kunne ivareta oppdraget på en forsvarlig måte.

Dette er for å sikre at klienten ikke havner i en sårbar situasjon hvor han for eksempel plutselig står uten forsvarer, eller at han har en forsvarer som ikke egner seg for oppdraget. Dette samsvarer med siste ledd i RGA pkt 3.1.6 hvor det står at klienten ikke må lide rettstap dersom advokaten trekker seg. Pkt. 6.1 i *Retningslinjer for forsvarere* sier videre at forsvareren kan trekke seg dersom klienten erkjenner skyld kun overfor forsvareren. Dersom forsvareren trekker seg, må dette skje på en slik måte at det ikke er til skade for klientens interesser. Reglene sier ingenting om at advokaten kan trekke seg fordi han finner saken vanskelig av personlige, religiøse eller politiske holdninger, som nevnt over skal dette ikke påvirke en i ens arbeid.

Dersom klienten erkjenner skyld til forsvareren, men nekter forsvareren å si det til retten, må forsvareren forholde seg til dette, men han kan altså trekke seg. Nå virket det på mine informanter som om det er et høyst uvanlig fenomen. Klienten sier som regel det samme til etterforskere, retten og sin forsvarer.

Uansett, dette kan by på problemer. Man vil begynne å lure dersom en forsvarer under sakens gang plutselig annonserer at han trekker seg på grunn av ”omstendigheter” som gjør det vanskelig for ham å fortsette. Forsvareren kan ikke opplyse om hvorfor han trekker seg på grunn av taushetsplikten.

Wilhelmsen og Woxholth (2003) mener det ligger i forsvarerens generelle yrkessituasjon og oppgave at han må være stålsatt for situasjoner han finner vanskelig. Uansett må det være et krav at forsvarerens fratreddelse skjer på en slik måte og på et tidspunkt som gjør at den tiltalte kan få forsvart sine interesser av en annen advokat. Avgjørelser fra Disiplinærnemnden viser blant annet at det å trekke seg fra et oppdrag rett før en hovedforhandling ikke synes forenelig med pkt 3.1.6 i RGA (Haraldsen 2005).

Bernhard (2002) og Langbach (1996) mener det vil være etisk lavmål, og synes noe underlig, dersom en advokat under forhandlinger får vite at klienten er skyldig, men ikke vil tilstå i retten, og advokaten deretter blek forlater rettslokalet rett før prosedyren under henvisning til at det har inntruffet ”omstendigheter” som gjør det umulig for ham å fortsette som tiltaltes forsvarer. Stenberg-Nilsen (referert i Andenæs 1989) mener at forsvareren ikke bør trekke seg fra oppdraget selv om tiltalte kun vedkjenner seg skyld overfor forsvareren, da dette bare vil være å velte problemet over på en annen. Johs. Andenæs (1989) mener derimot det bør være grenser for hvor langt forsvareren kan gå for å stille seg til rådighet for lovovertrederen på hans premisser.

8.2.1 Profesjonalitet og allmennhetens manglende forståelse; alle skal ha en forsvarer

Alle er enige om at i det profesjonelle miljøet er ikke det å forsvare omdiskuterte klienter noe problem. Det er i samfunnet for øvrig det blir vanskelig (slik som også de Belgiske advokatene som nevnt over mente). Allmennheten har for liten forståelse for forsvareren og hans rolle i rettssystemet og synes å ikke akseptere det faktum at når alle har rett på en

forsvarer, noe alle synes å være enige om, så må også noen forsvare de som har gjort forkastelige ting.

Personlig i forhold til forsvarsadvokatrollen så oppleves det helt uproblematisk.

Samfunnsmessig, ut i fra den forståelse samfunnet har av tingene og den rollen en advokat har, eller misforståelser, så kan det være vanskelig. Jeg har en pedofil sikta i en sak som er veldig medieomsust og jeg syns at jobben for vedkommende er utfordrende og meningsfull, og gir meg nye perspektiver i forsvarerrollen. Samtidig så får jeg også tilbakemeldinger fra samfunnet om hvordan jeg kan forsvare noe sånt, og jeg som kjemper for andre ting og jobber mye for ofre i strafferettspleien³⁴

Tenk på "Baneheia-saken"³⁵, skulle han ikke ha noen forsvarer da? Alle skal jo ha en forsvarer. Det betyr ikke at man slutter opp om kidnapping og voldtekt av små piker på 5 år, men han skal ha en forsvarer!³⁶

8.2.2 Sosialiseringprosessen

Flere mener også at den rollen en forsvarer har kan oppleves vanskelig i begynnelsen, men så sosialiseres man inn i den på samme måte som man sosialiseres inn i andre yrker.

Kanskje første gangen du står der som fersk fullmektig da tenker du kanskje "ååå han har gjort sånn og sånn." Om jeg mener at det er rett og galt – det er ikke min jobb. Det handler om at vi er pålagt en jobb, og det vi er opptatt av er hvordan bevisbildet ser ut og ivareta klientens interesser – en rettferdig behandling.³⁷

Flere fremhever at det å avgjøre skyldspørsmålet uansett ikke er advokatens jobb. Det er sjeldent at en klient innrømmer skyld overfor forsvareren hvis han ikke gjør det overfor politiet, påstår det. Og så lenge klienten hevder sin uskyld, må også forsvareren prosedere på det og finne beviser som kan støtte opp under den forklaringen. Begynner man å synse om skyldspørsmålet, er det også en fare for at det påvirker ens arbeid med saken.

³⁴ Intervju nr. 5, side 5

³⁵ Baneheia-saken var en voldtekts- og drapssak i Norge. 19. mai 2000 ble to jenter på 8 og 10 år funnet voldtatt og drept i Baneheia i Kristiansand. To unge menn er dømt i saken (Wikipedia: <http://no.wikipedia.org/wiki/Baneheia-saken>, 06.05.08, kl. 21.56).

³⁶ Intervju nr. 3, side 9

³⁷ Intervju nr. 6, side 5

Goffman (1992) mener at når man daglig spiller en rolle vil den etter hvert føles som en del av ens personlighet. Man har ulike roller etter hvilke omgivelser man befinner seg i. Det er dette som gjør at man kan sosialiseres inn i forsvarerrollen, samtidig som man kan være en helt annen person privat.

8.3 Forholdet mellom forsvarer og klient

Samtidig som advokatene er etisk uenig med en klient som faktisk er skyldig, må de allikevel forholde seg profesjonelt til denne personen. Ofte er advokaten det eneste mennesket utenfor murene som klienten har kontakt med, og advokaten kan ofte fremstå som eneste person som den tiltalte føler han kan stole på, om han kan stole på noen. Dette kan føre til at klienten ofte vil oppleve advokaten som en viktig person i sitt liv også emosjonelt, ikke bare profesjonelt.

Dette forholdet mellom klient og forsvarer kan være vanskelig å balansere for advokaten. Jeg spurte derfor mine informanter om hva slags forhold de pleier å ha til sine klienter. Flertallet la vekt på det de kaller profesjonell distanse, og at forholdet skulle være formelt og dreie seg om jobben som skulle gjøres, men samtlige var de bevisste på at dette ikke alltid er like lett.

Stort sett så søker jeg å være profesjonell. Jeg har erfart at det lønner seg på lang sikt. Det er noen ganger jeg har opplevd å få et mer personlig forhold til klientene, og man gir mer av seg selv enn det som er vanlig. Med det har jeg lang erfaring, men det har jeg faktisk dessverre erfart ikke er til det beste verken for klienten eller for en selv. Så mitt motto i fortsettelsen nå og i det daglige er at man skal være mest mulig profesjonell i rollen som forsvarer.³⁸

Samtlige informanter uttrykte at akkurat hvilket forhold man skal ha til klienten er noe av det vanskeligste man møter.

Det er jo en veldig balansegang det å være forsvarsadvokat for du skal jo både identifisere deg med klienten og ikke gjøre det. Du skal altså gå inn og oppleve klientens vanskeligheter og situasjon, og engasjere deg både profesjonelt og menneskelig i den situasjonen. Samtidig så skal du beholde tilstrekkelig distanse til at du kan gjøre de vurderinger og gi de råd som er nødvendige også i strid med det klienten selv mener er riktig. Du må på en måte både identifisere deg og ikke gjøre det, og den balansegangen er en evig og daglig utfordring.³⁹

³⁸ Intervju nr. 5, side 5

³⁹ Intervju nr. 8, side 5

Flere av mine informanter hadde personlige historier hvor de selv hadde blitt for personlige med klienter en gang eller flere. De var åpne på at et forhold kan være vanskelig å kontrollere fordi man ofte treffer personer som er i en desperat situasjon og som gjør hva som helst for å skaffe seg menneskelig kontakt utenfor murene. Noen ganger er det ens egen skyld at forholdet blir for lite profesjonelt fordi man ikke er bevisst nok. Det at forholdet kan nå et nivå som egentlig ikke er bra, begrunnes med advokatens egen dumhet og i mange tilfeller uerfarenhet.

Jeg tror det er veldig opp til hvordan du selv håndterer situasjonene. Du kan jo bli spist opp hvis du lar deg spise opp, det kommer helt an på hvilke grenser du setter. Så når du er helt fersk... Altså de første årene så var det vel kanskje litt tendens til at jeg lot meg spise mer enn jeg gjør nå.⁴⁰

Relasjonen mellom forsvareren og klienten er vanskelig. Noen ganger treffer man klienter man er på bølgelengde med en gang, mens andre ganger er det veldig vanskelig å få et forhold som begge trives med. Man er på et profesjonelt oppdrag for klienten, men samtidig så oppleves det ofte som positivt å ha en klient som man personlig også kommer overens med, spesielt hvis det er en større sak og en klient man har mye med å gjøre.

Advokatene var åpne på at når man møter klienter, kan det være alt fra vennskap til kun profesjonelt forhold, men at man aldri lar vennskapene bli personlige.

8.3.1 Sosialarbeiderfunksjonen

Det er jo som sagt dessuten klart at mange av klientene har behov for mer enn juridisk bistand. Mange opplever å bli satt i fengsel for første gang og opplever dette som vanskelig. Flertallet av mine informanter fortalte at de også bistår med ikke-juridiske ting enten det er å prate om følelser eller det er praktiske ting som må ordnes. Flere av informantene kunne kjenne seg igjen i "sosialarbeiderfunksjonen" som Flaatten (2007) mener at forsvarsadvokatene ofte får.

⁴⁰ Intervju nr. 6, side 5-6

En god del av forsvareroppgjøret er jo et rent omsorgsoppgjør så noe av det blir sånn sosialarbeideroppgjør. Kommer selvfølgelig litt an på hvilke behov vedkommende har, men jeg føler meg vel ofte som en sånn omsorgsarbeider ja.⁴¹

Jeg har nok brukt en del penger på røyk og klær og sånt til klienter som sitter fengslet. Det har jeg gjort. Men det er jo ikke bestandig. Det hender jo at folk blir puttet i glattcelle og blir sittende noen dager. Og hvis det var varmt på dagen da de ble tatt og de hadde ei t-skjorte på seg, så er det ikke noe særlig å fryse, så da har jeg vært og kjøpt gensere og litt sånt. Det har jeg gjort.

Får dere dekket slike utgifter?

Nei. Klienten kan jo betale tilbake, men det gjør de ikke. Hehe. Så jeg prøver å ikke gjøre det så mye.⁴²

Hovedtendensen blant mine informanter er at de har et åpent og ærlig forhold til klientene. Det vil si at de er direkte i formen for å unngå misforståelser. Fokuset er helt klart på det profesjonelle arbeidet som skal gjøres da det også er for klientens beste. Som en av informantene mine påpekte, det er jo ofte familien på utsiden som trenger mest materiell bistand. De mister jo ofte en forsørger i familien.

Det er jo de ute som har de materielle manglene når forsørgeren blir putta inn. Og da må man prøve å hjelpe til litt i den situasjonen selv om man ikke får betalt for det av det offentlige. Det gjør jeg. Det er jo en selvfølge.⁴³

Det at advokatene også bistår sine klienter med andre problemstillinger enn de juridiske setter for så vidt advokatene i et bra lys, men samtidig er det, som en av advokatene påpekte, et tegn på at det er noe i systemet som ikke fungerer. Det er jo ikke meningen at disse oppgavene skal være forsvarerens. Det skal være ansatte i blant annet fengselet, som skal ha ansvar for å ta seg av saker som innsatte trenger bistand til som ikke er av juridisk karakter.

Samtidig kan det vurderes hvor etisk riktig det er at advokater hjelper med materielle ting til den innsatte og eventuelt pårørende. Hvor går grensen mellom å være snill og hjelpsom og det å bestikke/"kjøpe" seg klienter gjennom å yte ekstra tjenester?

⁴¹ Intervju nr. 7, side 5

⁴² Intervju nr. 1, side 7

⁴³ Intervju nr. 2, side 11

8.4 Tekking av klienter

De fleste informantene mine opplevde forholdet mellom seg og klientene som greit, men at man kunne oppleve episoder hvor man føler at klienten blir for personlig. Ingen av de tok opp dette med at det kanskje er advokaten som nærmer seg klienten på en noe upassende måte. Såkalt tekking av klienter har vært et tema i etiske debatter rundt forsvarsadvokater. Som tekking regner jeg her episoder hvor advokaten søker å tiltrekke seg klienter, enten nye eller å holde på gamle. Dette gjøres gjerne gjennom å tilby materielle goder eller ekstra service til klienten som egentlig er på kant med loven.

I Regel for god advokatskikk står det:

Advokaten må unngå at hans uavhengighet svekkes, og han må ikke gå på akkord med sin profesjonelle standard for å tekkes sin klient, retten eller tredjemann (RGA pkt. 2.1.1).

En av mine informanter sa:

Det kommer jo an på hva man legger i å tekkes. Hvis det er å ha en tett oppfølging så syns jo jeg at det bare er positivt, men hvis man legger i det å tekkes klientene det å være litt på kanten av loven så vil jeg si at det forekommer, men det tror jeg er ganske sjeldent altså – tross alt.⁴⁴

Her legger jeg altså i begrepet tekkes at det foregår noe på kanten av loven.

Kun en advokat i mitt utvalg mener han ikke har hørt noe om at det skjer. Resten hevder de har hørt rykter, men ingen kan bekrefte at dette skjer.

Man hører masse rykter. Man hører de villeste rykter om utdeling av mobiltelefoner og røyk til alle på hele avdelingen og sånn. Jeg tror nok det er mye ljug altså.⁴⁵

Noen er derimot sikre på at det skjer selv om de aldri har fått det bekreftet. Det skjer trolig på grunn av at for en del oppleves som litt vanskelig å få nok klienter, og holde på dem man har.

⁴⁴ Intervju nr. 5, side 5

⁴⁵ Intervju nr. 3, side 9

Ja. Det er jo om å holde på hoffet sitt.⁴⁶

Men her legger også en del av forsvarerne noe skyld på klientene. Over halvparten av informantene har opplevd at klientene også søker å utfordre advokatens grenser. Og som nevnt over av en av mine informanter kan man lett bli ”spist” av dem. Noen tør kanskje ikke gjøre annet enn å tilfredsstille klientens ønsker fordi de er redd for at han ellers vil bytte advokat. De kriminelle kan nok oppleves som vanskelige å kontrollere.

Blant de kriminelle så er det jo alt mulig forskjellig av mennesker som ellers, men når folk havner i fengsel så er det jo gjerne fordi man har et eller annet avvik mot samfunnet. Det er veldig mange forskjellige personligheter. Folk som har psykiske problemer, personlighetsforstyrrelser, boarderliner osv, og klientene vil jo stadig rett som det er trigge deg i forsøk på å prøve å manipulere deg for å oppnå flere fordeler, og det forstår man jo. Hvis man står med risiko for å få en betydelig lang fengselsstraff så gjør man sitt for å prøve å rette på sin egen situasjon.⁴⁷

Når man opplever slike situasjoner, er det viktig å være trygg på seg selv, og ikke minst være sikker på hvor de etiske og lovlige grensene går, hvis ikke er det lett å trå feil.

8.5 Oppsummering og vurdering av kapittel 8

I dette kapittelet har jeg sett på de personlige utfordringer man som forsvarsadvokat kan ha i møte med klientene og deres saker. Ofte møter man klienter som har andre verdisyn enn seg selv og som er tiltalt for å ha gjort noe man kan synes er svært forkastelige handlinger. I disse situasjoner synes det klart at det er viktig å skille sitt private ståsted fra den jobben man skal gjøre. Samtidig kan det se ut som om dette krever noe erfaring, og mine informanter la stor vekt på det å skille person og handling.

Mer forståelse fra samfunnet er også etterlyst. Flere advokater opplever at samfunnets manglende forståelse for deres yrkesrolle forverrer situasjonen.

Samtidig er det avveininger som skal gjøres i forhold til personen man skal forsvare.

Klientene er ofte personer i en personlig krise som er villig til å strekke grensene langt for å

⁴⁶ Intervju nr. 7, side 5

⁴⁷ Intervju nr. 5, side 5-6

gjøre hva de tror kan bedre sin situasjon. Som forsvarer gjelder det å være bevisst på sitt eget ståsted og tørre å stå for egne holdninger i møte med tøffe klienter, samtidig som det menneskelige aspektet ved forsvareroppgavet ikke må glemmes.

Selv om mange forsvarere synes å mene at mye av ansvaret ligger på advokaten når det gjelder å skape et godt arbeidsforhold mellom forsvarer og klient, kan rykter om tekking av klienter tyde på at advokatene nødvendigvis ikke alltid er så pålitelige til å skape de rette relasjonene.

9 Økonomiske incitamenter, media og konkurranse

9.1 Innledning

I dette kapitlet vil forsvarsadvokatenes forhold til økonomi, media og konkurranse bli beskrevet. Harlem (2002) skriver at mange advokater driver egen næringsvirksomhet med det motiv å tjene penger. Dette mener hun er habilt, og må aksepteres, så lenge virksomheten i seg selv ikke er ulovlig.

Først vil jeg i kapittel 9.2 se på hva som er skrevet om temaet av andre for å vise at dette er en aktuell, og pågående debatt. Deretter vil jeg presentere mine funn på feltet.

Økonomi, media og konkurranse vil her bli sett i sammenheng da det er en antagelse fra min side, og også en påstand fra flere av mine informanter, at mediene brukes bevisst i konkurransen om å skaffe seg flere klienter. Og klienter må man ha for å sikre inntekten. Advokaten er avhengig av stadig nye oppdrag, og man ønsker da gjerne oppdrag som gir god økonomisk gevinst. Harlem mener at det ikke må utelukkes at både valget av hvilke oppdrag man tar eller søker seg mot, og måten oppdragene gjennomføres på, kan bli påvirket av økonomiske incitamenter.

Advokatens interesse i å ta oppdrag for betalingssvake klienter, reduseres fordi det gir lavere inntekt. Å få til et forlik er kanskje ulønnsomt sett fra advokatens side, i forhold til et lengre prosessoppdrag, som kan virke ”meritterende” (Harlem 2002:12).

Harlem skriver om advokater generelt, og dette med betalingssvake klienter er ikke aktuelt for forsvareren, da alle saker betales av staten. Men det er allikevel slik at noen saker er mer lønnsomme enn andre, for eksempel på grunn av sakens størrelse. Selv om økonomisk gevinst virker forlokkende på mange, er det ingen hemmelighet at det å være forsvarer, og drive med straffesaker, ikke er det som gir mest økonomisk gevinst innenfor juristenes arbeidsfelt. Mange forsvarere er selvstendig næringsdrivende og inntekt er da viktig for dem for å holde virksomheten gående.

Når man driver selvstendig næringsvirksomhet som advokat, er det også klart at det er vesentlig å ha klienter – det er de som genererer inntektene. Det er derfor viktig å være oppmerksom på –

og avstå fra – fristelsen til å tøyne grensene for etiske standarder ved å begå overtramp av frykt for å miste klienten og inntjeningen saken gir (Hall 2005:159).

9.2 Økt kommersialisering og konkurranse

Det ses i dag en klar tendens til økt konkurranse og kommersialisering i advokatmarkedet. Dette er også noe Den Norske Advokatforeningens Rettssikkerhetsutvalg (DNARU) har sett, og aktørene i markedet.

Advokatyrket er blitt klart mer kommersialisert. Dette gjelder i særlig grad i de større byene. Tenkningen er blitt en annen, klientbegrepet er erstattet med et kundebegrep, advokatfirmaene ansetter egne markedsjefer og økonomiske incitamenter brukes i vesentlig større grad enn før (Kristiansen & DNARU 2004:13).

Wilhelmsen og Woxholth (2003) mener at det har vært en enorm utvikling når det gjelder kommersialisering. For bare noen år siden var målrettet aktivitet for å skaffe oppdrag og klienter et nesten ukjent fenomen. Da stolte man på tesen om at ”godt arbeid vil avle arbeid”. For å holde virksomheten gående var et godt rykte viktigere enn markedsføring. Mine informanter mener at det fortsatt er slik. De opplever sitt eget rykte som vesentlig for sin eksistens som forsvarsadvokat, men samtidig konstaterer de at stadig flere advokater og firmaer på ulike måter prioriterer profilering og andre markedsføringstiltak med tanke på å skaffe nye klienter og oppdrag. Utviklingen vil nok være vanskelig å stoppe – i hvert fall så lenge vekst er definert som et viktig mål og konkurranseparameter for advokatbransjen (ibid).

Den Norske Advokatforeningens Rettssikkerhetsutvalg mener dette ikke bare er en utvikling som skjer i de store advokatfirmaene i næringslivet. ”Selv firmaer som representerer ”den lille mann” kommersialiserer sin virksomhet.” (Kristiansen & DNARU 2004:13). Stort volum og salg dominere virksomheten på en helt annen måte enn tidligere. Rettssikkerhetsutvalget påpeker at dette ikke er en utvikling som er påtvunget advokatstanden, men at den er ”villet” av standen selv, da de selv står for denne utviklingen.

På bakgrunn av dette poengterer DNARU at det i dag er en utvikling som går i retning av at enkelte søker seg til advokatyrket først og fremst på grunn av mulighetene for karriere og økonomisk vinning. Disse kandidatene kan muligens sette økonomisk gevinst fremfor etiske

og rettssikkerhetsmessige målsettinger. Denne vinnerkulturen som stadig får økt fokus mener DNARU kan medføre etiske utfordringer med hensyn til hvor langt det er legitimt å gå i forhold til klienten.

I følge Wilhelmsen og Woxholth (2003) synes noen å sitte inne med det inntrykk at det i en del sammenhenger er advokatene som presser klientene til å bringe sine saker frem for retten, selv om saken er svak, fordi det ville være inntektsbringende for advokaten. For forsvarsadvokatene vil dette i første omgang gjelde anken. Det å anbefale klienter å anke saker hvor de reelt sett har liten sjanse til å vinne frem, ville selvfølgelig være svært uetisk da advokaten skal "gi råd til klienten og ivareta hans interesser" jfr pkt 3.1.2 i RGA. Wilhelmsen og Woxholth (2003) sier derimot at deres erfaring er det motsatte, nemlig at klienten presser på for å få saken opp i retten, selv om advokaten fraråder dette.

9.2.1 Reklame

Den grunnleggende regelen om advokaters forhold til reklame er inntatt i etikkreglene pkt. 2.4.1 hvor det står at "en advokats reklame skal i form og innhold være saklig og korrekt og følgelig ikke inneholde noe som er uriktig, misvisende eller villedende." Det at advokater driver reklame anses ikke som uetisk i seg selv så lenge reklamen ikke bærer preg av usaklighet eller er usann.

For de fleste forsvarerne jeg snakket med var ikke reklame mye brukt. Det å markedsføre seg som forsvarer er ikke nødvendigvis så enkelt da målgruppen gjerne sitter i arresten. Men det har vært et økt fokus på markedsføring og klientkapring som kan merkes ved at advokater er mer aggressive i måten de søker å kapre nye klienter på. Wilhelmsen og Woxholth (2003) viser til et ekstremt tilfelle hvor det var medieoppslag om asyladvokater som besøker asylmottak og deler ut mobiltelefoner for å få nye oppdrag. Også forsvarsadvokater som møter sine klienter i fengsel og samtidig benytter anledningen til å rekruttere nye klienter ved å stille med ferdigutfylte skjemaer for skifte av forsvarer fortelles det om. At dette er i strid med god advokatskikk, må være utvilsomt. I RGA står det at en advokat ikke må påta seg oppdrag uten anmodning direkte fra klient. I *Retningslinjer for forsvarere* sies det noe mer klart i punkt 1.3 at en advokat ikke skal kontakte en mistenkt eller siktet på eget initiativ for å få forsvareroppgdrag, og at man ikke skal ta initiativ til overtagelse av forsvareroppgdrag fra en annen advokat.

En av mine informanter sa at det er en kjent sak at det i fengslene går rykter om hvilke advokater innsatte er fornøyde med, og hvilke som ikke er så populære. På bakgrunn av dette skal man ikke se bort i fra at noen advokater tøyser de etiske retningslinjer noe langt for å tekkes sin klient for å gi seg selv et godt rykte blant innsatte i håp om å få flere klienter. Det er ikke nødvendigvis slik at det som gir et godt rykte blant lovlydige er det samme som gir et godt rykte blant de som sitter inne. Noen vurderer kanskje tilgangen på røyk og pizza som bedre service enn god juridisk bistand.

9.2.2 Mediedekningen

Medias interesse for advokaters virksomhet synes å ha eksplodert de siste årene er. I ”Orderud-saken” fikk vi oppleve en pressedekning som mangler sidestykke både i norsk rettshistorie og i et journalistisk perspektiv. Noe av det samme skjedde igjen under ”NOKAS-saken”. Det som særpreget pressedekningen av ”Orderud-saken” i følge Wilhelmsen og Woxholth (2003), var de mange kommentarer som ble gitt til pressen fra advokatene under etterforskningen og under hovedforhandlingen.

Utviklingen i retning av en økt interesse for advokatenes virksomhet har ikke funnet sted uten advokatenes medvirkning mener de:

Det forholder seg nemlig slik at advokatene kan ha atskillig egeninteresse i å fremtre i media. For den enkelte advokat er det i rent reklameøyemed selvsagt viktig å vise omverdenen at man arbeider med spennende saker. Media gir med andre ord en mulighet for advokatene til å profilere seg med henblikk på fremtidig karriere. Også advokatfirmaene er som firmaer opptatt av å skaffe seg en profil i markedet (Wilhelmsen & Woxholth 2003:83).

Skyberg (2001) siterer advokat Vik Sørvik som mener ”at store saker var gode å ha på CVen”. Flere av Skybergs informanter mente at forsvarere aktivt brukte retten som arena for markedsføringsstrategier.

Det er viktig for advokaten å huske at hans uttalelser i media ikke skal være begrunnet i hva som skaper en best mulig profil for han selv, men at det her skal tas ”tilbørlig

hensyn til partenes interesser” jfr RGA pkt 2.4.2, som er den sentrale regel for advokater med hensyn til uttalelse i media. I samme punkt står det også at ”advokaten skal vise særskilt tilbakeholdenhet når det gjelder medieomtale av forestående eller verserende rettssaker der han selv er eller har vært engasjert.”

I *Retningslinjer for forsvarere* pkt. 5.1 anbefales det at klientens samtykke bør innhentes før uttalelse til media, og at ved uttalelse til media skal forsvareren alltid ha klientens interesse for øye, jfr pkt 5.2. Wilhelmsen og Woxholth (2003) og Hall (2005) ser det slik at de fleste klienter og saker ikke er tjent med at man uttaler seg til media. Men de viser også til at forsvarere ofte kan havne i situasjoner hvor politi og påtalemyndighet har lekket informasjon til media, og hvor forsvaret da ser det som nødvendig å uttale seg for å balansere medienes dekning, slik at den ikke bare er til ugunst for egen klient. Dette er også noe Høst og Bodahl-Johansens (2001) studie av forholdet mellom journalister og jurister bekrefter, nemlig at påtalemyndigheten oftest er den som uttaler seg til media først.

Uttalelsene til media bør skje på en nøktern og fornuftig måte med saken som fokus, og ikke med utgangspunkt i at advokaten ønsker oppmerksomhet.

Å ha et seriøst og ryddig forhold til media er viktig både av hensyn til klienten og dennes rettssikkerhet, og av hensyn til rettsapparatets autoritet. Det er også viktig i forhold til den enkelte advokats integritet. Særlig strafferettsadvokater står overfor utfordringer i forhold til media, som for framtiden antagelig bare vil tilta i styrke (Bahus 2001:253).

9.3 Forsvarerens forhold til økonomi

Rundt dette temaet svarer mine informanter svært ulikt med hensyn til deres forhold til økonomi og til presse. Ingen av mine informanter oppga økonomi som en grunn til å søke seg til de juridiske studiene. Det var heller tilfeldigheter, samfunnsengasjement og det å ha mange muligheter i arbeidsmarkedet som sto øverst på dagsorden da studier skulle velges. Deres karrierevalg kan tyde på at dette er rett da flere var innom ulike offentlige etater før de begynte som advokat. Blant informantene synes det også å være en kjensgjerning at var det penger de ville hatt, ville de ikke satset på en karriere som forsvarsadvokat, men:

Altså, advokater er jo like forskjellige som de fleste som ikke er advokater sånn i det store og det hele tror jeg. [...] Noen er pengerettet og noen idealister, og så har man masse imellom.⁴⁸

Dette utsagnet kan også inntekten til mine informanter for inntektsåret 2006 støtte (hentet fra den offentliggjorte ligningen 2006). Informantene tjente mellom 300 000 kroner og 2 600 000 kroner i 2006. Medianinntekten lå på 500 000 kroner. Dette er godt over en gjennomsnittsinntekt i Norge i dag, men man må ta i betraktning at advokater har over gjennomsnittlig lang utdannelse. De yngste advokatene tjente minst. Det var ikke noe systematisk skille mellom kjønnene.

9.3.1 Valg av oppdrag

Alle advokatene jeg har snakket med hevder at i utgangspunktet påvirker ikke økonomien hvilke oppdrag de påtar seg. Får man to oppdrag samtidig, jobber man heller litt flere timer i noen uker for å komme igjennom begge i stedet for å si fra seg et. Dette er sammenfallende med påstanden om at kampen om klientene er hard. Har man først klienter så holder man på dem så godt man kan fremfor å henvise de til andre, slik at de da kanskje vil få en bedre oppfølging.

Skulle man bli så presset på tid at et oppdrag må henvises videre, er det ulike meninger om hva som da vektlegges ved valg av sak. I noen tilfeller kan det være vanskelig å forutsi hvilket oppdrag som vil være mest inntektsbringende, og da velger samtlige advokater oppdrag ut fra hva de synes er mest utfordrende å jobbe med faglig, eller de velger bort det oppdraget hvor de ser at de sannsynligvis er minst kompetente. Også personlig kjemi med klienten blir nevnt som et mulig utvalgsriterium. I situasjoner hvor den ene saken opplagt er mer inntektsbringende enn den andre, er advokatene mer splittet. Noen vil da velge den saken som de først fikk henvendelse om, mens flere, spesielt de som driver alene, er mer klare på at økonomiske incitament kan være avgjørende. Dette begrunnes gjerne med at man har utgifter ved driften av sin virksomhet, og man må da sikre inntekt. Det å drive som advokat koster, så man har dessverre ikke råd til å være idealistisk hele tiden.

Jeg har jo en del gjeld jeg skal betale så det er klart at jeg akter jo å overleve. Jeg er jo ikke ansatt i staten. Jeg driver jo som selvstendig næringsdrivende så det er klart at jeg kan ikke bare

⁴⁸ Intervju nr.1, side 4

tenke at nå tar jeg meg fri et halvt år og legger meg ned på solkysten og hygger meg. [...] Dette er jo et leverbrød, og det skal betales husleie og jeg skal betale ditt og datt i kåken her. Det sier seg selv at man påvirkes av at man skal leve av noe.⁴⁹

Flere bemerker at dette for dem uansett er et ganske hypotetisk spørsmål da tilgangen på klienter ikke er så overveldende at dette er en problemstilling de opplever i noen særlig grad.

9.3.2 Stykkprisforskriften

Stykkprisforskriften blir av de fleste informantene selv trukket frem som et problem med tanke på den økonomiske situasjonen. Mange mener at slik den er utformet i dag, fører den til at noen saker blir overbetalt mens i andre saker jobber man flere timer enn hva man får betalt for. Over tid vil dette jevne seg ut, men faren er at dette lett frister noen forsvarere til å gjøre en dårligere arbeidsinnsats på noen saker fordi man ikke får betalt for all den jobben en gjør.

Et par av informantene mener at de siste redigeringer av stykkprisforskriften gjør at man aldri eller svært sjeldent blir overbetalt. Det er gjerne de minste sakene som rammes mest av underbetalingen da dette er de sakene som tar minst tid i retten. Som noen informanter påpeker, de er ikke forsvarsadvokater på frivillig basis, det er deres jobb og den skal de ha lønn for på lik linje som andre mennesker får lønn for sin jobb.

Det går veldig utover de svakeste, de som ikke har de aller største sakene. Nå vil jeg nok si at jeg tror nok at de etiske holdninger der avgjør litt hva du gjør. Du bryr deg ikke om du får betalt eller ikke betalt hvis din klient trenger mer besøk så gir du mer besøk selv om du ikke får betalt. Det er jo avhengig av at du har en advokat som tenker sånn da, og som har råd til å yte mer enn det han får betalt for. Det oppleves ikke bra i det hele tatt. Stykkprisforskriften er alt for snau og den går utover de svakeste. Hvis man virkelig skal ta den alvorlig, og arbeide så lite som den gir anledning til, ja da er det ikke rare greiene vedkommende får av bistand.⁵⁰

Det er klart at dette er et rettssikkerhetsproblem⁵¹. Forsvareren er en fagperson som skal hjelpe den tiltalte i juridiske spørsmål som han ikke selv har kompetanse eller nødvendigvis forutsetninger til å sette seg inn i. Om den fagpersonen som skal stille opp for den tiltalte og

⁴⁹ Intervju nr. 3, side 7

⁵⁰ Intervju nr. 3, side 8

⁵¹ Se kap. 12 om rettssikkerhet

se ting fra hans sted ikke gjør en helhjetet jobb, kan konsekvensen være den at saken ikke blir tilstrekkelig belyst og at uskyldige kan bli dømt.

9.3.2.1 Hvordan tjene mer penger på stykkprisforskriften

Stykkprisforskriften betaler bedre for saker som tar lang tid i retten, enn for saker som for eksempel tilståelsessaker hvor rettsmøtet tar kort tid og i så måte er kostnadsbesparende. Det mange glemmer er at det å få frem en tilståelsessak ofte krever mer forarbeid fra forsvareren enn en sak hvor klienten nekter skyld. Dette gjør det lite lønnsomt for forsvarere å anbefale klienten å tilstå.

Hvis du skal gjøre en ordentlig jobb for en som er fengslet så må du jobbe mange ganger så mye som det den stykkprisen legger opp til. Og så får du altså da – når han har sittet en stund og det er mindre å gjøre – så får du rimelig betalt for å bare ha han sittende ikke sant. Nei, den er helt håpløs. Det er en ting som nok er veldig ille i stykkprisen er i tilståelsessaker hvor du altså da... Loven, og ja alt, legger opp til at det å få vedkommende til å tilstå, det å få saken raskt og greit gjennom rettssystemet det er veldig bra og da sparer man penger og da skal vedkommende har strafferabatt og alt er så fint, men hva skal forsvareren få ut av det. Jo forsvareren skal altså legge masse arbeid i å gå gjennom saken på forhånd, drøfte masse med klienten, forklare på den ene siden og den andre siden og sånn og sånn, og så når alt det er gjort så er man kanskje to timer i retten og skal få betalt stykkpris ut i fra det. Det motiverer ikke. Det er liksom helt klart at i den grad økonomi er en motiverende faktor så motiverer det over hodet ikke. Det beste du kan si til klienten hvis du skal ta hensyn til økonomi, det er; gjør deg vanskeligst mulig, ikke forklar noe som helst... Ja, altså stykkprissystemet legger opp til at forsvareren skal være vanskeligst mulig for da bruker vi mest mulig tid i retten og da øker salæret.⁵²

Selv ganske enkle saker i retten må en bruke en del tid på på forhånd. Og ikke minst de sakene som går fort i retten. Det kan være fordi man har brukt mye tid på å si til klienten; hør her, du har ikke en mulighet, eneste sjansen du har er at du legger kortene på bordet; tilstå, be om pent vær. Du blir dømt. Det kan du kanskje holde på med i 4 - 5 timer – snakke, forklare at jo du skjønner det, jeg hører hva du sier, men det vitnet der sammen med det og det og det gjør at du ikke blir trodd. Det er mulig du er uskyldig, men du blir ikke trodd. Og så sitter du sånn og bla bla bla, og så tar det bare en time i retten. Da er stykkprisen veldig urimelig.⁵³

⁵² Intervju nr. 7, side 3

⁵³ Intervju nr. 3, side 8

I forbindelse med ”NOKAS-saken” kom det fram beskyldninger om at forsvarerne var grunnen til at tilståelser først kom i ankesaken.⁵⁴ De tiltalte ville trolig kommet bedre ut av saken i forhold til for eksempel strafferabatt om tilståelsen kom i første instans, ble det påstått. Enkelte lurte derfor på om forsvareren for egen lønnsomhet anbefalte tilståelse først senere.

Hvis klienten tilstår så går det som en rask og enkel tilståelsessak. Hvis klienten nekter å avgi forklaring så får man tre uker i retten. Hvem er det som tjener på det? Det er jo ikke klienten. Og det har jeg inntrykk av i mange andre sammenhenger også, i sivile saker, at det er en del advokater som har lite å gjøre og så blåser de opp saken og lager håpløse saker ut av det.⁵⁵

Om påstander om oppblåsing av saker er sanne, er vanskelig å bevise, da regelverket i dag er slik at klienter kan tilstå overfor forsvareren uten at forsvareren har noen som helst rett eller plikt til å gå videre med det om klienten ikke tillater det. Det som skjer mellom forsvarer og klient er forsvareren pliktig å holde taushetsbelagt, mens klienten kan gå ut med det om han ønsker. Dette gjør det vanskelig for forsvarere å forsvare seg selv mot påstander om at de har blåst opp saker unødvendig, for advokatens syn på hva som har skjedd mellom han og klienten vil aldri komme frem. John Christian Elden (2006:273) skriver følgende om temaet:

I følge en av de NOKAS-tiltalte skal hans forsvarer ha frarådet ham å erkjenne sin deltagelse i ranet. Påstanden er blitt et postulat i samfunnsdebatten, uten at jeg helt skjønner hvorfor den tiltalte skal tillegges en absolutt forvalterrolle av sannheten når han uttaler seg negativt om en forsvarer, mens han ellers i kraft av sin rolle som tiltalt synes å bli tillagt begrenset troverdighet, for eksempel ved negative uttalelser om polititjenestemenn. Samtidig har han nektet at advokaten får kommentere påstanden under henvisning til taushetsplikten. Som ”faktum” skurrer derfor påstanden.

Elden legger også til:

En forsvarer skal aldri råde en klient til ikke å forklare seg sannferdig (ibid).

⁵⁴ VG 06.09.06 ”Straff til salgs”
Advokatbladet 09.09.06 ”Tilståelser og stillhet”,
Norsk Telegrambyrå AS 27.11.06, ”NOKAS-tiltalt på nippet til tilståelse i fjor”

⁵⁵ Intervju nr. 2, side 3

9.4 Forsvarerens forhold til pressen

Med hensyn til informantenes forhold til presse er en del synspunkter delvis splittet mellom de som ikke har noe kontakt med media og de som er noe eller mye i kontakt med media. De som er lite i kontakt med media synes å være mer skeptiske og negative enn de som har mye erfaring med å håndtere media.

Alle er enige om at klienten sjeldent er tjent med stor pressedekning. Grunnene til dette er flere. Det kan oppleves personlig belastende å se bilde og omtale av seg selv i avisen i forbindelse med en sak som allerede er slitsom for en. Media oppleves også som en forstyrrende faktor som tar bort forsvarerens fokus på det han egentlig skal gjøre.

Det legges også vekt på at man ikke vinner en sak på å vinne pressens oppmerksomhet og gunst. Det settes lit til at de juridiske dommerne er så profesjonelle at de ikke lar seg påvirke av hva media skriver, men konsentrerer seg om de fakta som legges frem i rettssalen.

Mulig det er naivt, men jeg har en viss tro på at dommere ikke lar seg imponere av hva som står i avisen. Jeg tror de gjør seg opp en mening om det som skjer i retten. Selvfølgelig er de mennesker og lar seg kanskje påvirke. Man blir jo litt fortvilet når det står fryktelige negative ting om ens klient. Man tenker herre gud, hva tenker dommerne nå, men jeg har likevel ingen stor tro på at du vinner saker ved å vinne media.⁵⁶

Kun en informant tror at domstolen i en viss grad kan la seg påvirke av medienes omtale, men da ikke i forhold til skyldspørsmålet men i forhold til straffeutmålingen.

Jeg opplever media som en negativ faktor. En forstyrrende faktor som gjør, for eksempel, at hvis det er veldig fokus på en sak så føler vel domstolen at de er nødt til å statuere et skikkelig eksempel – den personen her skal i hvert fall ikke slippe billig unna.⁵⁷

Det nevnes også at det ikke alltid er så lett å unngå pressen. Noen saker er av stor offentlig interesse, men også noen klienter er svært glad i medias oppmerksomhet. Uansett må det alltid legges vekt på hva som er til det beste for klienten, og i slike tilfeller kan forsvareren fort ende opp med å være en medierådgiver like mye som en juridisk rådgiver, selv om det

⁵⁶ Intervju nr. 3, side 6

⁵⁷ Intervju nr. 3, side 6

ikke er der de egentlig har sin kompetanse. Da må "sunn fornuft" tas i bruk for å legge til rette for klientens beste, men hva ulike advokater legger i begrepet "sunn fornuft" kan, som tidligere nevnt, variere.

Det tror jeg kanskje er en synd som noen advokater gjør. De føler seg veldig frie til å snakke som de vil til pressen uten å ha forhørt seg med klienten. Det er viktig at det er klientens sak. Hvis klienten sier at jeg ønsker ikke noe som helst mediefokus mer enn det vi må, eller du får ikke lov til å uttale deg om hva jeg mener, og om hvordan jeg stiller meg til noe som helst, ja da har man jo ikke fullmakt til det. Så man må jo alltid avklare med klienten hvordan han ser på mediehandling.⁵⁸

9.4.1 Det økte mediefokuset og markedsføring

Det alle informantene er enige om, er at pressens interesse for straffesaker har økt. En undersøkelse gjort etter "Bjugn-saken"⁵⁹ viste at forsvarsadvokatene var den nest hyppigste kilden for journalister etter politi og påtalemyndighet (Bodahl-Johansen & Østbye 1996).

En av informantene var involvert i en av de første store sakene som fikk virkelig mye pressedekning på 80-tallet og kan fortelle at han den gangen ble overrasket over medias interesse, men han føler at advokatene var mer tilbakeholdne med informasjon den gangen enn de er nå. Fordi man ikke var vant til media og deres interesse for den type saker, ble man skeptisk til å uttale seg. I dag bruker flere forsvarere media som en meget bevisst strategi i kampen om nye klienter påstår han, noe flere er enige i.

Markedsføringsmessig så kan det ha en viss betydning, for får man en sak hvor det er mye mediepress så er det klart at det er interessant også for å kunne få nye klienter.⁶⁰

Det finnes sikkert de forsvarerne som er her kun for å synes, og i den graden man er aktiv i media så blir det jo... Det er sjeldent det tjener klienten, det tjener som regel advokaten å være synlig, for da får man en full trøkk. Så når det gjelder dette her med å gå ut i media så er det nok

⁵⁸ Intervju nr. 3, side 6

⁵⁹ Bjugn-saken var en omfattende etterforskning omkring påståtte seksuelle overgrep mot barn i Bjugn kommune, som endte med at den tiltalte ble frikjent i Frostating lagmannsrett. Saken startet i mars 1992, da barnehageassistent Ulf Hammern ble anklaget for blotting i Botngård barnehage i Bjugn kommune. Han ble straks suspendert fra sin stilling, og en omfattende etterforskning ble iverksatt. Under etterforskningen ble hele 30 personer i det lille samfunnet mistenkt for overgrep mot barna i barnehagen. Anklagene gjaldt blotting, oralsex, vold og voldtekt (Wikipedia: <http://no.wikipedia.org/wiki/Bjugn-saken>, 06.05.08, kl. 21.57).

⁶⁰ Intervju nr. 5, side 4

en del som ønsker å være synlig og som gjør det mest for egen del, og det kan jo være uetisk hvis det ikke tjener klienten.⁶¹

De advokatene som selv er lite i mediebildet er klare på at grunnen til at det gjerne er de samme advokatene som går igjen i mediebildet, er at noen advokater bevisst oppsøker saker hvor de vet media vil følge opp. En annen undersøkelse viser at journalister ikke opplever kjente advokater som mer ivrige på å prate med pressen enn andre advokater (Høst & Bodahl-Johansen 2001). Det sies i forbindelse med klientnapping at ukjente advokater har opplevd at dersom de får en klient i en kjent sak, får klienten fort henvendelser fra flere andre forsvarere. Grunnen synes også advokatene å være enige om. Det å ha et kjent navn er en fordel i jakten på nye klienter.

Det at kampen om oppdrag har hardnet til tror jeg nok også gjør at mange er villig til å strekke seg litt lenger enn de kanskje ville ha gjort i forhold til å prøve de etiske grensene sånn i et rent markedsføringsøyemed. Altså rett og slett for å få nye klienter og saker.⁶²

Mange tror jo at en advokat er veldig flink fordi han har bilde i avisen. Det er jo en grov misforståelse. Det er jo mange advokater som aldri er i avisen som er mye flinkere enn de som er i avisen. At man får klienter på å være i avisen det er jeg ikke i tvil om. Verden vil bedras... Her som på alle andre områder.⁶³

Samtlige informanter synes å være enige om at pressen og dens interesse for straffesaker svekker etikken blant forsvarsadvokatene, og ingen av mine informanter finner således en god grunn til å gå ut i media, selv ikke om påtalemyndigheten er ute først. Alle legger vekt på at uansett så er det ikke i media saken skal vinnes, det er i retten.

John Christian Elden (2006:278) har derimot gått ut og sagt at dersom ”politiet går ut med konkrete opplysninger, må forsvareren ha rett til å gjøre det samme hvis det foreligger avvikende opplysninger”. Han mener dette i noen tilfeller kan være viktig for rettssikkerheten fordi det ikke bare er dommere som leser aviser, også vitner gjør det. Han er redd for at dersom media får en for ensidig vinkling, vil dette kunne påvirke vitner i saken til å endre sin oppfatning av hva som egentlig skjedde. Forsvareren må derfor bidra til å nyansere medias

⁶¹ Intervju nr. 1, side 4

⁶² Intervju nr. 4, side 4

⁶³ Intervju nr. 3, side 7

fokus der det er nødvendig, mener han. Undersøkelser viser, som nevnt, også at dette kan være tilfellet. Politi og påtalemyndighet inviterer pressen og gir dem informasjon, deretter følger forsvareren opp (Bodahl-Johansen & Østbye 1996).

9.5 Konkurransen om klientene

Enten forsvarsadvokatene jobber ut fra ren idealisme og et ønske om å hjelpe de som står svakt i samfunnet, eller om de jobber for å skape seg en karriere, er det klart at de uansett er avhengig av en inntekt, enten det er for å dekke driftskostnader eller om det er for å skape seg en formue. Som forsvarer er kilden til inntekt det å ha klienter.

I Oslo-området synes kampen om klienter å være hard. Alle advokatene i min undersøkelse erkjenner at markedet er stramt selv om ikke alle er rammet av det direkte. Ikke overraskende er det de kjente advokatene, eller de som er knyttet til hva man kan anse som et kjent firma, som oppgir at det å få klienter ikke er et problem. Samtlige av de andre innrømmer at de i perioder har fryktet for driften på grunn av dårlig tilstrømning av klienter, men at det så langt har gått greit. Alle er også enige om at kampen om klientene er en av de viktigste årsakene til at mange velger å utfordre, og trå over de etiske grensene.

Jeg oppfatter at det er vanskelig å få klienter og at det er blitt mer og mer motiverende for advokatenes opptreden. I dag strømmer det jo over av såkalte forsvarere. [...] Det er jo grenser for hvor mange forsvarere det er rom for da. Og så skal de liksom få tak i klienter. Og da slåss de så busta fyker.⁶⁴

Når man skal være forsvarer og drive et kontor med sekretærer og fullmektiger og ansatte og gjøre dette ordentlig opp mot det som staten er villig til å yte, så blir det litt sånn som det gamle uttrykket at når krybben er tom så bites hestene. Det er jo helt åpenbart.⁶⁵

9.5.1 Hvordan få klienter

Da mine informanter ble spurt om hva de trodde var årsaken til at de fikk nye klienter, var alle litt usikre. En informant oppga at det at det var noen faste forsvarere på kontoret nok hjalp en del, og en annen fortalte at han begynte med asylsaker da han var ny i yrket, og at mange av

⁶⁴ Intervju nr. 2, side 8

⁶⁵ Intervju nr. 5, side 4

de han hjalp den gang oppsøker han på nytt når de får problemer senere. Med andre ord så har han noen faste gjengangere, men bortsett fra det kunne ingen vise til konkrete årsaker.

Flere informanter presiserer at det å markedsføre seg som strafferettsadvokat ikke er det enkleste. Målgruppen sitter jo gjerne fengslet og er derfor vanskelig å nå, og det å profilere seg ovenfor andres klienter anses som uetisk, selv om det påstås at det allikevel forekommer. Noe jeg vil diskutere i delen om klientnapping i kapittel 9.5.2.

Hvordan skal man markedsføre seg som forsvarer. Det er jo en underlig greie. Man er nødt til å få oppmerksomhet... Altså det er klart at noen får en del oppmerksomhet rundt seg ved en del utspill i pressen, blant annet som nok ikke først og fremst er motivert ut fra klientens beste. Går på konto for markedsføring, og det fungerer veldig bra det.⁶⁶

Det overrasket meg var at ingen av de høyt profilerte advokatene oppga det at de var kjente som en mulig årsak til tilstrømning av nye klienter. Som nevnt over i avsnittet om advokatenes forhold til media, kom markedsføring frem som en klar årsak blant de ukjente advokatene til hvorfor de trodde noen var så profilerte. Det forundrer meg da at de det gjelder ikke synes å være dette bevisst, eller ikke ønsker å bringe dette opp som et tema.

9.5.1.1 Å holde på sitt gode navn og rykte

Den årsaken flest sa de håpet var grunnen til at de fikk nye klienter var at de hadde et godt rykte hva gjaldt faglig kompetanse, og også etiske holdninger. Det å ha et bra rykte blant kolleger synes like viktig som det å ha et bra rykte blant de innsatte. Forsvarermiljøet i Oslo er lite selv om det i norsk sammenheng er stort. Rykter og snakk sprer seg fort. Mine informanter gir uttrykk for at enten så driver man sin virksomhet ærlig og redelig, og på den måten opprettholder et godt rykte blant kolleger og innsatte på at man er profesjonell, eller så driver man en veldig snuskete forretning og får rykte blant innsatte på at man er ”kul”.

Mine informanter er valgt helt uavhengig av hverandre, og som nevnt tidligere er det god spredning med hensyn til biografisk bakgrunn. Ut fra det antar jeg at de ikke har hatt mye med hverandre å gjøre. Da er det ganske påfallende at gjennom mine samtaler med dem er det flere som har fortalt de samme historiene, eller kommer opp med samme navn på personer når

⁶⁶ Intervju nr. 7, side 4

vi har snakket om uetiske handlinger. Dette er noe som kan bekrefte at den ”ryktebørsen” de henviser til faktisk eksisterer.

Mange oppga også rykte som viktig fordi i noen tilfeller så sonderer klienter forsvarermarkedet for å finne den advokaten som de mener egner seg best for seg selv og sin sak. Advokatene er noe splittet i hvor utbredt sondering av forsvarermarkedet er. Noen mener det ikke finnes, mens andre mener det er mye av det, selv om det ikke alltid er en bevisst sondering, men at det skjer i form av uformelle samtaler fangene imellom hvor de da gir uttrykk for hvor fornøyd de er med sine advokater.

Altså når de ikke sitter på isolat så snakker de en del med de andre i fengselet, det gjør de hele tiden. Og hvem som er advokat er jo veldig sentralt for de. Det er klart.⁶⁷

Noen mener at grunnen til at noen advokater stadig er å se igjen i de samme typene saker ikke bare er fordi de advokatene har en spesiell kompetanse på et strafferettsområde, men at det også kommer av at noen advokater driver virksomheten sin litt på kant med hva som er akseptert for å få innpass i noen miljøer.

Altså, det er jo et ganske tøft miljø i blant en del av disse kriminelle. Du har jo noen, disse som sitter nede på plata, de vet jo knapt nok at de eksisterer ikke sant. De er jo ikke så særlig bevisste da. Men dette ransmiljøet for eksempel, det er rimelig bevisst altså. De vet hvilke forsvarere de skal velge, og de velger de samme hele tiden. Og det er selvfølgelig... Eller jeg holdt på å si, hvorfor går du på Rimi og handler i stede for på Coop? Det er jo fordi du får det du vil ha på Rimi og ikke på Coop ikke sant.⁶⁸

Den mest utbredte holdningen synes å være at man i lengden tjener mest på å være kjent for å ha en etiske god standard og faglig dyktighet, selv om man en gang imellom da kanskje vil miste en klient som helst skulle sett at du tøyde grensene litt lenger. Som en av informantene sa:

Jeg hadde faktisk tidlig det egne mottoet at jeg skulle ta det bevisste valg at jeg ikke skulle bruke journalister og bruke pressen, og da måtte jeg regne med at når jeg fikk nye oppdrag gikk det fra den ene til den andre som sa: ”Han har jeg hatt som forsvarer, han gjør en veldig bra jobb, jeg

⁶⁷ Intervju nr. 6, side 4

⁶⁸ Intervju nr. 2, side 9

syns du skal velge han.” Og så vil du få oppnevne, [...] og da vet du at du får det fordi du fortsatt gjør en ganske ålreit jobb. Så hvis du greier det så er det på en måte en målestokk på at du fortsatt ikke tar for lett på tingene.⁶⁹

9.5.2 Klientnapping

Ingen av mine informanter sa, ikke så overraskende, at de skaffet seg nye informanter ved å markedsføre seg overfor andres klienter, eller såkalt ”klientnapping”. Klientnapping er et begrep som brukes om å ta en annen advokats klient. I *Regler for god advokatskikk* står det at en ”advokat må ikke påta seg oppdrag uten etter anmodning fra klienten” eller andre som har rett til å handle på klientens vegne. I ”Advokatbladet” nr. 3 - 2007 står det: ”Å forsøke å nappe en klient fra en advokatkollega er brudd på advokatetiske regler. Men vi vet det foregår” (Advokatbladet nr. 3 - 2007:18).

Blant mine informanter var over halvparten rimelig sikre på at klientnapping foregår, men alle så det som vanskelig å bevise. Kun en opplevde fenomenet som ukjent, selv om han hadde hørt om det. De resterende var veldig usikre. De hadde hørt rykter om det, men de hadde aldri fått noe bevist eller hatt noen personlig opplevelser. Av de som var sikre på at fenomenet eksisterer hadde flere hatt opplevelser hvor de var rimelig sikre på at klienten hadde blitt nappet. En kunne også fortelle om en klient som ble nappet, men som kom tilbake til ham igjen før ankesaken da han hadde skjönt at advokatbyttet kanskje ikke var så lurt som han først hadde blitt overbevist om.

Jeg opplever det rett som der er, men heldigvis ikke så ofte, at jeg mister klienter, men jeg opplever jo veldig ofte at man forsøker å rekruttere klientene mine til en annen advokat. Velkjent problemstilling og ganske slitsomt. Og gjerne via andre medinnsatte i fengselet eller tolker eller av andre. Noterer at enkelte forsvarere søker å få klienten over og hvor det også blir utgitt at den nye advokaten kan gjøre en mye bedre jobb enn det jeg kan gjøre da. Det er en sånn litt ubehagelig situasjon, men man lærer å leve med det også holdt jeg på å si.⁷⁰

En mente igjen at det var litt ”sykdom” blant advokater å kalle det for klientnapping dersom en klient byttet advokat.

⁶⁹ Intervju nr. 9, side 6

⁷⁰ Intervju nr. 5, side 4

Jeg vil heller si det sånn at det er klart at alle opplever jo at klienter bytter advokat. Det skjer ganske ofte. Det hender folk bytter til meg, og det hender folk bytter fra meg. Og jeg må nok si at når en klient bytter så har jeg ofte en følelse av hvorfor vedkommende gjør det. Kanskje litt dårlig kjemi, kanskje ikke han er fulgt opp godt nok, kanskje han bytter til en som passer han bedre. Man ynder å kalle det klientnapping da for man blir jo litt sår da ikke sant; Hva? Jeg som har gjort så mye... Så det er nok en liten sykdom blant advokater å kalle det klientnapping hver gang klienter bytter advokat.⁷¹

Men på en annen side. Samme informant fortsetter med følgende:

Av og til så lurder du jo litt, han sitter på isolasjon, skal ikke ha kontakt med noen, og så plutselig har han fått en annen advokat. Da skjønner du ikke hvordan det har skjedd. Men jeg tror jeg skal være forsiktig med å kalle det klientnapping. Jeg syns det blir litt for patetisk når man legger skylda på alle andre enn seg selv. Det kan faktisk hende at det er din egen skyld at du mister en klient.⁷²

Samtidig viser et par av advokatene til at de har hatt saker som de trodde skulle bli nappet, men som ikke ble det, og at man da sitter igjen med en følelse av at det kanskje ikke er så utbredt som man trodde. Uansett er det vanskelig å bevise, for advokaten som napper vil ikke innrømme det, og klienten vil vanligvis ikke uttale seg om hvorfor han byttet advokat hvis han vet det ligger noe ulovlig i måten det har skjedd på.

9.6 Oppsummering og vurdering av kapittel 9

I dette kapittelet har forsvarsadvokatens forhold til økonomi, media og konkurranse vært tema.

At forsvarsadvokater driver en virksomhet som er økonomisk motivert, må være like akseptabelt som at andre driver næring på dette grunnlaget. Allikevel er det ingen av informantene i mitt datamateriale som oppgir økonomisk gevinst som sentralt for deres virksomhet. Hva gjelder deres forhold til inntjening, er det viktig at inntekten er sånn at den går an å leve av, men opparbeiding av formue er ikke sentralt.

⁷¹ Intervju nr. 3, side 9

⁷² Intervju nr. 3, side 9

Stykkprisforskriften synes å være det som flest forsvarere mener påvirker deres virksomhet i den grad den påvirkes av økonomiske incitament. Mange opplever denne som urettferdig, da den kan gå ut over de kriminelle med små saker fordi disse sakene er minst inntektsbringende. Og den hindrer en rask rettergang da tilståelse ikke er å foretrekke for forsvareren.

Hva gjelder forholdet til media, er informantene delte. De som opptrer en del i media synes å mene at dette ikke skyldes dem selv, men har med klientene og saken å gjøre. Noen klienter og saker er av interesse for offentligheten. De som er ukjente, mener derimot at noen forsvarere bevisst søker seg mot saker hvor media sannsynligvis vil bli involvert for å få markedsført seg selv og sine tjenester. Konkurransen om klientene i Oslo-området er hard, og dette merker de ukjente advokatene i små virksomheter best. Den store konkurransen om klienter kan være årsaken til klientnapping. Klientnapping er et fenomen hvor informantene er delte i synet på hvor utbredt det faktisk er.

10 Om egen og andres arbeidsinnsats, og etisk vanskelige situasjoner

10.1 Innledning

Som nevnt i metoddelen hadde jeg observasjoner i tingretten og lagmannsretten som en del av mine innledende og eksplorerende undersøkelser til prosjektet. Det som ofte falt meg inn, spesielt ved varetektssaker, var at forsvarsadvokatene i stor grad virket svært lite forberedt. Ofte kunne jeg få en følelse av at dette skyldtes påtalemyndighetens sene eller manglende oversending av papirer i saken. Andre ganger kunne det også virke som om det var advokaten som rett og slett ikke prioriterte saken, og da spesielt da den bare var på et innledende nivå. På bakgrunn av dette spurte jeg mine informanter om de ofte selv følte at de hadde vært for dårlig forberedt i saker og om hvilket inntrykk de hadde av andre advokater.

Jeg spurte også mine informanter om de selv har opplevd etisk vanskelige situasjoner og hvordan de da har forholdt seg til disse, og hvordan de føler at etiske holdninger formidles innad i profesjonen.

10.2 Arbeidsinnsatsen og feiltrinn

Samtlige advokater mente at de selv, og andre, noen ganger gjorde en for dårlig jobb. Men de var også raskt ute med unnskyldinger på hvorfor dette skjer. En advokat mente han så ”slurving” blant forsvarerne mer da han selv jobbet som politifullmektig, men etter at han ble forsvarer selv så han det sjeldnere. Dette har kanskje noe med at han nå vet mer om hvilke forutsetninger forsvareren jobber under, og at han da får mer respekt for den jobben som gjøres blant forsvarere.

Det tenkte jeg mer det året jeg var politifullmektig. Da tenkte jeg ofte det, og det var en av de frustrasjonene jeg hadde da. At jeg syntes at det var så mye mer man kunne gjort. Jeg har ikke tenkt det noe i de årene jeg har vært forsvarer, det har jeg ikke. Jeg syns forsvarerne gjør en god jobb. Det syns jeg.⁷³

⁷³ Intervju nr. 1, side 7

Noen informanter synes også at det skal noe til å ikke gjøre en litt dårlig jobb en gang i mellom. Det ville være naivt å tro at man er feilfri.

Det har jeg helt sikkert. Det er jo ulojalt å si noe annet. Husk på de to største rettsskandalene, for å kalle det det. Liland-saken. Hvem var forsvarer for Per Liland? Jo det var datidens store advokat, Høyesterettsadvokat Alf Nordhus. Saken ble gjenopptatt og han ble frifunnet. Og sannsynligvis så var han ikke skyldig heller. Og der sviktet da Nordhus muligens, kanskje for ille å kalle det for svikt, men han så ikke alle elementene i dette. Nordhus var forsvarer for Per Liland da han ble dømt. Og den andre det var Fritz Moen som ble frifunnet i ettertid, og Hestenes var forsvarer for Fritz Moen da han ble dømt. Så de to store forsvarerne i det tyvende århundret, Hestenes og Nordhus, var forsvarer i hver av disse sakene som er gjenopptatt på den måten der. Da å komme og si at advokat ”X” (advokaten bruker her sitt eget navn) ikke har gjort en dårlig jobb i enkelte saker, det blir galt.⁷⁴

Som sagt så mente samtlige advokater at de sikkert hadde gjort en litt dårlig jobb på et eller annet tidspunkt, men ikke alle kunne komme på konkrete saker. De som kom på konkrete saker, så det gjerne i etterpåklokskapens lys. Det er gjerne etter at saken har vært oppe i retten at man kan se feiltrinn man gjorde fordi man da plutselig ser utfallet av saken, og man ser hvilke trekk påtalemyndigheten gjorde og hva dommeren la vekt på. Noen ganger tenker man da at dette burde jeg kunne forutsett, mens andre ganger må man jo bare se realiteten i øynene og innse at man ikke kunne det. Eksempler på dette er for eksempel hvilke vitner man fører. Flere av advokatene hadde ført vitner som de i ettertid angret på at de førte, men det er ikke alltid så lett å forutse at et vitne ikke er så bra som man trodde på forhånd. Mens andre ganger så burde man kanskje tenkt seg at dette vitnet muligens ikke var det beste.

Et annet element som gjør at man ikke presterer maksimalt, er at man noen ganger faktisk ikke har så mye tid som man burde hatt til å jobbe med en sak. Noen ganger kan det være vanskelig å følge det prinsipp som en av mine informanter hadde, om at alle saker skal være like viktige⁷⁵.

Andre årsaker til at man ofte får gjort en litt for dårlig jobb, er at man kommer for sent inn i saken slik at man ikke har fått det helhetlige bildet av saken som man gjerne skulle hatt. En

⁷⁴ Intervju nr. 2, side 11

⁷⁵ Se kap. 6.2

informant hadde også opplevd å ikke ha nok profesjonell distanse i en sak og opplevde at det ødela for hans arbeidsinnsats i saken.

Samtidig er det jo menneskelig å feile, og advokater er som andre mennesker, man kan ha noen dager som ikke er så bra som andre. Det som derimot er tyngende for advokaten, er det at det å ha en mindre bra dag faktisk kan ha svært alvorlige konsekvenser for ens klienter. Men samtidig så må man ikke la dette tynges en selv som person, man må ha selvtillit i yrket, men samtidig også være ydmyk for sine feil.

Det skjer av og til for eksempel i en sak hvor du har 15 - 20 ringpermer. Det er klart at du ser ting underveis som hvis du hadde tenkt litt annerledes tidligere, kunne ha gjort litt annerledes: Men å drive selvsensur og gå tilbake og si hva var det jeg gjorde galt, hvorfor gikk det sånn? Nei nei nei. Du må ha en nokså høy grad av selvtillit som ikke bør utvikles til å være maksimalt helt fra begynnelsen av, men som kanskje bør følge det trinnet du er på. Du må vite at du har gjort en ganske bra jobb. Hvis du ikke vet det så bør du ikke drive videre. Du bør faktisk ikke det.⁷⁶

Som nevnt over sa alle advokatene at de selv har gjort en litt dårlig jobb noen ganger, og at de har sett andre gjøre det. Advokatene virker i så måte ydmyke, samtidig som de også er svært bevisste på hva jobben deres består i, og hvordan den bør utøves.

10.3 Hvordan håndteres etisk vanskelige situasjoner

Mine informanter ble spurt om de hadde opplevd etisk vanskelige situasjoner i jobben sin. Samtlige informanter svarte bekreftende på dette, med et unntak.

Har du selv vært i etisk vanskelige situasjoner?

Nei.

Hvorfor ikke? Jeg har inntrykk av at forsvareryrket byr på mange vanskelige avveininger.

Ja, altså du kan... Det har vært vurderinger av om man skal ta med et brev ut eller ikke osv, men jeg fikk sånn relativt klare retningslinjer hos "X" (hans første sjef), og forholdt meg til det, og da blir det ikke noe problem. Hvis klientene krever noe jeg ikke vil være med på så sier jeg bare nei.⁷⁷

⁷⁶ Intervju nr. 9, side 9

⁷⁷ Intervju nr.2, side 7

Resten av informantene mine hadde altså opplevd situasjoner de opplevde som vanskelige. Noen en gang i mellom, mens andre var av den oppfatning at de møter på det daglig, og at hele forsvareroppgdraget i seg selv har etiske problemstillinger som man må ta stilling til hele veien. Enhver avgjørelse kan også ha etiske sider ved seg.

Ja, altså de favner jo igjen hele fjøla da. Det er jo fra du får henvendelse fra klienter hvor vi håndterer spørsmålet om det er motstrid i forhold til andre klienter i samme sak, i forhold til tidligere klienter, i forhold til vitner i saken – altså om vi i det hele tatt kan påta oss forsvareroppgdraget. Så er det jo i utøvelsen av selve forsvareroppgdraget, hvorvidt vi kan gjøre sann eller slik for å ivareta klientens interesser. Hvem kan vi ta kontakt med? Hvordan skal vi ivareta kontakten med andre? Hvordan skal vi håndtere dokumenter? Det er jo et lass med etiske spørsmål hele veien. Videre i kontakt med klient, hva han måtte si og mene, og hvordan det skal håndteres videre i saken i forhold til å gi opplysninger til andre, til politiet, fremleggelse av dokumenter klienten måtte ha, og frem til hovedforhandlingen og rettergangen der. Det er etiske problemstillinger parallelt med sakens utvikling hele veien. Men mange av dem er i grunnen greie å takle fordi at vi har et regelverk og innarbeidet praksis å forholde oss til.⁷⁸

10.3.1 Hjelp til forklaring

Det mest typiske spørsmålet advokatene føler kommer opp, er spørsmålet om hjelp til forklaring. Dette spørsmålet opplever også advokatene som vanskelig, for det er ingen klare retningslinjer på hva man kan si og ikke si, det er det også vanskelig å lage. Selvfølgelig kan du ikke konstruere en forklaring for klienten, men hvor mye kan du si om den forklaringen klienten har?

Jeg sier det sann at jeg ikke kan si hva du skal forklare og hva du skal si. Jeg vil vite hva du skal si, men jeg vil ikke vite hvis du er skyldig og ikke har tenkt å svare ærlig i retten. Da vil jeg heller ikke vite at du er skyldig. Altså, jeg vil høre hvordan forklaring du skal gi for retten, og jeg kan si noe om hva jeg tror vil være utfallet hvis du gir den forklaringen. Men jeg kan ikke si at du skal forklare deg sann og sann. Det er i hvert fall det jeg prøver. Men altså, noen klienter er jo så steintøffe og presser meg opp i et hjørne så det kan være vanskelig å ha fullstendig snehvit ark på et sånt spørsmål.⁷⁹

⁷⁸ Intervju nr. 8, side 2

⁷⁹ Intervju nr. 1, side 4

Advokater, og da også forsvarere, har som tidligere nevnt taushetsplikt for å ivareta klientens interesser, og for å få klientens tillit. Dette kan føre til at forsvarsadvokater i noen tilfeller kan sitte på viktig informasjon, som for eksempel tilståelser, som de ikke har lov til å opplyse retten om uten sin klients samtykke (RFF pkt 3.4, RGA pkt 2.3). Brudd på advokaters taushetsplikt er strafferettslig sanksjonert i Straffeloven § 144⁸⁰ og § 121⁸¹, og man kan ved brudd på taushetsplikten straffes med inntil 6 måneders fengsel.

Forsvarsadvokater har heller ingen plikt til å anbefale sin klient å si hele sannheten (Føllesdal 2006, Bernhardt 2002), men ber klienten om råd om hvordan han skal forklare seg, kan man som forsvareren ikke si annet enn at han skal si sannheten. Som forsvarer kan man ikke hjelpe siktede å skape en best mulig forklaring. Det ville ikke bare være uetisk, men også straffbart, da det ville være medvirkning til falsk forklaring.

Nekter siktede seg skyldig i rettssalen, må forsvareren altså nedlegge påstand om frifinnelse. Forsvareren skal altså følge tiltalte. Men om tiltalte erkjenner skyld kan forsvareren, og mange vil anse det som hans plikt, fortsatt nedlegge påstand om frifinnelse. Dette på bakgrunn av at han for eksempel mener det foreligger uriktig tilståelse og forklaring, så som i den mye omtalte ”Hollekim-saken”⁸² på 60-tallet (Andenæs 1989).

10.3.2 Hvordan finne løsning på etiske problemstillinger

Da jeg spurte informantene hva de vektlegger for å finne løsning på etiske problemstillinger, var det fire svar som gikk igjen. Det første var loven. Den avgjørelsen man tar som advokat må være lovlig. Deretter kommer etikken. Flere advokater opplevde at noen ganger så tillater

⁸⁰ Straffeloven § 144: Prester i statskirken, prester eller forstandere i registrerte trossamfunn, advokater, forsvarere i straffesaker, meklingsmenn i ekteskapsaker, leger, psykologer, apotekere, jordmødre og sykepleiere samt disses betjenter eller hjelpere, som rettsstridig åpenbarer hemmeligheter, som er dem eller deres foresatte betrodd i stillings medfør, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

⁸¹ Straffeloven § 121: Den som forsettlig eller grovt uaktsomt krenker taushetsplikt som i henhold til lovbestemmelse eller gyldig instruks følger av hans tjeneste eller arbeid for statlig eller kommunalt organ, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Begår han taushetsbrudd i den hensikt å tilvinde seg eller andre en uberettiget vinning eller utnytter han i slik hensikt på annen måte opplysninger som er belagt med taushetsplikt, kan fengsel inntil 3 år anvendes. Det samme gjelder når det foreligger andre særdeles skjerpene omstendigheter.

Denne bestemmelse rammer også taushetsbrudd m.m. etter at vedkommende har avsluttet tjenesten eller arbeidet.

⁸² Hollekim-saken eller «mysteriet Hollekim» er en av Norges mest omtalte mordgåter, og startet lørdag 18. januar 1958. Da forsvant frisørdamen Astrid Aardal fra sin bopel ved Skjoldskiftet i Fana ved Bergen. Hun ble meldt savnet, men senere ikke funnet. I 1963 tilsto Sigurd Hollekim å ha tatt livet av henne, men hans forsvarsadvokat, Alf Nordhus, mente at tilståelsen var falsk, og Hollekim ble frikjent av retten (Wikipedia: <http://no.wikipedia.org/wiki/Hollekim-saken>, 08.05.08, kl. 12.31).

loven mer enn hva etikken gjør. Noe som for så vidt er et godt poeng. Selv om advokater muligens noen ganger bryter etiske grenser, betyr ikke det automatisk at de gjør noe som er ulovlig. Alle advokatene mente at Den Norske Advokatforenings etiske regler var greie, og flere viste til at de ofte tenker på dem i hverdagen, og at de for de fleste er godt innprentet i bevisstheten da de egentlig er svært opplagte.

De to andre punktene som ble nevnt som advokatene ser på når de skal ta avgjørelser, er hvorvidt den avgjørelsen de tar er til klientens beste. En advokat mente at dersom man følger DNA sine regler, er avgjørelsen den beste for klienten. De reglene er laget nettopp med tanke på at klienten skal være sikret å få en advokat som gjør hva han kan for en. Det siste punktet som ble sagt var at man må tåle å ”møte seg selv” eller offentligheten dagen etter og faktisk stå for det man har gjort.

Som nevnt i kapittelet ”Forholdet mellom forsvarer og klient” er det også forsvarere som opplever at klienten prøver å utfordre ens etiske grenser, enten fordi de ikke vet hvor grensen går eller fordi de gjør det bevisst. Da er det veldig viktig for advokaten å være bevisst på hvor man står. Ofte er de etiske problemstillingene av en slik karakter at de må løses der og da, og at man ikke har tid til å rådføre seg med kollegaer.

10.4 Hvordan formidles etikk innad i yrket?

Det å rådføre seg med kollegaer var også et tema jeg diskuterte med mine informanter. Hvert år kommer mange nyutdannede jurister ut i yrket. Flere advokater mente at den etikkundervisningen som gis som en del av juristutdannelsen i dag er svært mangelfull og at den ikke rustet juristene tilstrekkelig til den hverdagen som møter dem som yrkesaktive. På grunn av dette anses det som viktig å ha en åpen dialog på kontorene hvor det oppleves naturlig å diskutere etiske problemstillinger. Flere advokater mente at når man er fersk i yrket, er det en fordel å starte ved et veletablert kontor som har klare holdninger, for er man på egenhånd blir man lett et bytte om man er for naiv og ”blåøyd”.

Da jeg spurte mine informanter om hvordan etiske holdninger formidles innad i yrket til nye yrkesaktive, var uformelle samtaler det vanligste svaret. Over halvparten nevnte uformelle samtaler som viktige, men noen hadde også litt mer formelle samtaler om temaet.

Vi snakker ganske mye om etiske spørsmål. Det som skjer er at når det kommer en ny fullmektig inn her så snakker man bevisst om hvilke farer som lurar, hva du for guds skyld ikke må gjøre. Formidler holdningene i det daglige og det tror jeg er viktig. Man må lære opp nye folk som kommer. Det er ganske farlig å komme rett fra skolebenken, rett inn i kanskje ganske tøffe kriminelle miljøer og bare skulle sette i gang uten noen veiledning. Så det er veldig viktig at man formidler etikk i det daglige. Og det tror jeg vi er ganske flinke til å gjøre. Tar en bevisst samtale med en gang, og så inviterer til å prate om det. Altså, det er nesten ukentlig at det kommer noen inn på kontoret og vil prate, til og med partnerne her, de som har vært lenge i bransjen. Vi prater om det over en kaffekopp, stikker inn til hverandre. Skal gjøre sånn eller sånn? Skal jeg fraråde klienten å forklare seg sånn og sånn? Hva synes du jeg skal gjøre?⁸³

De som drev praksis alene mente derimot at seminarer, advokatkurset og Forsvarergruppen⁸⁴ var viktige kilder til å diskutere etiske dilemmaer. Når man sitter alene i en praksis, har man få muligheter til å diskutere temaet med kolleger, og da blir slike fora svært viktige. Også DNA sine etiske regler, Advokatbladet og bøker ble nevnt som viktige kilder som kan hjelpe en i vanskelige situasjoner.

Men ofte, som nevnt ovenfor, så hjelper det ikke å være en del av en større praksis når etiske problemstillinger plutselig dukker opp. Etiske utfordringer må gjerne løses på stedet uten at man har tid til å konfrontere kolleger med dilemmaet, og da gjelder det å ha tenkt igjennom sine egne holdninger og hvor man står på forhånd.

I firmaer med flere advokater som hos oss så prøver vi jo så godt det lar seg gjøre, både på generelt plan og i enkeltsaker, å formidle de prinsippene vi arbeider etter. Andre steder så har jeg vel en opplevelse av at man ikke alltid får anledning til det, og det kan ofte være av de samme årsakene som gjør at vi føler at vi kommer til kort, nemlig at hverdagen er for hektisk til hele tiden å kunne følge det opp. Hver enkelt fullmektig eller nyansatt får veldig fort selvstendige oppgaver hvor man løpende møter etiske utfordringer, og de etiske utfordringene må man da ta litt på sparket der og da. Da er det å håpe at man har fått med seg noen grunnprinsipper og grunnholdninger som gjør at man takler det riktig, men vi føler at det ofte kan være mangel på tid som gjør at vi ikke får fulgt opp godt nok. Jeg har inntrykk av at det gjelder andre steder også.⁸⁵

⁸³ Intervju nr. 3, side 4

⁸⁴ Forsvarergruppen av 1977 ble stiftet av Alf Nordhus og Tor Erling Staff i 1977, og jobber for rettssikkerhet og forsvarerens frie uavhengige stilling.

⁸⁵ Intervju nr. 8, side 3

Det vanligste synes altså å være uformelle samtaler om temaet, men det svaret jeg fikk som nest vanligst var at det generelt prates for lite om etikk blant advokater, eller at det prates mye, men det er lite handling. Fem av ni informanter mente at det prates en del om etikk, men de resterende fire mente at det var alt for dårlig med formidling av etiske holdninger. Et par informanter mente at dette kunne skyldes at forsvarermiljøet er lite og man blir redd for å ”trække noen på tærne” dersom man diskuterer konkrete etiske problemstillinger. Noen mente også at det snakkes mye om etikk, men at det for det meste skjer i den formen at man snakker om hva andre har gjort galt.

Ja, det snakkes mye om etikk. I fare for å virke skinnhellig, men man snakker gjerne om at har du hørt at den og den skal ha gjort sånn og sånn, og hva man da synes om det.⁸⁶

På en måte kan dette virke skinnhellig, men på en annen måte kan det jo også sies at det er positivt at andres feil kan føre til egen læring. Det er bra at det er åpenhet for å kritisere andre og faktisk se at alt ikke er perfekt, men samtidig står man i fare for å få en yrkeskultur som består av mye baksnakking, og hvis ingen reagerer på det gale som blir gjort, vil man kunne oppleve at grensen trekkes stadig lengre.

Også under dette temaet om formidling av etikk dukket begrepet ”folkeskikk” opp, som jeg tidligere har diskutert. Mye handler om ”normal folkeskikk” og det å være bevisst den rollen man har som forsvarer. Samtidig mente også to av informantene at i det å formidle etikk ligger det mye følelser, og det at det er en kamp om klienter i Oslo i dag preger alle, og da også deres etikk. Grensen for hva som er rett og galt flyttes på, og flere og flere synes det er legitimt fordi konkurransen er så hard. Dette er holdninger som også nye jurister fort oppdager og som kan prege dem i deres yrkesutøvelse.

⁸⁶ Intervju nr. 5, side 7

11 Hva tror forsvarerne selv er grunnen til at de har dårlig rykte hva gjelder etiske holdninger?

11.1 Innledning

For å belyse temaet i denne avhandlingen ordentlig spurte jeg forsvarerne selv hva de mente kunne være årsaken til at deres renommé og rykte kan sies å være svekket. For meg var det viktig å ikke bare få frem mine og andres konklusjoner og analyser. Min antagelse var som tidligere nevnt at de som er i miljøet selv må ha gjort seg noen tanker om hvorfor ting er som de er.

Det var da tre årsaker som var mest fremtredende og som gikk igjen hos nesten alle informantene: medias fremstilling av advokater, mangel på forståelse av forsvarerens oppgaver og at noen advokater faktisk er uetiske.

Alle advokatene presenterte flere mulige årsaker, og jeg finner det noe overraskende at på dette spørsmålet var advokatene ganske samkjørte på flere punkter. Mine forventninger var at det ville komme en rekke unnskyldninger og beskyldninger i mange retninger, men dette ble altså ikke tilfellet. Dette er vel det spørsmålet hvor advokatene var desidert mest enige, noe jeg mener gir en høy troverdighet til deres svar. Dessuten er de både selvkritiske, samtidig som de også peker på ting ved deres omgivelser som mulige årsaker til deres noe dårlige omdømme.

11.2 Media har skylden, mangel på kunnskap om forsvarerrollen

Fire av informantene viste til pressen og hvordan media fremstiller saker.

Det tror jeg er VG. Hehe! Jeg tror nok det ligger mye der. Media liker å vinkle ting litt sånn sensasjonspreget, så det er nok mye skrik og lite ull tror jeg.⁸⁷

Media omtales gjerne som den ”fjerde statsmakt” som skal ha en overvåkende funksjon i samfunnet til individenes beste. De oppleves gjerne som samfunnskritiske, og kritikken er

⁸⁷ Intervju nr. 1, side 2

som regel best hvis den i tillegg kan gjøres sensasjonspreget, mener flere av forsvarerne. I tillegg er det slik at det personfokus som gjerne brukes fører til en del generaliseringer. Er en advokat uetisk er alle advokater uetiske. Allmennheten greier ikke skille personen ut fra den gruppen den tilhører. De fremstiller også saker på en måte som gjør at advokatene ofte finner det lite troverdig ut fra deres egen kjennskap til den yrkeskulturen og det systemet de er en del av.

Det tror jeg først og fremst er på grunn av enkeltsaker som du alltid vil finne innen en yrkesgruppe hvor noen trår feil, enten bevisst eller ubevisst, og hvor de feiltråkkene forstørres i media på en måte gjør at det preger inntrykket av gruppen som sådan. Det blir en sånn alle over en kam tendens, hvor hele kretsen av forsvarsadvokater rammes av de enkelttoppslagene som media klarer å lage på bakgrunn av noen advokaters overspill.⁸⁸

Også mangel på kunnskap hos journalistene antas å være en faktor hva gjelder medias innflytelse på forsvarsadvokatenes rykte. Journalistene påstås å mangle kunnskap om hva som faktisk er en forsvarers oppgave i en rettssak, og denne kunnskapsmangelen, eller feiloppfatningen formidles da videre til folk som bruker mediene.

Jeg tror veldig mye bunner i en manglende forståelse av forsvarerrollen. Det fremkommer jo fra de mest forbløffende personer som burde vite bedre, at man mener at forsvarerens oppgave må være å avdekke straffbare forhold og bidra til å bringe ”sannheten” frem. Og det er jo en grunnleggende misforståelse som gjør at mange da får en oppfatning av at når man forsvarer en som er tiltalt for et straffbart forhold så innebærer det at man forsøker å tildekke sannheten. I virkeligheten er det jo ikke slik.⁸⁹

I tillegg til at media og andre ikke har nok kunnskap om forsvarerens rolle, pekes det også på at mediene glemmer at forsvareren ikke skal identifiseres med klienten.

Man kunne ut fra media få et inntrykk av at alle skyldige voldtektsforbrytere gikk til Staff. Nå var det nok helt sikkert ikke så enkelt, men det var et sånt inntrykk som festa seg. Og nå går alle i ransmiljøet til Storvik og Furuholmen. Men det er jo selvfølgelig heller ikke sånn. Men det er

⁸⁸ Intervju nr. 8, side 2

⁸⁹ Intervju nr. 3, side 2

nok litt det at jeg tror nok advokaten fort blir identifisert med et visst miljø. Og dette er en grunn til at man får et sånt frynsete rykte.⁹⁰

Flere opplever det slik at når mediene omtaler saker, fremstilles forsvarerne ofte som om de er enig med klienten fordi de gjør jobben sin og formidler klientens synspunkter om saken. En informant påpeker vel og merke at dette er et punkt mange forsvarere synder på. En del advokater er for dårlige til å formulere seg når de prater med journalister, og det skyldes nok blant annet at det er noe de i utgangspunktet er lite trent i. En feil det påstås at mange gjør er for eksempel at de i stede for å si ”Min klient sier han ikke har skutt...” sier ” Min klient har ikke skutt...”. Forskjellen ligger i at det i sitat nummer to ser ut til at forsvareren går god for tiltaltes uttalelser, i motsetning til i det første hvor det presiseres at det er den tiltalte som mener det, og ikke advokaten.

Han (advokaten) har jo ikke vært til stede han. Advokaten kan jo ikke fortelle at ”Ola” har ikke skutt. Med mindre han har forfulgt ”Ola” 24 timer i døgnet i den perioden det ble skutt så kan han ikke si det. Han kan si at ”Ola” sier han ikke har skutt, men når han da begynner å spekulere rundt dette her så går han jo god for klienten sin.⁹¹

At journalister som budbringere har et overtak er ikke noe nytt. Historisk sett sitter budbringeren på mye makt da måten budbringeren formidler på har stor betydning for hvordan budet forstås (Berg Eriksen 1987).

Et innhold kan kreve en bestemt form, og formen kan utelukke et mulig innhold. Alle medier preger tankeformer og uttrykksformer ved å styre oppmerksomheten i bestemte retninger. Vi får aldri et umiddelbart forhold til tingene i vår omverden. Forholdet mellom enkeltmennesket og omgivelsene er alltid formidlet av symboler, ord og bilder. Derfor styrer mediene vår oppfatning av hva som virkelig er sant (ibid:169).

På bakgrunn av dette kan man ikke utelukke at det er noe i advokatenes beskyldinger mot mediene. Neil Postman mener for eksempel at fjernsynet underholder mer enn det opplyser. ”The problem is not that television presents us with entertaining subject matter but that all subject matter is presented as entertaining” (Postman 1985:87).

⁹⁰ Intervju nr. 1, side 2

⁹¹ Intervju nr. 2, side 5

I dag bedømmes mediehendelsene etter estetiske kriterier og underholdningsverdi, og ikke moralske og politiske kriterier. En nyhet er ikke lenger en nyhet uten at den kan dramatiseres på underholdende vis. Postman mener at seriøse henvendelser mennesker imellom forsvinner da de opplever at underholdningen er eneste gyldige form som når frem. "Americans no longer talk to each other, they entertain each other" (ibid:92). Slik jeg forstår mine informanter, er dette noe av det de opplever som årsaken til store overskrifter og personfokusering i mediene, som igjen fører til generalisering.

11.3 Noen er uetiske

Alle mine informanter erkjenner at en av grunnene til at forsvarsadvokatene har fått et frynsete rykte, er fordi deres etiske handlinger i noen tilfeller faktisk kan være kritikkverdige eller oftere er i grenseland enn hva de var tidligere. Da kommer man fort tilbake til dette om hvordan media da omtaler saken, som gjerne fører til en generalisering. Det som synes klart, er at medias fokus, som for noen er negativt fordi det bidrar til et negativt omdømme av den profesjon de er en del av, for andre oppleves som positivt. De som opplever det som positivt, er de som da gjerne har gjort noe galt, påstår det. De søker medias oppmerksomhet fordi all reklame er god reklame, og medieomtale påstås, som vi tidligere har sett, å være en kilde til nye klienter. Man gjør navnet sitt kjent, og det er ikke alle som husker hvorfor advokaten er kjent.

Nå tråkket ikke advokatene nødvendigvis over den etiske grensen med det utgangspunkt å få medieomtale. Utgangspunktet var gjerne noe annet, men konsekvensen ble oppmerksomhet som de etterpå kanskje ser positivt på, da de så at tilstrømningen av klienter økte.

11.4 Mange etiske prøvelser

Andre mulige årsaker til forsvarsadvokaters negative rykte som ikke ble nevnt av så mange, men som allikevel er relevant, er at forsvarsadvokater utsettes for mange flere etiske prøvelser enn hva man gjør i det de fleste andre yrker. Som tidligere sitert:

Jeg tror at grunnen er at man blir satt oftere på store etiske prøver i arbeidet som forsvarer, eller i arbeidet som advokat i det hele tatt sammenlignet med veldig mange andre yrker. Altså, det er ikke.. Du får ikke så veldig mange etiske problemstillinger som tannlege. Du får kanskje en del

som jeg ikke kjenner til siden jeg ikke er tannlege, men du får neppe så mange som vi har. Det tror jeg er en av grunnene.⁹²

Noe annet som også blir trukket frem, er at mange rettssaker på bakgrunn av sakens samfunnsinteresse får mye medieoppmerksomhet. Som en konsekvens av dette blir det en del personfokus og pikante detaljer søkes gravd frem om samtlige aktører i saken. Mange yrker får ikke den samme mediedekning som forsvarsadvokatene og kan da lettere skjule sine overtramp.

Flere av de unge advokatene mener at man i yrket i dag er utsatt for flere etiske prøvelser enn hva man var tidligere. De advokatene jeg snakket med som har lengst fartstid i yrket, mener derimot at dette ikke nødvendigvis er riktig. Mye går også på hvilke holdninger som eksisterer i dag, og at det har vært en holdningsendring i yrket som ikke er til det bedre. Denne holdningsendringen kan ha bunn i samfunnet generelt, hvor etiske holdninger endrer seg over tid⁹³.

Altså i min tid så hendte det at jeg tok med brev ut for klienter på brev og besøks forbud, det skal jeg innrømme, men jeg forlangte alltid å få lese brevene først. Nå er ikke jeg en sånn som kan tyde hemmelig språk og alt mulig annet, men sto det noe om saken i brevene så nektet jeg å ta det med ut. Men var det kjærlighetsbrev til kona eller barna så tok jeg med de brevene ut. I dag har jeg inntrykk av at man strekker grensene mye lengre. Jeg nevnte dette med å låne ut mobiltelefoner, dette med å rådgi klientene og kanskje tilrettelegge forklaringer for klientene, dette med å smugle brev, og dette med å diske opp for klientene i fengselet.⁹⁴

Ingen mener at alle forsvarsadvokater har kritikkverdig oppførsel. Det er på det rene at det er noen advokater som bryter etiske grenser og at dette fører til generaliseringer av hele standen.

11.5 Konkurransen

Som sagt så mener alle advokatene at det er tilfeller av etiske overtramp i yrkesgruppen som er med på å svekke tilliten til den. Over halvparten av informantene mener at en av årsakene

⁹² Intervju nr. 9, side 2

⁹³ Eksempler på debatt hva gjelder unges folkeskikk i dag i forhold til før:
<http://www.dagbladet.no/nyheter/2004/10/07/410551.html> 06.05.08, kl. 11.18
<http://www.daria.no/skole/?tekst=1382> 06.05.08, kl. 11.18

⁹⁴ Intervju nr. 2, side 3

til at det i dag er en del etiske overtramp skyldes den harde kampen om klienter. Flere av advokatene opplever situasjonen i Oslo i dag som svært vanskelig. Dette er spesielt de advokatene som driver selvstendig eller er ved mindre kontorer. Det synes å være for få kriminelle til å etterspørre forsvarertjenester i forhold til antall forsvarere. Markedet er mettet på forsvarsadvokater, slik at forsvarsadvokater som ønsker å fortsette i yrket, må slåss om klientene. Dette fører til at mange advokater bryter de etiske retningslinjene for å ”tekkes” klienter og mange strekker seg langt for å få publisitet. De må gjøre seg og sine tjenester attraktive og kjent på markedet.

I Oslo, som jeg kjenner, så er det veldig mange flere forsvarsadvokater enn bare for ti år siden da jeg startet. Og det betyr selvfølgelig at det er slik at ikke alle har så mye å gjøre som de ønsker til enhver tid, og det betyr nok igjen at noen har gått over en del grenser i forhold til hva man bør gjøre og ikke bør gjøre. [...] Det har blitt såpass mange forsvarere, og det er nok en tøffere kamp om klientene slik at mange er villig til strekke seg lenger enn de burde i forhold til det etiske regelverket.⁹⁵

Det å gjøre seg selv og sine tjenester attraktive og kjent på markedet innebærer både at man trenger publisitet, noe media bidrar med, og det kreves at de kriminelle vet at advokaten kanskje er villig til å gjøre mer for den kriminelle enn hva andre advokater er villig til, eller at man er en dyktig advokat. Altså, man må skaffe seg et rykte i de rette miljøene. Dette er temaer som synes å stå så sentralt for den etikken som praktiseres i yrket i dag.

⁹⁵ Intervju nr. 4, side 2

12 Rettssikkerhetsbegrepet; har forsvarsadvokatenes etikk konsekvenser for rettssikkerheten?

I dette kapittelet vil jeg først presentere rettssikkerhetsbegrepet. Rettssikkerhet er et vidt begrep som favner mye, men her vil kun få teoretiske tilnærminger presenteres, og deretter hva forsvarsadvokatene legger i begrepet. Til slutt vil det gjøres en drøfting av hvorvidt forsvarsadvokatenes etikk har, eller kan ha, konsekvenser for deres klienters rettssikkerhet. Drøftingsdelen baserer seg i stor grad på informantenes synspunkter om temaet.

12.1 Rettssikkerhetsbegrepet og rettssikkerhetsideologien

Rettssikkerhet er som sagt et vidt begrep med mange ulike definisjoner og forklaringer, men kjernen i begrepet er stort sett det samme uavhengig av hvilken kilde man henvender seg til. ”Rettssikkerhet skal tilstrebe rettferdighet og motvirke urett” (Kristiansen & DNARU 2004).

Den Norske Advokatforening ser rettssikkerhetsbegrepets kjerne som prinsipper for det offentliges maktutøvelse ovenfor individene i samfunnet. Det er regler for hvordan makt skal utøves, hvordan tvister skal håndteres, enten det er mellom individer og/eller offentlige aktører, og det er individuelle rettigheter knyttet til individene i samfunnet (Kristiansen & DNARU 2004).

Bernt og Doublet (1998) mener at rettssikkerhet ikke lenger bare oppfattes som et spørsmål om vern mot tvang, men er like mye et ”vern av grunnleggende livsbetingelser i et moderne samfunn, som sosial, økonomisk og helsemessig trygghet” (ibid:239).

Rettssikkerhetsideologien presenteres gjerne som en rekke prinsipper for statens maktutøvelse. Rettssikkerhetsprinsippene består av normer for hvordan domstols- og forvaltningsbeslutninger bør treffes. Johnsen (1985) mener det i dag foreligger en rettssikkerhetsideologi som en del av tankegodset hos jurister, politikere og i den offentlig debatt, og at ”noen trekker nokså mye inn under ideologien, og gjør den nærmest synonym med ”rettsstaten”” (Johnsen 1985:4).

Ideologi ses da på som politiske ideer som utgjør et handlingsorientert system som skal motivere mennesker til å gjøre spesifikke ting (Sypnowich 2001). Rettssikkerhetsideologien innebærer prosessuelle og formelle retningslinjer for statens rettsvirksomhet som skal gjøre det lettere for individene å følge de rettslige reguleringer staten gir (ibid). Arvid Frihagen (1991) har kommet frem til seks prinsipper han mener staten må følge ved utforming av lovregler slik at rettssikkerheten til samfunnets individer blir ivaretatt. Disse prinsippene blir da de grunnleggende elementene i rettssikkerhetsideologien.

12.1.1 Frihagens seks rettssikkerhetsprinsipper

Frihagen (1991) har sammenfattet rettssikkerhetsbegrepet rundt seks sentrale prinsipper. Her presenteres disse prinsippene, men jeg har valgt å fylle de ut med Marmor (2003) sine ideer. Marmor opererer med åtte prinsipper i rettssikkerhetsideologien, men disse er her tilpasset og slått sammen under Frihagens seks, da jeg mener Marmors prinsipper i noen tilfeller kan være vanskelig å skille fra hverandre. Frihagens deling er klarere, men han har ikke utdypet de så grundig som Marmor.

For det første innebærer rettsikkerheten at borgerne ikke skal bli utsatt for inngrep fra myndighetenes side uten at dette er hjemlet i lov. Dette er hva man gjerne omtaler som legalitetsprinsippet. All statlig virksomhet må ha forankring i vedtatte lover. Amerikanerne sier gjerne ”government by law, not by men”, som betyr at man styres av reglene, ikke av mennesker. Dette er vel og merke ikke helt korrekt da lovene må vedtas av mennesker, men allikevel skal det være et lovverk for hva som er riktig prosedyre for vedtak av en lov, noe som da setter føringer for menneskenes handlinger. Poenget er at statlige tvangsinngrep uten hjemmel i lov per definisjon er ulovlige.

For det andre har man rett på en uhildet og en upartisk vurdering av sin sak. Ingen av de som er med på å ta en avgjørelse som gjelder borgere skal ha annen interesse i saken enn å komme frem til den rette avgjørelsen slik den er formulert i loven.

Borgerne skal også behandles likt uavhengig av for eksempel rase, kjønn og religion. Likhetskravet kan by på diskusjoner. Skal like handlinger dømmes absolutt likt, eller innebærer det også at man skal dømmes etter sine forutsetninger, slik at det er plass for

individuelle tilpasninger? Altså at det er legitimt å dømme ulikt med begrunnelse i individenes ulikheter. Kan for eksempel kvinner og menn behandles ulikt fordi de faktisk har biologiske forskjeller som legitimerer dette? I retten argumenterer man for eksempel for mildere straff for enkelte tiltalte på bakgrunn av en vanskelig oppvekst. Prinsippet poengterer at eventuelle forskjeller i behandling ikke skal skje uten saklig begrunnelse.

Likhetskravet betyr også at alle lover skal ha generalitet. Lovsystemet vil bli svært ineffektivt om man adresserer lover til å kun gjelde enkeltindivider, derfor skal en hver lov gjelde alle (Marmor 2003).

Rettsikkerhetsprinsippet innebærer også at borgerne ikke skal utsettes for feil fra myndighetenes side. Altså skal man hindre at en uskyldig blir dømt. Dette innebærer at det må foreligge grundige saksforberedelser og undersøkelser av sakens fakta. En grundig utredelse av saken vil minske faren for feil. Dette innebærer blant annet at alle parter i saken har rett til å forklare seg.

For å forhindre at feil forekommer bør reglene også være klare, slik at det er lett å følge dem, både for individene som lar sin atferd bli påvirket av lovgivningen, og for de som skal behandle saker hvor det er påståtte overtramp. Det må også være sammenheng mellom lovgivningen og den virkelighet den regulerer. Det betyr at det skal være mulig å følge de vedtatte lovene (Marmor 2003).

Forutberegnelighet er også et viktig prinsipp. I dette ligger det blant annet at lovene må være offentliggjorte. Lovens funksjon er å veilede menneskene i deres handlinger, og for at mennesker skal kunne la seg veilede må de vite om reglene (Marmor 2003). Dette sikrer også at borgerne ikke kan bli utsatt for uforutsette avgjørelser. Ved utøvelsen av en handling, skal man også ha en viss kjennskap til hvilke eventuelle konsekvenser denne handlingen kan få ved domstolene. Det legges da til grunn at reglene er gjort kjent på forhånd. Slik vi kjenner det i Norge, er for eksempel alle lovtekster offentlig kunngjort. Dette innebærer at dersom man gjennomfører et ran, skal det ikke komme som en overraskelse på vedkommende at man risikerer fengsel for denne handlingen. Nå kan det vel å merke være vanskelig å orientere seg i mylderet av lover, men prinsippet sier at det skal være mulig.

Som de fleste punkter som er nevnt her, blir kravet om forutberegnelighet bare ett av flere elementer ved rettssikkerhetsbegrepet. Det kan således godt sies å være en høy grad av rettssikkerhet selv om utfallet av en konkret sak vanskelig lar seg forutsi – f.eks. hvor selv Høyesterett er i tvil og den ene part får medhold med 3 mot 2 stemmer (Frihagen 1991:73-74).

For å oppfylle kravet om forutberegnelighet kreves det at det ikke kan vedtas lover med tilbakevirkende kraft. Det vil si at en handling ikke kan gjøres ulovlig etter at den er utført, for at man så dømmes. Det bør også være en viss stabilitet i lovverket. Stadige omgjøringer vil gjøre det vanskelig for folk flest å holde seg orientert om hva som er gjeldene rett. Dessuten bør motstridende lover unngås da det vil gjøre det umulig for folk å vite hva de skal forholde seg til. Dette sammenfaller med det som tidligere er nevnt om at lovene bør være klare.

Det siste prinsippet Frihagen setter frem er muligheten til kontroll. I domstolenes tilfelle har vi mulighet til kontroll ved retten til innsyn i rettssalen under rettergang. Vi har også mulighet for å etterprøve/anke domsvedtak fra lavere instanser til høyere instanser. Også Stortinget som vedtar lovene i Norge er åpent, noe som åpner for omfattende kontroll av deres virksomhet. Lovvedtak gjøres i all offentlighet, gjerne med omfattende høringsrunder. Dette gjør at vi kan føre kontroll også før loven er vedtatt, og sikre at den vedtas på en demokratisk måte slik vårt rettssystem sier den skal.

12.1.2 Rettssikkerhet i praksis

Johnsen (1985) mener at rettssikkerhetsidealene ikke er realisert fullt ut i vår lovgivning, men at den er best realisert i strafferetten og straffeprosessen. Domstolsprosessen er i dag i stor grad organisert som en partsprosess. Det er en dommer som forholder seg rimelig passivt og tilfredsstillende kravene til upartiskhet og nøytralitet. Utredning av faktum og regelverk er partenes oppgave, og det er opp til dem å presentere dette for dommeren slik at han kan fatte en beslutning på grunnlag av det partene har forelagt ham. På denne måten er det altså i stor utstrekning opp til partene selv å ivareta rettssikkerheten. Dette gjør at det kreves mye kunnskap av partene for å ”ivareta sine interesser og få utnyttet de muligheter rettssikkerhetsgarantiene gir i domstolsprosessen” (Johnsen 1985:5).

Det er her forsvareren kommer inn. Tiltalte har mange rettigheter og muligheter, men uten juridisk kompetanse er det ikke så lett å ivareta alle disse helt på egenhånd, og sikre seg rettssikkerhetsgarantiene. I straffeprosessen er dette klart erkjent, og i lovverket har man valgt å ha en spesiell omsorg for siktedes forsvarer.

Det er en veldig betryggelse for siktede at han har en sakkyndig helper som har til oppgave å se saken fra hans synspunkt og prøver å finne de svake punkter i påtalemyndighetens beviskjede. Det er ikke å vente at påtalemyndigheten, når den først er blitt overbevist om siktedes skyld, skal ha et like skarpt blikk for disse svakheter. At siktede har forsvarer er også nødvendig hvis det skal bli en virkelig partsprosess. For en siktet som er ukjent med straffelov og rettergangsregler, ofte skrøpelig utstyrt med intelligens og boklig lærdom, og dertil trykket av den mistanke som hviler på ham, er det ikke lett å ivareta sitt tarv under saken på egenhånd (Andenæs 1962:63).

12.2 Forsvareren og rettssikkerhet

12.2.1 Sikre rettfærdig behandling

Fra mine informanter kommer det klart frem at det de legger i begrepet rettssikkerhet er at man får det som de alle omtaler som *rettfærdig behandling*. I rettfærdig behandling legges vekt på flere ulike faktorer, men noen faktorer er gjennomgående hos samtlige. Blant de mest fremtredende er at alle skal få sikret at deres juridiske rettigheter ivaretas uavhengig av kjønn, etnisitet, religion, alder og lignende, og at man faktisk er uskyldig frem til man er dømt. Også det at påtalemyndighet og forsvarer skal være likestilte i prosessen ble lagt frem som en viktig del av rettssikkerheten.

For alle syntes den faktiske håndhevingen av loven å være sentralt for å sikre rettssikkerheten. Alle nevnte fastsatte lover og prinsipper som viktig for ivaretagelse av rettssikkerheten, men samtlige kunne også vise til at håndhevingen av disse prinsippene ikke alltid skjer og at det utgjør en fare for rettssikkerheten.

Flere forsvarere mener at likebehandlingen i norsk rettsvesen ikke er garantert.

Ja, som mørkhudet så blir du behandlet litt annerledes. Skal ikke så mye til før du blir fengslet, skal ikke så mye til før du blir domfelt. Altså, bevisreglene er ikke helt sammenfallende der som om hvis du er hvit. De har gjerne ikke fått den oppfølgingen som en hvit nordmann ville fått i varetektsfengselet fra politiets side, de blir behandlet ganske klart rasistisk vil jeg påstå.⁹⁶

I begrepet *rettferdig behandling* ligger også det at alle skal ha rett på en forsvarer, og på den måten ha muligheten til å imøtegå bevis og sikre at deres rettsstilling og juridiske rettigheter faktisk ivaretas. Ytterst få av de som står tiltalt i en straffesak er klar over hvilke rettigheter de har, og har derfor heller ikke muligheten til å sette krav, eller reagere dersom lover og konvensjoner ikke følges.

12.2.2 Uskyldig til det motsatte er bevist

At man faktisk er uskyldig frem til man er dømt, er også et prinsipp som flere forsvarere la vekt på, enten det var ved å nevne at man bør sikre en habil og kompetent domstol eller ved å fremlegge påstander om dommernes forutinntatthet eller dårlige kompetanse på bevisvurdering. Både i følge norsk lov og Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen gjelder regelen om at man er uskyldig til det motsatte er bevist, og at man skal behandles deretter. Grensen for hva dommere opplever som tvil anses som høy blant mange forsvarere.

Dommere blir så vant til å se kjeltringer passere ut og inn av den rettssalen at de ikke lenger vurderer bevisene med den grad av skepsis som de burde, de har problemer med å se hva tvilsrisiko egentlig innebærer – hva tvilen egentlig skal føre til. Føler veldig mange fagdommere har vanskeligheter med å føle tvil.⁹⁷

Uskyldsresolusjonen skal gjelde. Den er viktig. Det skal faktisk være sånn at man er uskyldig, selv om man er tiltalt, så er man uskyldig frem til man er dømt. Det er et viktig aspekt ved det, og det er noe... Altså, jeg føler jo ofte det at det er litt teori og ikke praksis. Kan av og til få inntrykk av at dommeren tenker at har han ikke gjort det her så har han sikkert gjort noe annet, så da dømmer vi han likevel. Jeg tror han er skyldig uten at jeg kan si at det er bevist. Det inntrykket får jeg jo. Det er ikke rettssikkerhet.⁹⁸

⁹⁶ Intervju nr. 6, side 6

⁹⁷ Intervju nr. 3, side 11

⁹⁸ Intervju nr. 1, side 7

12.2.3 Forsvareren vs. påtalemyndigheten

Samtidig som det settes spørsmålstegn ved dommernes holdninger til bevis, satte også flere forsvarere spørsmålstegn ved domstolens holdning til forsvarerne i forhold til deres forhold til påtalemyndigheten. To av mine informanter hadde jobbet på påtalesiden før de gikk over i forsvareryrket, og den ene kunne fortelle dette:

Ja altså overgangen fra å jobbe i påtalemyndigheten og få nesten alt jeg ba om uansett hvor dårlig begrunnet det var, til å komme over på forsvarersiden og ikke bli trodd, selv med nokså solide, gode argumenter og beviser på min side, det var den største overraskelsen.⁹⁹

En annen informant hadde en mulig forklaring på hvorfor forsvarerne ofte opplever at de ikke stiller likt med aktoratet.

Altså formelt sett så blir de det. Men faktisk så blir de ikke likestilt. Og det skyldes ikke at dommerne ikke er klar over at de skal ha rettssikkerhet og at de bør være likestilt, men det skyldes at det er menneskelig å bli påvirket av at 95 % av de som blir fremstilt for retten faktisk er skyldige. Og så skal man så mase med at man ikke er det. Så det blir ofte til at påtalemyndigheten har en... Det er det offentlige, det er staten, det er i utgangspunktet de klientløse som selvfølgelig så nøkternt som mulig har vurdert saken. De får en større troverdighet, og lettere en større troverdighet enn tiltalte med hjelp av forsvarerne.¹⁰⁰

12.3 Etikkens konsekvenser for rettssikkerheten

Mine informanter ble avslutningsvis spurt om de trodde forsvarsadvokatenes etikk i dag er en fare for rettssikkerheten.

Fire stykker svarte ja på dette, to var i tvil og tre mente dette ikke var tilfellet.

De to som var i tvil mente at rettssikkerheten generelt ikke er svekket, men at den kan være det i enkelte tilfeller for den klienten som har en forsvarer som ikke følger reglene. Den ene informanten hadde vel og merke vanskelig for å finne eksempler på når dette kan skje, men så på en annen side at behovet for etiske regler nok sikkert ligger dypere enn at det bare ser fint ut. De ønsket uansett ikke å generalisere og si at alle forsvarere er en fare for rettssikkerheten.

⁹⁹ Intervju nr. 7, side 6

¹⁰⁰ Intervju nr. 9, side 10

Ikke generelt, men i enkelt saker ja. I enkelte tilfeller så tror jeg at noen klienters rettssikkerhet svekkes fordi advokaten ikke ivaretar forsvareroppgjøret med tilstrekkelig uavhengighet eller på andre måter ikke i tråd med de retningslinjene som er laget. Selv om advokaten tror at han gjør det nettopp for å ivareta klientens interesser, så tror jeg det kan være en bjørnetjeneste i en del av tilfellene. Men generelt så tror jeg at det er all grunn til å understreke at de aller fleste forsvarsadvokater gjør en grundig jobb, en jobb i samsvar med de etiske retningslinjene.¹⁰¹

De fire som mente rettssikkerheten sto i fare la alle vekt på de generaliserende slutninger som mennesker har lett for å komme frem til. Når noen få advokater ikke spiller et rent spill, vil dette fort ramme alle advokatenes troverdighet, og dette kan da bli et problem i rettssalen.

Hvis advokater med rette skulle få et elendig rykte i domstolen så er det klart det kan gå utover klientens rettssikkerhet for da går det også utover, til syvende og sist, klientens troverdighet. Da har ikke advokaten lenger noen troverdighet å låne sin klient. Det er på en måte det du gjør. Du låner jo troverdighet til klienten din. Det er jo ikke du som står på tiltalebenken, men allikevel – du er hans ansikt utad, og hvis advokater generelt mister respekt fordi man blir avslørt i juks og fanteri så er det klart at det går utover rettssikkerheten. Det er jo på samme måte i politiet. Hvis politiet blir tatt for ofte i juks så er det klart det går utover tilliten til politi og påtalemyndighet.¹⁰²

Jeg opplever det ja. Sann som der er utviklet seg nå så opplever jeg det. Fordi at forsvarernes omdømme blir dårligere. Man kan ikke stole på dem lenger. De spiller en rolle, og man har tillat at rollen er kjøpt og betalt. Og korrupsjon er jo ikke særlig anerkjent da. Det blir jo en slags form for korrupsjon det der.¹⁰³

Dette er også poenger som Haraldsen (2005) trekker frem. Han mener at ”ethvert forhold som blir funnet stridende mot god advokatskikk av disiplinærmyndighetene, kan sies å være skadelig for standen og yrkets anseelse” (Haraldsen 2005:21). Det er viktig at advokaten opptrer korrekt for å ikke sette klienten, seg selv eller standen i et dårlig lys. Spesielt gjelder dette i saker som kanskje tiltrekker seg mye oppmerksomhet fra allmennheten gjennom pressen, men også overfor dommeren. Det er viktig for rettssystemets legitimitet at de aktører

¹⁰¹ Intervju nr. 8, side 7

¹⁰² Intervju nr. 3, side 11

¹⁰³ Intervju nr. 2, side 12

som er i rettssalen, opptrer på en saklig og korrekt måte, slik at allmennheten får en forståelse for det arbeidet som utføres av advokater i rettergang.

Utenom de generaliseringer som skjer, er det også et alvorlig problem for de klientene som har advokater som ikke følger retningslinjene. De vil det sannsynligvis ramme først. Det kan være avgjørende for klienten at advokaten kjenner sin egen kapasitet og kunnskap, og forholder seg profesjonelt og ryddig til domstolen, slik at klienten ikke risikerer ”å tape sin rett på grunn av advokatens oppførsel eller håndtering av saken. Det er også avgjørende at domstolen har full tillit til at advokaten utfører sitt arbeid på en redelig og forsvarlig måte” (Haraldsen 2005:167).

Det er veldig vanskelig å generalisere, men jeg tror at i byer som Oslo så tror jeg at for en del klienter så må jeg dessverre si at rettssikkerheten kan stå i fare. Og det har sammenheng med klientkapring og det å ha så mange saker som mulig, og ikke vurdere om en klient kanskje har bedre av å bytte forsvarer i enkelte saker. Representere flere på kort sikt, altså ikke får satt seg inn i saker på en skikkelig måte. Så jeg må nok dessverre si at vi har en vanskelig situasjon der, spesielt i Oslo.¹⁰⁴

Jeg tror at hvis utviklingen går i retning av at forsvarere i større grad er villig til å trække over grenser så vil domstolenes tiltro til forsvarerne i mye større utstrekning svekkes. Jo mer frynsete man er, jo mindre ønsker egentlig domstolen å høre, og jo lettere blir det også og få halvveis overhøvlinger i retten. For har du først fått et frynsete rykte så blir du behandlet litt deretter i domstolen etter hvert som ryktet sprer seg. Så sånn sett så er det veldig stor forskjell på hvorledes dommerne behandler forsvarerne. [...] Den tiltalte blir behandlet penere av dommerne hvis du har en ordentlig forsvarer. Det er veldig primitivt da, men det er ikke så lett å straffe, i gåseøyne, forsvareren. Noen dommere er faktisk så primitive at de kan la det gå ut over klientene altså.¹⁰⁵

I sitatet over mener informanten at dommerne kan ha en så lite profesjonell atferd at de lar advokatens renommé gå ut over klienten. Dette gjelder nok spesielt lekdommere. Forsvarerne viser i stor grad tillit til fagdommernes profesjonalitet, men lekdommerne er man delte i synet på. De er mennesker uten den profesjonelle skoleringen som gjør at de kan være trenet til å se forbi slike menneskelige faktorer. At lekdommere kan la seg påvirke av hva som blir skrevet i

¹⁰⁴ Intervju nr. 5, side 7

¹⁰⁵ Intervju nr. 9, side 10-11

avisen på samme måte som Elden mener vitner kan bli påvirket, er ikke noe man kan utelukke. Derfor forsvarer forsvarerne sin rett til å prate med pressen på vegne av sin klient. Lekdommere og vitner må ikke påvirkes av at media kanskje har en ensidig presentasjon av saken. Det skal samtidig sies at mitt inntrykk generelt er at forsvarerne er positive til bruk av lekdommere, da de sitter med mye kunnskap og erfaringer som oppleves som positivt for domstolene å anvende.

De som mener at forsvarernes etikk ikke er en fare for rettssikkerheten, legger vekt på at de mener systemet er så bra at forsvarerne vil bli avslørt og stoppet før det går så langt. Samtidig mener en at det er svært hypotetisk da det også vil bety at dersom forsvarerne er feilfrie vil de bli vektlagt mer troverdighet i retten, og slik er det nok ikke.

Nei, det tror jeg nok ikke. Det ville være å si det veldig sterkt. Men det er klart at det er en god del som ville være tjent med å gå litt inn i seg selv, altså stramme litt inn i forhold til hva man kan gjøre og ikke kan gjøre, men før en eventuell uetisk opptreden fra forsvareren skulle kunne være en fare for rettssikkerheten så tror jeg man må gå veldig langt over linjen og det er det heldigvis veldig få som gjør. Og i de tilfeller de gjør det så tror jeg nok at det vil være en stor sannsynlighet for at det kommer frem. [...] Jeg tror det er vanskelig å gjøre etiske overgrep som er en trussel mot rettssikkerheten uten at det samtidig oppdages.¹⁰⁶

En forsvarer mener at stykkprisforskriften er en større fare for rettssikkerheten enn hva forsvarernes etikk er. Stykkprisforskriften, slik den er utformet i dag gjør, som vi tidligere har vært inne på, at advokatene i noen saker føler seg underbetalt og dette kan gjøre at advokaten ikke legger den innsatsen i saken som saken trenger.

¹⁰⁶ Intervju nr. 4, side 10

Del IV Avsluttende vurderinger og kommentarer

13 Avsluttende kommentarer og konklusjon

Avslutningsvis vil jeg på bakgrunn av mitt materiale vurdere hvilket forhold forsvarsadvokater har til etikk. Videre vil jeg se på hvilke konsekvenser deres vurderinger og prioriteringer har for klientenes rettssikkerhet. I vurderingen av materialet vil jeg også presentere synspunkter fra andre kilder som kan støtte mine vurderinger, utdype de eller fremme andre synspunkter.

13.1 Vurderinger og kommentarer

Forsvarsadvokatene kan ofte sies å være ”i hardt vær”. En rekke medieoppslag de siste årene viser dette. Det å ha gode yrkesetiske retningslinjer å forholde seg til kan da være av sentral betydning. Alle mine informanter mener at DNA sine *Retningslinjer for forsvarere* er en god ledetråd i en travel hverdag, og mange innrømmer at de ser på dem en gang i mellom.

Det utfordrende for en forsvarsadvokat er når de skrevne reglene ikke gir veiledning i den konkrete situasjon, eller når ulike etiske regler trekker i hver sin retning. Advokaten vil i praksis bevege seg i gråsonen mellom ett eller flere regelsett, både skrevne og uskrevne regler, og må foreta egne etiske valg. Valget vil kunne være spesielt problematisk der flere sterke hensyn står mot hverandre (Hall 2005:153).

I tillegg går det også en grensedragning mellom det som er etisk rett og galt og det som er juridisk rett og galt. En av mine informanter sa at hvis man ser det som en;

glidende skala så tror jeg på en måte den fullt ut etiske oppførslene på den ene siden sklir over i et sted hvor det går en grense ut mot hva som er uetisk og så er det da et stykke videre en sone som inneholder oppførsel som er uetisk i forhold til retningslinjene, men som fortsatt ikke er straffbar, og så trår man over i det straffbare.¹⁰⁷

Denne sonen hvor handlingen er uetisk, men fortsatt lovlig, er nok den som oftest byr på diskusjoner hva gjelder advokaters atferd. Advokater kjenner regelverket godt og vil nok kun i ekstreme tilfeller krysse grensen for hva som er juridisk ulovlig.

¹⁰⁷ Intervju nr. 4, side 10

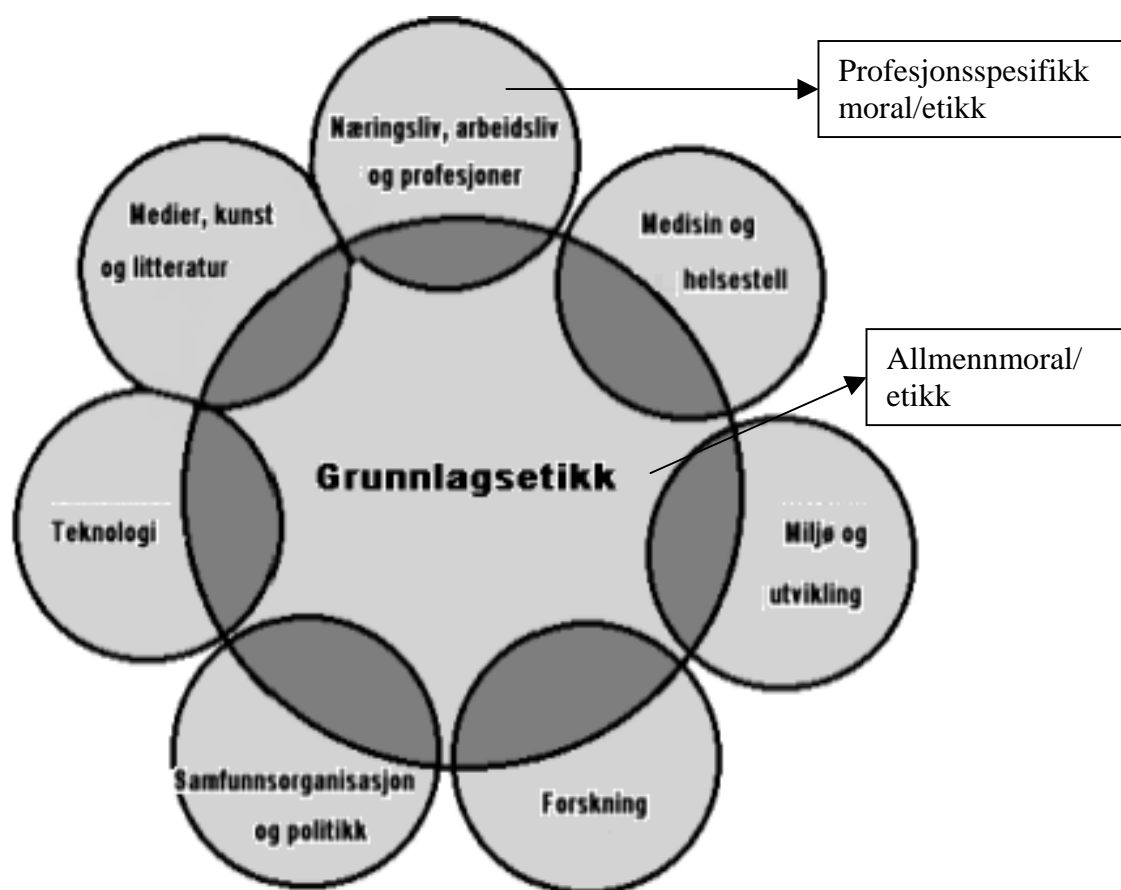
”En advokats oppgave er å fremme rett og hindre urett” (RGA pkt. 1.2). Dette skal skje gjennom de etiske retningslinjer som er tegnet for advokater og egne for forsvarere, og også gjennom advokatens faglige nivå og ”àjour-hold, arbeidskapasitet, inntjeningssevne og klientbehandling” (Bernhardt 2002:274). ”Oftest er det samsvar mellom jussen og etikken, fordi lovene Stortinget vedtar er basert på de samme etiske grunnverdier som både levereglene og folk flests oppfatning om hva som er rettferdig, rimelig, fornuftig mv.” (Wilhelmsen & Woxholth 2003:11). Men advokater, og da spesielt forsvarsadvokatene, kan i noen tilfeller anses som umoralske, da de argumenterer for å forsvare det allmennheten anser som uetiske handlinger eller prosederer for frifinnelse av klienter de vet er skyldige. Mangel på rollekunnskap blant allmennheten er noe som stadig trer frem som et sentralt tema.

Wilhelmsen og Woxholth skriver (2003:62):

Vi har mange ganger fått spørsmål om vi virkelig kunne ha forsvart f. eks. den åpenbart pedofile og voldelige residivist. Svaret er for vårt vedkommende et ubetinget ja. Vi har selvsagt forståelse for at noen advokater velger ikke å ta slike saker fordi de ut fra sine personlige holdninger vil ha problemer med å forsvare sine klienter med den tilstrekkelige glød og entusiasme. Vi har på den annen side liten forståelse for dem som fra tid til annen målbærer at forsvarsadvokater som opptrer på vegne av de mest belastede kategorier av kriminelle, gjør noe uetisk. I hvert fall må vi konstatere at de ikke opptrer i strid med god advokatskikk.

Advokater, og da også forsvarere, har taushetsplikt for å ivareta klientens interesser, og for å få klientens tillit. Dette kan føre til at forsvarsadvokater i noen tilfeller kan sitte på viktig informasjon, som for eksempel tilståelser, som de ikke har lov til å opplyse retten om uten sin klients samtykke. Forsvarsadvokater har heller ingen plikt til å anbefale sin klient å si hele sannheten (Føllesdal 2006). Føllesdal skriver at på bakgrunn av forsvarsadvokatens taushetsplikt og rolle, kan allmennheten lett komme til å tro at det finnes en dobbeltmoral, eller umoral blant jurister.

Her står vi overfor et etisk dilemma som har blitt diskutert mye i profesjonsetisk litteratur, nemlig forholdet mellom rollemoral og allmennmoral. Dette forholdet ble i Forskningsrådets tiårige forskningsprogram i etikk (avsluttet 2001) fremstilt i form av følgende modell:

Figur nr. 3: Forholdet mellom rollemoral og allmennmoral (basert på Halvorsen u.å:7).

Modellen søker å vise hvordan den felles moral og etikk som dominerer et samfunn, her vist ved den store sirkelen i midten, også er koblet til flere mindre områder. De små sirklene illustrerer ulike områder i et samfunn som er basert på egne moralske og etiske regler. De krysser altså over i allmenne moralske og etiske oppfatninger, men kan også ha noe eget ved seg som ikke nødvendigvis stemmer overens med den allmenne moralen ved første øyekast.

Dette perspektivet innebærer at selv om vi kan pådra oss nye, spesielle moralske forpliktelser og tillatelser ved å bevege oss fra grunnlagsmoralen og inn i en spesialisert moralsfære, så må vi i siste instans kunne begrunne eller legitimere disse spesielle forpliktelsene og tillatelsene overfor allmennmoralen (Halvorsen u.å:7).

Forsvarsadvokatens egen profesjonsetikk kan da forsvares og begrunnes overfor allmennheten ut fra forsvarerens rolle i et helhetlig system, slik som vist i kapittel 5. Forsvareren har hva Guvå og Hylander (2005) kaller for en strukturell rollepåtagelse. Det vil si at rollen tar sitt utgangspunkt i reguleringer og stillingsbeskrivelser som angir hvordan mandatet skal utføres.

Samtidig mener jeg at det også er åpent for hva de kaller en interaksjonistisk rollepåtagelse hvor rollen skapes i møte med andre, og deres felles definisjon av situasjonen, fordi deler av det etiske regelverket er relativt åpent for tolkninger.

Forsvarsadvokatene opererer i et marked hvor de er tjenesteytere. De er avhengig av at noen etterspør deres tjenester for å overleve i dette markedet. Det som synes å ha skjedd i markedet for forsvarertjenester i Oslo-området, i følge mine informanter, er at markedet er mettet. Tilbudet er høyere enn etterspørselen. Dette fører til hard konkurranse blant tjenesteyterne i markedet for å få solgt sine tjenester.

Prisene på forsvarertjenester er statlig regulert, og de betales også av staten, noe som gjør at tilbyderne ikke kan konkurrere på pris. Da må de finne andre ting å konkurrere på om de ønsker å overleve i markedet. For noen kan dette innebære å strekke seg lenger enn hva som er etisk akseptabelt. Slik som en av mine informanter sa: ”Hvorfor går du på Rimi og handler i stede for på Coop? Det er jo fordi du får det du vil ha på Rimi og ikke på Coop ikke sant.”¹⁰⁸

Normalt vil man tenke at det er forsvarsadvokaten som sitter på makten i relasjon til sin klient (Wasserstrom 1975). Som makt vil jeg her forstå begrepet slik som Weber, altså ”menneskers sjanse til å sette gjennom sin egen vilje i det sosiale samkvem, og det selv om andre i det kollektive liv skulle gjøre motstand” (Weber 2000:53). Forsvareren kan stille krav overfor klienten, og nekte å bøye seg etter klientens krav fordi klienten er i et avhengighetsforhold til sin forsvarer, da han trenger juridisk bistand. Kunnskap er makt.

Slik situasjonen er i Oslo i dag, kan det tyde på at det store tilbudet av forsvarere har forårsaket en maktforskyvning. Forsvareren virker i en del tilfeller mer avhengig av klientene enn hva klientene er av forsvareren. Ønsker ikke forsvareren å følge klientens krav og ønsker, kan klienten bytte forsvarer til en som kanskje er villig til å strekke seg lenger, da tilbudet på forsvarerbistand er stort. Som fortalt så virker det ikke som et uvanlig fenomen at klienter bytter advokater uten at man vet årsaken til forsvarerbyttet. Det er en kjent sak at flere klienter er svært bevisste ved valg av forsvarsadvokat, og samtidig kan gå langt i å utnytte advokatenes kamp for å holde på klienter. Dette kan friste advokatene til å trække over etiske grenser.

¹⁰⁸ Intervju nr. 2, side 9

13.2 Konklusjon

Som vi har sett står forsvarsadvokater i en særstilling i det norske rettssystemet. Deres strukturelle rolle gjør at deres etikk i noen tilfeller ligger på grensen av hva allmennheten anser som normen, men slik må det også være for at det systemet de er en del av skal fungere slik det offentlige ønsker.

Advokatens jobb er ikke å si om klienten er moralsk eller umoralsk, skyldig eller uskyldig. Hans jobb er å gi faglig og profesjonell bistand til de som trenger det. Sann sett kan forsvarerens etikk virke enkel, for alle har rett på forsvar. Dersom forsvareren kun tok oppdrag for de han mente var uskyldige, ville de antatt skyldige ikke fått noe forsvar, samtidig ville den tiltalte bli dømt uten en rettferdig rettergang hvor han kan legge frem sine beviser og synspunkter.

Jeg har søkt å belyse at forsvarerne har mange etiske utfordringer i sitt virke, og at det kan være lett å tøyne de etiske grensene utover hva som er akseptabelt da det er mange fristelser ute i markedet. Noe av det som gjør etiske problemstillinger vanskelige, er at det som er uetisk ikke alltid er ulovlig. Wilhelmsen og Woxholth (2003) mener at det ikke er dårligere personlige egenskaper hos dagens jusstudenter som gjør at den etiske ballast kanskje er blitt viktigere enn før, men at generelle trekk ved samfunnsutviklingen gjør at de etiske spørsmål for jurister er blitt mer påtrengende. Dette synes også å være den oppfatningen mine yngste informanter har. De eldste i utvalget er derimot ikke ubetinget enig i dette, selv om de ser at det har vært en utvikling, spesielt i forhold til mediene. Både Wilhelmsen og Woxholth, og Kristiansen og DNARU (2004) mener penger og status ser ut til å fortrenge den gode faglige innsats som suksesskriterium blant advokater. ”Overalt møter vi en utålmodighet i retning av raske resultater og effektivitet som i sine ytterste konsekvenser kan disponere for at det ”kuttet hjørner” i strid med etiske standarder” (Wilhelmsen & Woxholth 2003:14).

Hall mener at også ”tankeløshet og mangel på erfaring kan lede til feilvurderinger. Men også ønsket om å tekkes klienten kan føre til at en forsvarer lar seg friste til å opptre uredelig – for å være ”kompis” med siktede, og for å skaffe nye klienter” (Hall 2005:162). En av mine informanter opplevde at det i begynnelsen kunne være lett å la seg ”spise opp” av klientene og deres krav, dersom man ikke er bevisst egne holdninger og allmenne regler.

Mine informanter viser velvilje, og stor interesse for å prate om etikk, og sier også at dette gjøres på kontorene. For de som driver praksis alene, kan dette derimot være vanskelig. For dem er forum i regi av Forsvarergruppen og Den Norske Advokatforeningen viktig. Samtlige informanter hevder at de nedskrevne etiske retningslinjene fra DNA brukes i praktisk veiledning ved etiske problemstillinger, og at de da ikke bare har en tilslørende funksjon og skaper skinnhellighet.

Alle mine informanter mente at så lenge man har klientens beste i fokus holder man seg som regel innenfor de etiske retningslinjene, da de er basert på å ha klienten i fokus for handlingene man gjør som yrkesutøver.

Bernhardt (2002:248) påpeker at:

Det å opptre advokatetisk høyverdig på vegne av en klient er ikke nødvendigvis det samme som det å være en *god advokat* for sin klient i den forstand at dette isolert sett bidrar til det beste resultat for klienten. Og omvendt er man ikke nødvendigvis en *dårlig advokat* for klienten selv om handlemåte i og for seg bryter med advokatetiske regler. Dette tjener til å få frem at advokaten kan komme i *dilemmaer* hvor en handlemåte kan være uetisk, men sterkt fremmede for klientens interesser. Dilemmaet kan være mer eller mindre vanskelig å løse.

For eksempel sa flere av mine informanter at de en gang i mellom må hjelpe klienter med andre problemstillinger enn juridiske. Dette gjelder for eksempel innkjøp av klær. Det at advokatene også bistår sine klienter med andre problemstillinger enn de juridiske, kan være positivt, men det kan også skape nye unødvendige problemstillinger for forsvarsadvokaten. Hvor går grensen på hva som er medmenneskelig bistand til et menneske i en kritisk situasjon, og hva som er et uetisk forsøk på å "tekkes" klienter ved å yte "ekstra tjenester"? Dette er et skille som må vurderes fra sak til sak, og det kan lett føre til problemer for forsvarerne. Noen forsvarere vil kanskje mene at det å kjøpe inn klær er å krysse den etiske grensen og nærmer seg tekking, mens andre ser på det som det eneste etisk riktige å gjøre i et medmenneskelig perspektiv.

Dette viser at de etiske regler som gjelder for advokater, ikke kan løse enhver situasjon forsvarsadvokater kommer opp i. Reglene tar for seg forsvareroppgavet fra start til slutt, men som alle juridiske lover og regler åpner også de etiske reglene for tolkninger, og dette skaper variasjoner i forståelsen. Reglene formidler hele veien en grunnleggende verdi, nemlig at klientens beste skal være i fokus, men hva som oppfattes som klientens beste kan man ha ulike meninger om.

Vi har også sett at forsvarsadvokater i Oslo-området opererer i et marked hvor mye tyder på at tilbydersiden er større enn etterspørselen. Ofte vil man synes det er bra at forbrukeren sitter på makten, men i markedet det her er snakk om, er det mye som tyder på at dette kan få uheldige konsekvenser.

For det første står noen forsvarere i perioder i fare for å bli overarbeidet. Konkurransen er hard og informantene mine viser liten vilje til å si fra seg oppdrag om de skulle stå i det de opplever som en uvanlig situasjon, nemlig å måtte velge mellom flere oppdrag. De hevder selv at da jobber man heller litt overtid slik at man rekker begge sakene, i stedet for å anbefale en av klientene en annen forsvarer som kanskje kunne hatt bedre tid til oppfølging av saken. Dette er vel sjeldent til klientens beste.

Det kan også synes som om noen advokater føler seg presset til å gå utover hva som er etisk akseptabelt for å holde på klienter. Dette får ikke nødvendigvis juridiske konsekvenser for den enkelte advokat så lenge ikke de uetiske handlinger også er ulovlige. Det som derimot kan se ut til å bli konsekvensen, er at det blir en generell svekket tillit til forsvarerstanden, som i verste fall kan få konsekvenser for forsvarernes troverdighet i retten. Dette vil nok kunne ramme hardest i de saker hvor lekdommere er involvert, da de i mindre grad enn fagdommere har profesjonalitet i forhold til den jobben de er satt til å utføre, og da lettere lar seg påvirke av slike faktorer som advokatens renommé. Forsvarsadvokaten skal, som en av mine informanter sa, låne troverdighet til sin klient, og om advokatene mister troverdigheten sin, er det klientene som rammes av dette, med andre ord det vil kunne gå ut over klientens rettssikkerhet.

Den mer opplagte konsekvensen som forsvarsadvokaters uetiske handlinger har, er at det rammer klienten(e) til den enkelte advokat. I saker som gjelder for eksempel dobbeltrepresentasjon eller der hvor advokaten har egen interesse i saken, er ikke klienten

sikret et best mulig forsvar slik han har rett på. Også det at advokater tiltrekker seg klienter på andre vilkår enn faglig kompetanse, utgjør en trussel mot klientens ønske om et best mulig forsvar. Alle klienter evner ikke selv å se hva som er til deres eget beste, og vil gjerne foretrekke en advokat som låner bort mobiltelefonen sin i stedet for han som er mest kompetent på det aktuelle rettsområdet. Det er derfor viktig at forsvarsadvokatene, som er fagpersonene, forstår sin egen rolle og utfører den profesjonelt, slik at det systemet de er en del av, rettssystemet, fungerer maksimalt og fremmer rett og hindrer urett.

Samtidig som forsvarsadvokatene må være bevisste sin rolle ser det også ut til at kunnskapen om vårt rettssystem må økes. Advokatene opplever en overraskende stor kunnskapsmangel blant folk om hva det innebærer å være forsvarer, og hva som legitimerer denne rollen. Alle er inneforstått med at når man går i teater, så spiller skuespilleren en rolle han ikke nødvendigvis kan identifisere seg med, men den samme forståelsen for rettssalens dramaturgi og roller mangler. Forsvarerne blir lett identifisert med klienten. Medias generalisering og ”underholdningsjournalistikk” oppleves således ikke å hjelpe på dette. Mediene må ta sin rolle som kunnskapsformidler og budbringer alvorlig, og sørge for at det perspektivet de formidler, gir et så riktig bilde som mulig av situasjonen. Samtidig må hver enkelt forsvarer se på sine egne holdninger og handlinger i møte med mediene.

Dutroux-tilfellet i Belgia viser at advokater er engstelige for eget omdømme blant folk som ikke har forståelse for deres rolle, og dette kan være en fare for rettssikkerheten, fordi det kan være klienter som ingen tør/vil og forsvare. I dag har ikke advokater noen plikt til å ta på seg oppdrag når de får henvendelser. Vil man snu på problemstillingen, kan man derfor like gjerne si at forsvarernes mangel på handling kan være like farlig for rettssikkerheten som forsvarernes handling, fordi noen kanskje da må møte i retten uten det forsvar de har rett på fordi ingen tør/vil forsvare dem.

Allikevel, generelt tror jeg at forsvarsadvokatenes etikk foreløpig ikke utgjør en trussel for rettssikkerheten. Som det fremkommer av min undersøkelse går det i forsvarermiljøet noen rykter om handlinger som ikke er innenfor det aksepterte, men i mitt møte med advokatene var det gjerne de samme historiene som gikk igjen. Det kan tyde på at det er slik som noen av informantene påsto; noen enkeltadvokater får mye oppmerksomhet for sine overtramp som så generaliseres til å gjelde hele standen. Dette gir forsvarsadvokatene et ufortjent dårlig rykte.

13.3 Videre forskning

Gjennom arbeidet med denne oppgaven er det noen temaer i relasjon til denne oppgaven jeg mener det kunne være spennende å jobbe videre med.

For det første ville en kvantitativ undersøkelse om temaet vært på sin plass. Som sagt i innledningen er utgangspunktet for denne avhandlingen å belyse et felt som det tidligere ikke er skrevet så mye deskriptivt om. Avhandlingen er i så måte eksplorerende på sitt felt, og for å belyse feltet best mulig, er det derfor blitt lagt vekt på kvalitative metoder. Undersøkelser som kan gi utgangspunkt for generalisering som kan gi oss et inntrykk av hvor utbredt de ulike standpunkter og fenomener er, ville derfor være interessant.

Også intervjuer med forsvarsadvokater ute i distriktene kunne vært interessante. Alle mine informanter holder til i Oslo-området, hvor det ble påstått at konkurransen om klientene er hardere enn andre steder. Det ville være interessant å se om advokater på mindre steder har andre holdninger til etiske problemer fordi de kanskje opplever mindre konkurranse.

Jeg mener også at det ville vært spennende med en systematisk gjennomgang av alle sakene Disiplinærnemnda får inn. Jeg er sikker på at disse sakene kan bidra til å belyse forsvarsadvokatenes, og andre advokaters, etikk og lovlighet. Det er også mulig de kan si oss noe om klientenes forventninger til sin advokat. Hva er det de klager på?

En rekke andre komparative undersøkelser er også interessante. Er forsvarsadvokater bedre/verre enn andre advokater? Hvordan er forsvarerne i Norge sammenlignet med forsvarere i andre land?

Til slutt synes jeg kvalitative undersøkelser som belyser forsvarsadvokater fra klientenes, dommernes og påtalemyndighetens ståsted, kunne være interessant. Denne avhandlingen fokuserer på forsvarernes syn på seg selv og sin situasjon. Men hva mener de andre aktørene i retten, som må forholde seg til forsvareren, om hans rolle og ivaretagelse av denne? Hvordan forholder klientene seg til sine forsvarere? Mange forsvarere var opptatt av deres egen troverdighet ovenfor dommerne, og hadde stor tillit til dommernes profesjonalitet. Har dommerne samme syn på hva som skjer i retten som forsvarerne? Og mener dommerne at forsvarernes etikk kan påvirke rettssikkerheten til klientene?

Antall ord i avhandlingen: 40 935

Litteraturliste

Advokatbladet nr. 3 – 2007. Den Norske Advokatforeningen.

Advokatbladet nr. 3 – 2007, s. 26: "Få klager på forsvarere". Den Norske Advokatforeningen.

Aftenposten nettutgaven 17.03.03, kl. 00:06: "Liten tiltro til advokater". (Dette er en artikkel jeg fikk av V. Halvorsen så har ikke mer presis referanse).

Andenæs, Johs. (1962): *Straffeprosessen i første instans*. Oslo/Bergen: Universitetsforlaget.

Andenæs, Johs. (1989): "Ridder for rettferdighet eller leiesoldat for kjeltringer?". I *Forsvareren, Alf Nordhus 70 år, et debattskrift*. Harald Stanghelle og Egil Ulateig (red.). Oslo: Universitetsforlaget

Andenæs, Johs. (2002): *Innføring i rettsstudiet*. Oslo, J. W. Cappelens Forlag.

Aubert, Vilhelm (1982): *Retts sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget

Bahus, Marianne Klungland (2001): *Advokatstanden i Norge*. Oslo: Institutt for kriminologi og retts sosiologi, avdeling for retts sosiologi Universitetet i Oslo (Skriftserie nr. 71/2001).

Berg Eriksen, Trond (1987): *Budbringerens overtak – Perspektiver på skriftkulturen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bernhardt, Peter L. (2002): "God advokatskikk og etiske rammer for utøvelse av advokatyret". I *Å være advokat*. Sigurd Knudtzon og Wilhelm Omstedt (red.). Oslo: Juristenes utdanningssenter

Bernt, Jan Fridthjof og David R. Doublet (1998): *Vitenskapsfilosofi for jurister : en innføring*. Bergen- Sandviken: Fagbokforlaget

Blomquist, Helle (2000): *Lawyers' Ethics*. Copenhagen: Jurist- og Økonomforbuden's Forlag.

Bodahl-Johansen, Gunnar & Helge Østbye (1996): *Bjugn-saken og pressen*. Institutt for Journalistikk, Fredrikstad.

Bourdieu, Pierre & Loïc J. D. Wacquant (1993): *Den kritiske ettertanke*. Oslo: Samlaget

Bratholm, Anders & Ulf Stridbeck (1998): "Retts sikkerhet i praksis - en empirisk undersøkelse". I *Lov og Rett: norsk juridisk tidsskrift*. Oslo, Universitetsforlaget.

Burgess, Robert G. (1984): *In the Field: An Introduction to Field Research*. London: George Allen & Unwin.

Dagbladet 11.02.08, kl. 11.40: "Utskjelt, men ettertraktet".
(<http://www.dagbladet.no/tekstarkiv/artikkel.php?id=5001080039326&tag=EMNEORD&words=ARBEIDSLIV>)

Dagbladet 09.12.06, s. 10 - 11: "Ikke nøl med å bytte advokat!"

Domstolloven. Lov om domstolene av 13. august 1915 nr. 5.

Durkheim, Emile (1992): *Professional ethics and civic morals*. London: Routledge

Ebervall, Lena (2002): *Försvarens roll – Ideologier och gällande rätt*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Elden, John Christian (2006): "Er forsvareretikken død?". I *Kritisk Juss* 2006 (32) nr. 4.

Flaatten, Sverre (2007): *Heroinister og kontorister*. Oslo: Fagbokforlaget.

Frihagen, Arvid (1991): *Forvaltningsrett, Bind I*. Oslo: Forlaget A. Frihagen AS

Føllesdal, Andreas (2006): *Å fremme rett og hindre urett*. Oslo: Publisert på internett i forbindelse med Examen facultatum - rettsvitenskapelig variant, våren 2007.

Galaasen, Tone Christin og Hildur Nilsen (1995): *Advokater eller kvinnelige advokater? En studie av kvinnelige advokatfullmektigers og advokaters arbeidssituasjon i Norge*. Stensilskrift nr. 53. Institutt for rettssosiologi, Universitetet i Oslo.

Goffman, Erving (1992): *Vårt rollespill i det daglige*. Oslo: Pax Forlag A/S

Guvå, Gunilla og Ingrid Hylander (2005): *Grounded Theory – et teorigenererende forskningsperspektiv*. København: Hans Reitzels Forlag.

Hall, Nadia (2005): "Aktuelle etiske problemstillinger sett fra forsvarsadvokatens ståsted". I *Juss og etikk*. Fanebust, Hall, Lie m. fl. (red.). Oslo: Universitetsforlaget.

Halvorsen, Harald (2002): "Om advokatstandens tilblivelse og utvikling i Norge". I *Å være advokat*. Sigurd Knudtzon og Wilhelm Omstedt (red.). Oslo: Juristenes utdanningscenter

Halvorsen, Vidar (uten år (u.å.)): *Profesjonsetikk, rollemoral og allmennmoral*. Oslo: Publisert på internett i forbindelse med Examen facultatum - rettsvitenskapelig variant, våren 2007.

Haraldsen, Haakon I. (2005): *Regler for god advokatskikk med kommentarer*. Advokatforeningen.

Harlem, Hanne (2002): "Advokaten som samfunnets tjener". I *Å være advokat*. Sigurd Knudtzon og Wilhelm Omstedt (red.). Oslo: Juristenes utdanningscenter

Helberg, Hanne Cecilie Bertelsen og Snorre Sæther (2004): *Fritt forsvarervalg?: i en effektivisert straffesakskjede*. Oslo: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, avdeling for rettssosiologi Universitetet i Oslo (Skriftserie nr. 76/2004).

- Hellum, Anne & Julie Stewart, Agnete Weis Bentzon (1998): *Pursuing Grounded Theory in Law. South-North experiences in Developing Women's Law*. Harare Oslo: Mond books Tano Aschehoug
- Høst, Sigurd og Gunnar Bodahl-Johansen (2001): *Kulturforskjell og tilpasning. Journalisters forhold til politi, påtalemyndighet og domstoler*. IJ-rapport 4/2001. Institutt for Journalistikk, Fredrikstad.
- Johnsen, Jon T. (1985): "Rettsikkerhet og rettshjelp i fengsler". I *Rettsikkerheten i totale institusjoner. Referat fra det årlige fellesseminar for Jussformidlingen i Bergen, Jussbuss og Juridisk rådgivning for kvinner (JURK) på Guriset fjellstue på Gol fra 3. til 6. mai 1984*. Bergen: Det Juridiske Fakultets Skriftserie, Universitetet i Bergen.
- Kristiansen, Janne og DNARU (Den Norske Advokatforeningens Rettsikkerhetsutvalget) (2004): *Rett og rettferdighet/ Rettsikkerhetsutvalget, Den Norske Advokatforening*. Oslo: Den Norske Advokatforening.
- Kristiansen, Janne (uten år (u.å.)): *Forsvarerrollen*. www.forsvarergruppen.org → forsvarerrollen. 12.02.08, kl. 14.00.
- Langbach, Tor (1996): *Forsvareren*. Oslo: Juridisk forlag. S. 21 - 61. Sider: 40.
- Larsson, Paul (1998): *I lovens grenseland*. Avhandling levert til bedømmelse for graden dr. polit ved Juridisk fakultet Universitetet i Oslo, 1998.
- Layder, Derek (2006): *Understanding social theory*. Second edition. London: Sage Publication
- Leer-Salvesen, Paul (2002): "Profesjonsetiske perspektiver. Overordnet kodeks eller lokale løsninger". I *De profesjonelle*. Børre Nylehn og Anne Marie Støkken (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lingås, Lars Gunnar (1992): *Etikk og verdivalg i helse og sosialfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Marmor, Andrei (2003): "The rule of Law and its Limits". I *Public Policy Research Paper Series*. University of Southern California Law School, Los Angeles: California. <http://ssrn.com/abstract=424613>
- Mathiesen, Thomas (2001): *Retten i samfunnet*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Nordus, Alf (1967): *Jeg tar saken*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Olson, Paul A. (2001): *Personalledelse: Kultur og folkeskikk*. <http://www.logistikk-ledelse.no/2001/kv/kv11-01.htm>. 12.02.08, kl. 14.36.
- Pettersen, Bjørn (1989): "Den hete sommeren 1977". I *Forsvareren, Alf Nordhus 70 år, et debattskrift*. Harald Stanghelle og Egil Ulateig (red.). Oslo: Universitetsforlaget
- Postman, Neil (1985): *Amusing Ourselves to Death*. New York: Penguin Books

- Regler for god advokatskikk.* Vedtatt på Den Norske Advokatforeningens representantskapsmøte 8. juni 2001.
- Repstad, Pål (2002): "De nære ting: Om det å utdanne, bygge og forske på profesjoner". I *De profesjonelle*. Børre Nylehn og Anne Marie Støkken (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Retningslinjer for forsvarere. Vedtatt på Den Norske Advokatforeningens representantskapsmøte 19.11.1999.
- Sivesind, Karl Henrik (1996): "Sortering av kvalitative data. Metodologiske prinsipper og praktiske erfaringer fra analyse av dataprogrammer." I *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Harriet Holter og Rangvald Kalleberg (red.). Oslo: Universitetsforlaget
- Skatteligningen 2006, www.dagbladet.no, 20.11.07, kl. 10.45.
- Skyberg, Lisbeth Fullu (2001): *Iscenesatt rettferdighet. En sosiologisk analyse av domstolenes praksis*. Hovedfagsoppgave fra Institutt for Sosiologi og Samfunngeografi, Universitetet i Oslo.
- Sogn, Petter Chr. (2005): "Etikk i advokatfabrikk, endringer i advokatbransjen; nye etiske grensedragninger". I *Juss og etikk*. Fanebust, Hall, Lie m. fl. (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Straffeloven*. Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 10.
- Straffeprosessloven*. Lov om rettegangsmåten i straffesaker av 22. mai 1981.
- Strauss, Anselm & Juliet Corbin (1990): "Grounded Theory Research: Procedures, Canons and Evaluative Criteria". I *Zeitschrift für Soziologie* 19 (6) 1990.
- Sypnowich, Christine (2001): "Law and Ideology". I *Stanford Encyclopedia of Philosophy* <http://plato.stanford.edu/entries/law-ideology/>
- Thagaard, Tove (2003): *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Wasserstrom, Richard (1975): "Lawyers as Professionals: Some moral Issues". I *The Ethics of Lawyers*. David Luban (red) (1994). Aldershot: Dartmouth.
- Weber, Max (2000): *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Wikipedia – den frie encyklopedi: www.wikipedia.no
- Wilhelmsen, Jan-Fredrik & Geir Woxholth (2003): *Juristetikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedleggsliste

Vedlegg 1: Godkjennelse fra NSD

Vedlegg 2: Første informasjonsbrev til advokater som ble sendt til advokatkontorer.

Vedlegg 3: Andre informasjonsbrev til advokater som ble sendt til konkrete advokater

Vedlegg 4: Samtykkeerklæring

Vedlegg 5: Intervjuguide

Vedlegg 6: Regler for god advokatskikk

Vedlegg 7: Retningslinjer for forsvarere

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Evy Frantzsen
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Universitetet i Oslo
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 17.04.2007

Vår ref: 16542/SM

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 12.03.2007. Meldingen gjelder prosjektet:

16542	<i>Forsvarsadvokatens yrkesetikk og deres konsekvenser for rettssikkerheten</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Evy Frantzsen</i>
Student	<i>Ingrid Peolive Lillehagen By</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

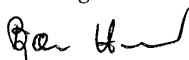
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/endrings skjema>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/database/>

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2008 rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Siv Midthassel

Kontaktperson: Siv Midthassel tlf: 55 58 83 34

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Ingrid Peolive Lillehagen By, Bergensgata 15 D, 0468 OSLO

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no

Personvernombudet for forskning, NSD

Prosjektvurdering - Kommentar

16542

Det tas høyde for at personopplysninger behandles med elektroniske hjelpmidler (pc).

Datamaterialet anonymiseres ved prosjektslutt ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserbare opplysninger fremgår, opptak slettes. Det legges til grunn at indirekte personidentifiserbare opplysninger fjernes/tilstrekkelig kategoriseres. Prosjektslutt er satt til 01.06.2008.

Ingrid P. Lillehagen ByIngrid Peolive
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Universitetet i Oslo
P.b. 6706 St. Olavs plass
0130 Oslo

Oslo, xx.xx.07

Undersøkelse om forsvarsadvokaters yrkesetikk

Jeg er en masterstudent i rettssosiologi som holder på med et prosjekt om forsvarsadvokater og deres forhold til etikk og rettssikkerhet i arbeidssituasjonen. I denne forbindelse ønsker jeg å komme i kontakt med advokater som har forsvareroppgaver som en del av sin portefølje. Jeg ønsker å gjennomføre et intervju på ca. 1 time litt avhengig av hvor mye informanten har å si. Det er i denne sammenhengen jeg ønsker å intervju noen hos dere.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste og følges også delvis opp av Advokatforeningens studentprogram. Intervjumaterialet vil kun bli behandlet av meg og eventuelt min veileder ved instituttet, førsteamanuensis Evy Frantzen. Vi har begge taushetsplikt i forhold til de opplysninger som gis meg. Man har rett til å nekte å svare på spørsmål, eller trekke deg når som helst under intervjuet eller senere i prosjektet. Jeg vil da ikke bruke informasjon som er gitt meg. Jeg vil opprettholde full anonymisering av mine informanter. Avhandlingen vil bli avsluttet i løpet av juni 2008 og innsamlede opplysninger vil da bli slettet.

Jeg håper noen hos dere vil være villig til å dele sin erfaring og kunnskap.

Eventuelle spørsmål og henvendelser kan rettes til meg på e-post i.p.l.by@student.jus.uio.no eller på telefon 959 43 241, eller til min veileder Evy Frantzen på e-post evy.frantzen@jur.ku.dk eller telefon 917 41 357.

Med vennlig hilsen

Ingrid Peolive Lillehagen By

Ingrid P. Lillehagen By
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Universitetet i Oslo
P.b. 6706 St. Olavs plass
0130 Oslo

Oslo, xx.xx.2007

Undersøkelse om forsvarsadvokaters yrkesetikk

Jeg er en masterstudent i rettssosiologi som holder på med et prosjekt om forsvarsadvokater og deres forhold til etikk og rettssikkerhet i arbeidssituasjonen. I denne forbindelse ønsker jeg å komme i kontakt med advokater som har forsvareroppgaver som en vesentlig del av sin portefølje. Jeg ønsker å gjennomføre et intervju på ca. 1 time litt avhengig av hvor mye informanten har å si. Det er i denne sammenhengen jeg ønsker å intervju deg.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste og følges også delvis opp av Advokatforeningens studentprogram. Intervjumaterialet vil kun bli behandlet av meg og eventuelt min veileder ved instituttet, førsteamanuensis Evy Frantzsen. Vi har begge taushetsplikt i forhold til de opplysninger du gir meg. Du har rett til å nekte å svare på spørsmål, eller trekke deg når som helst under intervjuet eller senere i prosjektet. Jeg vil da ikke bruke informasjon du har gitt meg. Jeg vil opprettholde full anonymisering av mine informanter. Avhandlingen vil bli avsluttet i løpet av juni 2008 og innsamlede opplysninger vil da bli slettet.

Jeg håper du vil være villig til å dele din erfaring og kunnskap.

Eventuelle spørsmål eller henvendelser kan rettes til meg på e-post i.p.l.by@student.jus.uio.no eller på telefon 959 49 3241, eller til min veileder Evy Frantzsen på e-post evy.frantzsen@jur.ku.dk eller telefon 917 41 357.

Med vennlig hilsen

Ingrid Peolive Lillehagen By

Ingrid P. Lillehagen By
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Universitetet i Oslo
P.b. 6706 St. Olavs plass
0130 Oslo

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt skriftlig og muntlig informasjon om masterprosjektet til Ingrid P. Lillehagen By og er villig til å delta i studien. Prosjektet omhandler forsvarsadvokater og deres forhold til yrkesetikk. Jeg er inneforstått med at jeg har rett til å trekke meg underveis og at alle opplysninger jeg gir vil bli behandlet konfidensielt og at min anonymitet vil bli ivaretatt på best mulig måte i avhandlingen. Avhandlingen vil bli avsluttet i løpet av juni 2008 og innsamlede opplysninger vil da bli slettet.

Sted, dato

Signatur

Intervjuguide:

Innledning (om advokaten):

1. Kjønn?
2. Alder (i tiår)?
3. Når var du ferdig utdannet jurist?
4. Driver du alene/i lite firma/stort firma?
5. Hvor mange timer jobber du i uka?
6. Hvor lenge har du arbeidet som forsvarer?
7. Hvor stor andel av porteføljen din er forsvareropdrag?
8. Hva var din motivasjon for å bli jurist?
Hva er grunnen til at du endte opp med å jobbe som forsvarer?

Hoveddel:

9. Hva anser du som ens viktigste oppgave(r) som forsvarer?
10. Hva mener du kjennetegner en god forsvarer?
 - 10.1 Hvordan fremstår en god forsvarer?
11. Hva tror du er hovedgrunnen til at forsvarsadvokater kan påstå å ha et litt frynsete rykte hva gjelder etikk?
 - 11.1 Har du sett noen utvikling i forsvarernes arbeidssituasjon fra du begynte i jobben?
12. Hvilke prinsipper mener du er sentrale og mest relevante for forsvarerens yrkesetikk?
13. Har du selv opplevd etisk vanskelige situasjoner?
 - 13.1 Hva slags problemstillinger har disse reist?
14. Hva vektlegger du når du står i etisk vanskelige situasjoner og skal finne løsninger på dem? Regler, rykte, klienten, deg selv...
15. Hvordan formidles/videreføres holdninger og etiske verdier i forsvarerstanden til nye i yrket?
16. Hva tror du økt fokus på markedsføring, PR, konkurranse, lønn og suksess gjør med forsvarerstanden?

16.1 Er det krav til inntjening der du jobber?

17. Kan muligheten for inntjening påvirke hvilke oppdrag du påtar deg, og dine holdninger til oppdragene?

17.1 Hvordan oppleves stykkprisforskriften?

18. Hvordan er situasjonen i forhold til å få oppdrag som forsvarer?

(Hvordan/hvorfor får du nye klienter? Kan du være selektiv, eller må du ta de oppdrag du får?)

Hvis valg: Hvilke kriterier legger du til grunn for de valg du tar?

(Velger forsvarere bort klienter med belastende saker (pga for eksempel eget rykte)?)

18.1 Opplever du at klienter sonderer terrenget for forsvarere før de velger forsvarer?

19. Har du vært borti "klientnapping"/ at man markedsfører seg ovenfor andres klienter?

19.1 Har du opplevd at andre forsvarere har gått langt for å tekkes klienter?

20. Hvordan oppleves det å være forsvarer for en du er klart uenig med etisk?

20.1 Hvordan oppleves det å være forsvarer for en som klart er skyldig?

20.2 Hva slags forhold pleier du å ha til dine klienter?

Hjelper du med mellommenneskelige ting? Sosiale relasjoner? Sosialarbeider? Besøk etter dom?

21. Har du opplevd at klienter søker å utfordre dine etiske grenser?

(**22.** Har du opplevd at andre forsvarere har gjort det du mener er en for dårlig jobb etisk eller faglig? (kun aktuelt dersom dette ikke har kommet frem gjennom intervjuet)).

23. Har du selv hatt et oppdrag hvor du i ettertid ser at du ikke gjorde en god nok jobb?

Avslutning:

24. Hva legger du i begrepet rettssikkerhet?

25. Ser du som forsvarer noen svakheter i rettssystemet i dag?

Eventuelt: Hva mener du kan bidra til å styrke rettssikkerheten i Norge i dag?

26. Tror du forsvarsadvokatenes etikk pr dags dato utgjør en fare for rettssikkerheten?

27. Har det firmaet du tilhører utarbeidet egne etikkregler/dokumenter/erklæringer?

28. Er det noe du ønsker å tilføye?

Regler for god advokatskikk

Regler for god advokatskikk hviler på en frivillig aksept fra advokatstandens side for å sikre at advokatvirksomhet utføres etter etiske prinsipper. Disse prinsippene er grunnlag for advokatens virke i alle siviliserte rettssamfunn. Brudd på reglene er grunnlag for disiplinære følger for advokaten.

REGLER FOR GOD ADVOKATSKIKK

Vedtatt på representantskapsmøte 8. juni 2001. De reviderte reglene ble i statsråd 8. mars 2002 stadfestet som forskrift og er inntatt i advokatforskriftens kap. 12.

1. INNLEDNING

1.1 Reglenes formål

Regler for god advokatskikk har som formål å sikre at advokatvirksomhet utføres etter etiske prinsipper som er grunnlag for advokatens virke i alle siviliserte rettssamfunn. Brudd på reglene er grunnlag for disiplinære følger for advokaten.

1.2 Advokatens oppgave

En advokats oppgave er å fremme rett og hindre urett.

Advokaten plikter innenfor lovens ramme og etter beste evne å ivareta sine klienters interesser. Det skal skje uten tanke på personlig fordel eller risiko, politisk oppfatning, rase, religion eller utenforliggende hensyn.

Advokaten bør ikke identifisere seg med sin klient og har krav på ikke å bli identifisert med de standpunkter han forfekter for sin klient og de interesser klienten har.

Advokaten plikter både å være rådgiver og talsmann for sin klient.

Advokaten avgjør selv om han vil påta seg et oppdrag.

1.3 Advokatens opptreden

En advokat skal i sitt virke opptre saklig og korrekt. Advokaten må unngå en opptreden som er egnet til å skade standens og yrkets anseelse.

2. ALMINNELIGE PRINSIPPER

2.1 Uavhengighet

2.1.1

For å leve opp til forpliktelsene som en advokat påtar seg, er det nødvendig at han er uavhengig slik at hans råd og handlinger ikke påvirkes av uvedkommende hensyn. Især er det påkrevet at han ikke lar seg påvirke av egne personlige interesser eller press utenfra. Advokaten må unngå at hans uavhengighet svekkes, og han må ikke gå på akkord med sin profesjonelle standard for å tekkes sin klient, retten eller tredjemann.

2.1.2

En advokat må ikke påta seg oppdrag hvor hans personlige økonomiske interesser kan komme i konflikt med klientens interesser eller ha innflytelse på hans frie og uavhengige stilling som advokat.

En advokat må ikke gjøre seg økonomisk interessert i utfallet av et oppdrag ved at klientens krav eller en del av dette overtas av advokaten. Advokaten må ikke påta seg kausjon for klienten. En advokat som representerer egne økonomiske interesser, helt eller delvis, plikter å gjøre sine medkontrahenter og andre interesserte oppmerksom på dette.

2.1.3

En advokat må ikke organisere sin virksomhet på en måte som medfører at han ikke fritt og uavhengig kan rådgi og bistå sine klienter eller slik at hans uavhengighet på annen måte blir svekket.

2.2 Tillitsforhold

I sin virksomhet er advokaten avhengig av tillit som bare kan oppnås når advokatens hederlighet og integritet er hevet over tvil.

2.3 Fortrolighet

2.3.1.

Det er av sentral betydning for advokatens virke at klienter og andre kan gi advokaten opplysninger som advokaten er forpliktet til ikke å meddele videre. Advokatens plikt til å behandle opplysningene fortrolig, er en nødvendig forutsetning for tillit og er således en grunnleggende og overordnet rett og plikt for advokaten.

Advokatens plikt til å bevare taushet om opplysninger han mottar, fremmer rettspleien så vel som klientens interesser og har derfor krav på en særlig beskyttelse fra statens side.

2.3.2

En advokat skal overholde den taushetsplikt som han er pålagt gjennom lovgivningen.

Opplysninger advokaten blir kjent med i sitt virke som advokat, må behandles fortrolig også når opplysningene ikke omfattes av hans lovbestemte taushetsplikt. Plikten til fortrolighet er ikke tidsbegrenset.

2.3.3

Advokaten skal kreve at fullmektiger, personale og enhver person som han engasjerer i forbindelse med advokatvirksomheten, overholder den samme taushets- og fortrolighetsplikt.

2.4 Advokaters reklame og forhold til media

2.4.1

En advokats reklame skal i form og innhold være saklig og korrekt og følgelig ikke inneholde noe som er uriktig, misvisende eller villedende.

Det er tillatt å fremheve en eller flere grener av advokatvirksomheten under forutsetning av at advokaten har særskilt innsikt og erfaring innen vedkommende felt.

Advokatene bør medvirke til å fremme objektiv informasjon om sitt yrke på en slik måte at dette kommer advokatstanden og det rettssøkende publikum til gode.

2.4.2

En advokat plikter ved enhver omtale av rettssaker å ta tilbørlig hensyn til partenes interesser og domstolens verdighet, herunder hindre faren for påvirkning av dommere, lagrette og vitner. Advokaten skal vise særskilt tilbakeholdenhet når det gjelder mediaomtale av forestående eller verserende rettssaker der han selv er eller har vært engasjert.

I ethvert tilfelle der en advokat uttaler seg i en sak der han har eller har hatt oppdrag, må det gjøres uttrykkelig oppmerksom på dette.

3. FORHOLDET TIL KLIENTEN

3.1 Aksept og avslutning av oppdrag

3.1.1

En advokat må ikke påta seg oppdrag uten etter anmodning direkte fra klienten, fra en annen advokat på en klients vegne eller fra et kompetent organ.

Påtar en advokat seg et oppdrag i tilknytning til en økonomisk transaksjon skal advokaten undersøke identiteten til klienten eller mellommann som advokaten påtar seg oppdrag for.

3.1.2

En advokat skal gi råd til klienten og ivareta hans interesser raskt, samvittighetsfullt og påpasselig. Advokaten er personlig ansvarlig for å utføre de oppgaver han påtar seg. Han skal holde klienten underrettet om sakens gang.

3.1.3

En advokat skal søke å oppnå minnelige ordninger i den utstrekning klientens interesser tilsier det.

3.1.4

En advokat skal ikke påta seg et oppdrag når han vet eller bør vite at han mangler den nødvendige kompetanse. Dette gjelder likevel ikke hvis advokaten innen rimelig tid sørger for å skaffe seg den kunnskap eller innhente den kompetanse som er nødvendig for en faglig forsvarlig utførelse av oppdraget.

En advokat bør ikke påta seg nye saker dersom hans øvrige arbeidspress gjør at sakene ikke kan bli behandlet med rimelig hurtighet.

3.1.5

Hvis omkostningene i forbindelse med et oppdrag må antas å bli uforholdsmessig høye i forhold til klientens økonomiske stilling eller de interesser saksforholdet gjelder, skal advokaten i tide gjøre klienten oppmerksom på dette. Før en advokat engasjerer en annen advokat, sakkyndig eller andre i anledning av et oppdrag bør klientens samtykkeinnhentes.

3.1.6

En advokat som har påtatt seg et oppdrag, plikter å fullføre det hvis klienten ønsker dette, med mindre det viser seg:

- at advokaten har fått feilaktig eller ufullstendige opplysninger
- at klienten ikke vil følge advokatens råd i saken
- at klienten ikke på anmodning betaler forskudd eller stiller sikkerhet for salær og omkostninger
- at klienten ikke på anmodning betaler á konto regning for utført arbeid og/eller påløpte omkostninger
- at klienten foranlediger eller medvirker til offentliggjørelse i strid med advokatens anmodning om å avstå fra slik offentliggjørelse, eller
- at det inntreffer slike omstendigheter at det ikke rimeligvis kan forlanges at advokaten fortsetter oppdraget.

Før advokaten frasier seg et oppdrag, plikter han å utføre det som ikke kan utstå uten at klienten utsettes for rettstap.

3.1.7

En advokat har rett til å nekte å utlevere dokumenter som han har fått i sin besittelse i forbindelse med et oppdrag så lenge klienten ikke har dekket advokatens tilgodehavende for utlegg og salær i vedkommende sak. Det gjelder dog ikke når og så langt som tilbakeholdelsen vil medføre rettstap. Er tilgodehavendet omtvistet kan Disiplinærnemndens formann eller den han oppnevner, bestemme hvor meget av tilgodehavendet som skal dekkes, og at resten kan deponeres eller sikres på de betingelser vedkommende fastsetter.

3.1.8

En advokat skal frasi seg et oppdrag hvis han får mistanke om at det omfatter en transaksjon som vil medføre hvitvasking av penger og klienten ikke er villig til å avstå fra å gjennomføre transaksjonen.

3.2 Interessekonflikter

3.2.1 (Hovedregel)

En advokat skal ikke påta seg oppdrag hvis det som følge av oppdraget oppstår risiko for brudd på advokatens lojalitet og fortrolighet overfor klientene eller brudd på advokatens plikt til uavhengighet.

3.2.2 (Dobbeltrepresentasjon)

I samme sak må ikke en advokat rådgi, representere eller handle på vegne av to eller flere klienter hvis det foreligger eller oppstår motstridende interesser mellom dem i saken eller det er en klar risiko for dette.

3.2.3 (Klientkollisjon)

En advokat kan bare ta oppdrag for en klient mot en av advokatens øvrige klienter dersom det må anses klart ubetenkelig som følge av oppdragenes forskjellige art eller type klient. Advokaten skal underrette oppdragsgiveren om forholdet.

3.2.4 (Oppdrag mot tidligere klient)

En advokat skal være varsom med å ta oppdrag mot en tidligere klient.

Advokaten skal avstå fra å påta seg oppdrag mot en tidligere klient dersom advokatens kjennskap til den tidligere klients forhold vil kunne brukes til urettmessig fordel for den nye klient eller medføre skade for den tidligere klient.

3.2.5 (Betydningen av klients samtykke)

Dersom en advokat ellers er avskåret fra å foreta handlinger eller aktiviteter for en eller flere klienter i henhold til dette punkt 3.2, skal dette bare gjelde i den utstrekning klienten eller klientene ikke har samtykket i at handlingen eller aktiviteten kan foretas.

Selv om klientene gir samtykke, er advokaten likevel avskåret fra å handle dersom hans plikt til lojalitet eller fortrolighet overfor en klient eller advokatens plikt til uavhengighet derved blir brutt.

Et samtykke fra klienten er bare gyldig dersom det er gitt på grunnlag av en henvendelse fra advokaten som gir klienten fullstendig og oppriktig opplysning om hva interessekonflikt-problemet består i.

En advokat som med klientenes uttrykkelige samtykke opptrer som megler eller voldgiftsdommer mellom to eller flere klienter med motstridende interesser, skal ikke anses for å overtre reglene i dette punkt 3.2. Dersom meglingen ikke fører til en løsning av tvisten, kan advokaten ved tvistens videre behandling ikke representere noen av partene.

3.2.6 (Reglenes anvendelse på fellesskap)

Driver en advokat virksomhet i selskap, kontorfellesskap eller lignende fellesskap, gjelder reglene i 3.2.1-3.2.5 om interessekonflikter for fellesskapet og alle dets deltagere.

3.3 Salærberegning

3.3.1

Klienten har krav på å få opplyst hvordan advokaten har beregnet sitt salær. Salæret skal stå i rimelig forhold til oppdraget og arbeidet som er utført av advokaten.

3.3.2

En advokat må ikke inngå avtale med klienter eller andre om at han skal motta et salær på prosent- eller andelsbasis i forhold til sakens resultat eller gjenstand enten dette gjelder et pengebeløp eller annen form for vederlag.

Unntak fra denne regel kan bare finne sted i de tilfeller der lovgivningen eller offentlige forskrifter hjemler slik adgang.

3.3.3

En advokat må ikke inngå avtale med klienter eller andre om at han skal motta salær i form av aksjer eller andre eierandeler i selskap hvor aksjenes eller andelenes verdi vil bli påvirket av resultatet i saken. Heller ikke i andre tilfeller må det inngås avtale om en slik oppgjørsform hvis dette vil kunne påvirke advokatens frie og uavhengige stilling under utførelsen av oppdraget.

3.3.4

Hvis en advokat krever forskuddsbetaling av salær og/eller utlegg, må slik betaling ikke overstige det beløpet som etter rimelig skjønn vil kunne medgå til å dekke salær og utlegg.

3.4 Rettshjelpordninger

En advokat plikter å opplyse sin klient om eksisterende muligheter for offentlig rettshjelp og rettshjelpforsikring.

3.5 Klientmidler

Klientmidler skal behandles i henhold til Justisdepartementets forskrift om behandling av betrodde midler.

En advokat som blir bedt om å forvalte midler, skal ikke motta eller håndtere midler som ikke har en navngitt kilde.

3.6 Ansvarsforsikring for advokaten

Advokaten skal til en hver tid være ansvarsforsikret mot erstatningskrav som retter seg mot hans yrkesutøvelse under hensyn til hans virksomhets art og omfang.

4. ADVOKATENS FORHOLD TIL DOMSTOLENE OG ANDRE KONFLIKTLØSENDE ORGANER

4.1 Opptreden overfor retten

En advokat skal opptre korrekt i forhold til prosesslovgivningen. Advokaten skal vise retten respekt og høflighet, men samtidig forsvare sin klients interesser ærlig, uten frykt og uten hensyn til egne interesser eller konsekvenser for seg eller andre. Advokaten har både rett og plikt til å utøve kritikk av retten i en sømmelig form.

4.2 Rettferdig rettergang

Enhver sak skal opplyses ved åpen og saklig bevisførsel og ved prosedyre for den samlede rett. Advokaten må ikke på noen måte søke å påvirke rettens medlemmer underhånden.

En advokat skal ikke bevisst gi uriktige eller villedende opplysninger til retten.

4.3 Aktiv innsats

En advokat plikter å sette seg ordentlig inn i saken og drive denne med den omsorg og det tempo som god prosesskikk tilsier. Forespørsler og henstillinger fra retten skal besvares uten unødig opphold.

4.4 Forsvarlig oppdragsmengde

Advokaten bør påse at oppdragsmengden ikke utvikler seg slik at det hindrer ham i å oppfylle et rimelig krav til tempo under saksforberedelse, eller til å kunne ta berammelse av rettsmøter i løpende saker.

4.5 Forlikstilbud

En advokat må i en prosess ikke uten motpartens samtykke påberope seg forlikstilbud som er fremsatt av motparten eller dennes advokat, eller nevne at disse har sagt seg villig til å forlike saken. Dette gjelder enten motparten eller dennes advokat har tatt slikt forbehold eller ikke.

En advokat har alltid adgang til å påberope seg forlikstilbud som han selv har fremsatt, hvis det ikke er sluttet avtale om noe annet. Forutsetningen er dog at egne forlikstilbud fremsettes i en slik form at eventuelle forlikstilbud fra motparten eller dennes advokat ikke røpes.

4.6. Forhold til vitner og sakkyndige m.v.

En advokat har adgang til å henvende seg til enhver tredjemann som kan tenkes å ha opplysninger å gi av betydning for en sak, uansett om vedkommende allerede er oppgitt av motparten som vitne. Gjelder det vitner som har særlig tilknytning til motparten, bør henvendelse ikke skje uten at motpartens advokat er varslet på forhånd.

I tvistemål bør henvendelse til oppnevnt sakkyndig skje gjennom retten. Direkte henvendelse kan dog skje hvis det etter forholdene er ubetenkelig og en henvendelse gjennom retten byr på vanskeligheter. Retten og motparten må i så fall samtidig underrettes om henvendelsen og må også meddeles svaret.

4.7 Saker hvor advokaten kan bli ført som vitne

En advokat bør vise varsomhet med å motta verv som prosessfullmektig i en sak hvor det på forhånd må ansees sannsynlig at han vil kunne bli ført som vitne i saken.

4.8 Voldgiftsrett og andre konfliktløsende organer

Reglene om advokatenes forhold til domstolene fra 4.1 til 4.6 gjelder tilsvarende så langt de passer i sak for voldgiftsrett og andre konfliktløsende organer.

5. FORHOLDET MELLOM ADVOKATER

5.1 Kollegial tillit

Kollegial tillit og samarbeid mellom advokater er nødvendig så vel i klientenes interesse som for å unngå unødige tvister.

Overfor kolleger skal en advokat alltid opptre med den hensynsfullhet og imøtekommenhet som er forenlig med klientens interesse.

5.2 Henvisningshonorar

En advokat skal verken av advokater eller andre kreve eller motta noen form for honorar eller vederlag for å henvise eller anbefale en klient. Advokaten skal heller ikke betale noen form for honorar eller vederlag for å få henvist en klient til seg.

5.3 Henvendelser til motpart

En advokat skal ikke henvende seg direkte til motparten når denne er representert ved advokat i den sak henvendelsen gjelder, uten at sterke grunner taler for det og det ikke har vært mulig å få kontakt med advokaten, som snarest skal orienteres om henvendelsen og grunnen til den.

5.4 Tvist mellom advokater

Hvis en advokat finner at en kollega har handlet i strid med regler for god advokatskikk, skal han gjøre kollegaen oppmerksom på dette. Kritikkk av kollegers arbeid må være saklig og korrekt. Tvister mellom advokater av yrkesmessig karakter bør søkes løst i minnelighet. Rettssak om forhold som nevnt ovenfor mot utenlandsk kollega bør ikke innledes før de respektive advokatorganisasjonene er blitt orientert og har hatt mulighet for å bidra til en løsning av tvisten.

5.5 Utilbørlig påvirkning

En advokat må ikke reise spørsmål om ansvar for en kollega, for derved å søke å influere på hans forsvarlige ivaretagelse av en klients tarv.

5.6 Opplæring

For å opprettholde og styrke advokatstandens faglige og etiske standard plikter en advokat å sørge for at hans ansatte medhjelpere får nødvendig opplæring og utviklingsmuligheter.

5.7 Fullmektig

Mellom advokat og fullmektig uten egen advokatbevilling skal det være et reelt ansettelsesforhold. Fullmektigen skal arbeide på prinsipalens kontor. Det skal foreligge et skriftlig kontraktsforhold hvor fullmektigen bl.a. sikres en fast rimelig avlønning. Prinsipalen må føre tilsyn med fullmektigens virksomhet, og sørge for at han får en forsvarlig veiledning i sitt arbeid.

5.8 Skifte av advokat

En advokat som engasjeres for å representere en klient til erstatning for en annen advokat i en bestemt sak, skal påse at klienten har underrettet den andre advokaten om dette, eventuelt selv gi slik underretning. Dersom klientens interesser krever at det iverksettes hastetiltak, må slik underretning skje snarest mulig etter at slike tiltak er truffet.

5.9 Ansvar for honorar til utenlandsk klient

Når en advokat ikke begrenser seg til å anbefale en annen advokat eller til å introdusere ham til klienten, men selv engasjerer en utenlandsk advokat til en bestemt sak eller søker hans råd, blir han personlig forpliktet, selv om klienten er insolvent, til å betale den utenlandske advokats honorar og utlegg. Advokatene kan imidlertid ved engasjementets begynnelse avtale særordninger i slike saker. Dessuten kan den advokat som har engasjert en annen, til enhver tid begrense sitt personlige ansvar til størrelsen av det honorar og utlegg som er påløpt frem til det tidspunkt han meddeler den andre advokat at han ikke lenger påtar seg ansvar.

6. REGLER FOR ADVOKATVIRKSOMHET OVER LANDEGRENSENE

6.1 Forholdet til CCBE Code of Conduct

En norsk advokat som driver virksomhet over landegrensene innenfor EØS-området, er bundet av CCBE Code of Conduct, vedtatt 24. november 1998 av CCBE og akseptert av Den Norske Advokatforening 18. juni 1999.

Retningslinjer for forsvarere

Representantskapet i Den Norske Advokatforening har på møte 19.11.1999 vedtatt nedenstående retningslinjer for forsvareres virksomhet. Retningslinjene baserer seg på, og er en utdyping av, Regler for god advokatskikk. Da det har oppstått spørsmål om advokaters holdning i de spesielle situasjoner som kan oppstå for forsvarere, har Representantskapet funnet det nødvendig å utarbeide retningslinjer.

I møte 25. november 2005 vedtok Advokatforeningens Representantskap endringer i retningslinjer for forsvarere. Endringene strammer inn og presiserer hva som er tillatt i forhold til bytte av forsvarer. Det nye punktet skal heretter være punkt 1.4. i Retningslinjer for forsvarere, de andre punktene i retningslinjene forskyves tilsvarende.

Disse retningslinjer er ikke en del av Advokatforskriften. De forutsettes likevel lagt til grunn av de forsvarere som er medlemmer av Den Norske Advokatforening når de utfører sine oppgaver.

1. Etablering av forsvareroppgdraget.

1.1 Klienten velger selv hvem som skal være forsvarer (fritt forsvarervalg).

1.2 En advokat må ikke påta seg forsvareroppgdrag uten etter anmodning direkte fra klienten, fra en annen advokat på en klients vegne, eller fra andre med fullmakt fra klienten, dersom ikke annet fremgår av straffeprosessloven.

1.3 En advokat skal ikke på eget initiativ kontakte en mistenkt/siktet for å få forsvareroppgdrag, og skal ikke ta initiativ til overtagelse av forsvareroppgdrag fra annen advokat.

1.4 Ved henvendelse fra klienter som allerede er representert ved en annen forsvarer, skal det utvises forsiktighet. Ved begjæring om ny forsvarer fra klient i varetekt skal det - med mindre særlige forhold gjør det umulig - foreligge en skriftelig henvendelse undertegnet av klienten før den nye forsvareren tar kontakt med klienten. De samme krav til forsiktighet og skriftlighet gjelder også når henvendelse til ny forsvarer skjer gjennom andre enn klienten selv.

Dersom klienten tidligere har vært representert ved en annen forsvarer, skal denne straks underrettes om forsvarerskiftet. Vedkommende skal snarest sende sakens dokumenter til den nye forsvareren. Dersom den tidligere forsvareren var oppnevnt av retten, skal dokumentene først oversendes når ny oppnevning foreligger.

Når en forsvarer blir kjent med at klienten har valgt ny forsvarer, kan klienten kontaktes for å gi nærmere opplysninger om forsvarerskiftet. Den tidligere forsvareren må ved slik kontakt ikke utøve noen form for press overfor klienten.

1.5 En advokat skal ikke yte vederlag for forsvareroppgdrag.

1.6 En advokat avgjør selv om han vil påta seg et forsvareroppgdrag. Han skal ikke påta seg forsvareroppgdrag i strid med klientens ønske. Dette gjelder ikke faste forsvarere ved vedkommende domstol, med mindre særlige forhold tilsier at han ikke påtar seg oppdraget.

1.7 En advokat må ikke påta seg forsvareroppgdrag hvis det kan oppstå interessestrid i samme sak, eller forskjellige saker med advokatens andre klienter eller i forhold til fornærmede. Det samme gjelder nåværende klienter til annen advokat ved samme kontor.

Advokaten skal vurdere mulige habilitetsproblemer, jfr. straffeprosessloven § 106. En advokat bør være varsom med å påta seg forsvareroppgdrag hvis det er mulig at han kan bli ført som vitne i saken.

1.8 En advokat bør være varsom med å påta seg forsvareroppgdrag når dette vil føre til vesentlig forsinket berømmelse, spesielt dersom det er flere siktede i samme sak, siktede er varetektsfengslet eller saken allerede er berømmet.

1.9 Advokaten skal i nødvendig utstrekning gjøre klienten kjent med reglene om fritt forsvarervalg, oppnevning av offentlig forsvarer og godtgjøring til slik forsvarer, jfr. straffeprosessloven § 107.

2. Forsvarerens plikter og rettigheter

2.1 Forsvareren plikter å bidra til at myndighetene, herunder politiet, påtalemyndigheten, domstolene og fengselsmyndighetene, respekterer klientens menneskerettigheter og sikrer at han ikke blir behandlet på utilbørlig måte. Forsvareren skal særlig påse at klienten ikke unødvendig berøves friheten, at han ikke utsettes for umenneskelig eller nedverdiggende behandling, at hans rettigheter under frihetsberøvelse ivaretas og at han gis en rettferdig rettergang.

2.2 Forsvareren skal ikke identifisere seg med sin klient. Forsvareren har krav på ikke å bli identifisert med det han anfører for sin klient eller det syn og de interesser klienten har.

2.3 Forsvareren skal utad lojalt tilkjenne samme standpunkt til faktum som klienten gjør, men skal gi klienten sin vurdering av bevisene i saken og om nødvendig gi råd med hensyn til skyldspørsmålet. En skylderkjennelse er ikke nødvendigvis bindende for forsvareren.

2.4 Forsvareren må ikke tilskynde eller på annen måte medvirke til uriktig forklaring, falske bevis eller annen form for uredelighet.

2.5 Ved pågrepelse skal forsvareren påse at siktede omgående blir informert på et språk han forstår om grunnene til pågripelsen og innholdet i siktelsen mot ham, og at siktede om nødvendig bistås av tolk.

I den grad klientens interesser tilsier det, skal forsvareren ha personlig kontakt med klienter som er i varetektsfengsel, spesielt når fengsling er ekstra tyngende som følge av restriksjoner, sosiale og medisinske forhold, alder, medieomtale og lignende. Forsvareren skal kontrollere siktedes forhold under frihetsberøvelse. Forsvareren skal også gi siktede annen hjelp og støtte som er nødvendig, rimelig og naturlig i forbindelse med saken.

2.6 Forsvareroppgdraget er personlig. Forsvareren kan i den grad det er nødvendig for forsvarlig utførelse av oppdraget la seg bistå av autorisert fullmektig eller annen

advokat ved samme kontor. Den personlige kontakten med klienten kan også ivaretas av andre personer ved forsvarerens kontor.

Det samme kan gjøres for å sikre nødvendig opplæring og utviklingsmuligheter, dersom klienten uttrykkelig samtykker og det påses at oppdraget blir forsvarlig utført.

3. Forsvarerens rolle under etterforskningen

3.1 Forsvareren skal så langt det er mulig holde seg løpende orientert om politiets etterforskning, og vurdere om klientens interesser blir tilstrekkelig ivaretatt.

Forsvareren skal også holde klienten underrettet om sakens gang og herunder ivareta klientens rett til dokumentinnsyn.

Forsvareren bør bare godta dokumentinnsyn med pålegg om taushetsplikt overfor klienten, jfr. straffeprosessloven § 242, dersom klienten samtykker.

3.2 Forsvareren må gi klienten råd om det vil være i hans interesse å forklare seg for politiet, og om forsvareren i så fall skal være tilstede under avhørene.

Forsvareren bør i alminnelighet ikke delta i politiavhør dersom han ikke på forhånd har fått innsyn i sakens dokumenter og hatt adgang til å snakke med klienten.

3.3 Dersom det er i klientens interesse, skal forsvareren selv begjære

etterforskningsskritt, herunder nye vitneavhør og sakkyndige undersøkelser.

I særlige tilfeller bør forsvareren selv foreta undersøkelser som kan tale til fordel for klienten.

3.4 Dersom forsvareren under etterforskningen blir kjent med opplysninger som kan skade klienten, har han ikke plikt til å legge disse frem for påtalemyndigheten eller retten. Uten klientens samtykke har han heller ikke adgang til dette.

3.5 Forsvareren har adgang til å henvende seg til enhver som kan bidra til sakens opplysning, uavhengig av om vedkommende er avhørt av politiet eller oppgitt som påtalemyndighetens vitne.

Ved kontakt med vitner skal forsvareren opptre hensynsfullt og unngå utilbørlig påvirkning.

Ved kontakt med barn under 18 år må det utvises særlig varsomhet. Fortrinnsvis bør også vergen kontaktes.

4. Forsvarerens oppgaver i retten

4.1 Forsvareren skal alltid møte grundig forberedt i retten, både med hensyn til sakens faktiske sider og rettsspørsmålene. Han skal herunder forberede bevisstilbud, spørsmål til klient, vitner og sakkyndige samt prosedyre.

4.2 Forsvareren skal vise respekt for domstolen og aktørene, og med frimodighet og selvstendighet ivareta klientens interesser. Han skal påse at klientens prosessuelle rettigheter blir ivaretatt, og at forhandlingene blir ledet objektivt og i samsvar med kontradiktoriske prinsipper.

4.3 Forsvarerens redegjørelse for rettsspørsmål skal være redelig.

5. Forholdet til media

5.1 Klientens samtykke bør i alminnelighet innhentes før forsvareren uttaler seg om saken, hvis ikke hensynet til klienten nødvendiggjør at forsvareren uttaler seg uten forhåndsgodkjenning. Forsvareren skal respektere et ønske fra klienten om ikke å bidra til mediaomtale.

5.2 I forbindelse med offentlig omtale av saken skal forsvareren alltid ha klientens interesser for øye, herunder skal pkt. 2.2 og 4.2, første setning iakttas.

5.3 Forsvareren skal også når klientens samtykke foreligger behandle informasjon fra etterforskningen og sakens dokumenter med forsiktighet. Ved vurderingen av hvilken informasjon som bør gis, kan det blant annet legges vekt på behovet for å korrigere eller balansere informasjon som allerede er offentlig. Dokumenter skal ikke utleveres uten samtykke fra politiet, jfr. påtaleinstruksen kap.16.

6. Avslutning av forsvareroppgjøret

6.1 Forsvareren har plikt til å fullføre oppdraget for klienten med mindre klienten ønsker at advokaten skal fratre, eller det oppstår en situasjon som gjør at forsvareren ikke finner å kunne ivareta oppdraget på en forsvarlig måte.

Dersom klienten erkjenner skyld bare overfor forsvareren, kan han frasi seg oppdraget hvis dette kan skje uten å skade klientens interesser.

Dersom forsvareren unntaksvis trekker seg fra oppdraget uten etter klientens ønske, må hans fratreden skje på en slik måte at det ikke er til skade for klienten.

6.2 En advokat plikter å fratre dersom klienten ønsker det, kfr. dog pkt. 1.5, 3. punktum foran.